

LELKIPÁSZTOR

EVANGÉLIKUS LELKÉSZI SZAKFOLYÓIRAT

XLIX. ÉVFOLYAM 11. SZÁM

1974. NOVEMBER

TARTALOMJEGYZÉK

TANULMÁNY

Amós könyve és mi (Dr. Muntag Andor) — — — — — 611

SZEMLE

Tanulások Esze Tamás tanulmányából: Sztárai Gyulán (Sólyom Jenő) — — — — — 653

HALOTTUNK

Dr. Keken András (Dr. Hafenscher Károly) — — — — — 658

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Ádventi igehirdetéssorozat ((Fehér Károly) — — — — — 662

Ádvent 1. vasárnapja (Sárkány Tibor—Tóth-Szöllős Mihály) — 666

Ádvent 2. vasárnapja (Bízik László—Veöreös Imre) — — — 671

Ádvent 3. vasárnapja (Missura Tibor—Szabó Gyula) — — — 675

Ádvent 4. vasárnapja (Józsa Márton—Povázsai Mihály) — — 679

Karácsony este (Balikó Zoltán—Csizmazia Sándor) — — — 684

Karácsony ünnepe (Detre László—Weltler Rezső) — — — — 688

Karácsony 2. napja (Dr. Bodrog Miklós—Kovács Pál) — — — 693

Karácsony utáni vasárnap (Fehér Károly—Kevházai László) — 696

Óév este (Benkő Béla) — — — — — — — — — 700

EGYHAZTÖRTÉNETI ÉVFORDULÓK

Budapesti zsinat — negyven évvel ezelőtt

(Dr. Fabiny Tibor)) — — — — — — — — — Borító III.

LELKIPÁSZTOR

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Nagy István

A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt
Előfizetési ár: havi 20,— forint, fél évre 120,— forint; egy évre 240,— forint

Csekk számla: Lelkipásztor Kiadóhivatal, Budapest 516—220507
Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1088 Budapest VIII., Puskin u. 12.

Telefon: 142-074

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya
74.2521/2-11 — Zrinyi Nyomda, Budapest, F. v. Bolgár Imre vezérigazgató
Indexszám: 26 451

Ámósz könyve és mi

„Ha az én Uram, az ÚR szól,
ki ne prófétálna?” (3,8)

Az Újtestamentummal az egyház is elfogadta, magára vonatkoztatta, Isten ma is érvényes igéjének tartja azt, ami Ámósz könyvében van. Nagyon tanulságos lenne annak pontos felmérése, hogy az egyháztörténet folyamán kik, mikor és hogyan szólaltatták meg Ámósz próféciait. Itt most csak arra szorítkozhatunk, hogy számunkra, ma élő keresztyének számára hogyan szólhatnak meg ezek az igék.

A tradíciók

Ámósz könyvéhez való viszonyunkat is Ámósznak a korabeli tradíciókhoz való viszonya alapján kell lemérnünk. Ahogyan láttuk, ez a viszony nem volt negatív. Ámósz nem tagadta meg azokat a hagyományokat, amelyekben Izráel népe és ő maga is nevelkedett, és amelyekben az ÚRnak népéhez szóló igéit és népe történetében véghezvitt cselekedeteit őrizték meg és adták tovább a következő nemzedékeknek. De nem is volt tradicionalista, konzervatív, aki olyan értelemben tartotta volna szentnek és sérthetetlennek az ősi hagyományokat, hogy azokat minden változtatás nélkül kellene nemzedékről nemzedékre továbbadni. Ebből következik, hogy rosszul tennénk, ha közvetlenül, „rövidzárlatosan” akarnánk alkalmazni ma. Valamilyen átértékelést nekünk is el kell végeznünk.

Mindenekelőtt azt kell felismernünk, hogy milyen nagy a távolság köztünk és Ámósz közt. Nemcsak azt kell figyelembe venni, hogy Ámósz között és miközöttünk ott van az Út,¹ hanem azt is, hogy az ÚT óta eltelt közel 2000 esztendő, amely alatt az egyháznak és az egész világnak az életében mélyreható, gyökeres történelmi, politikai és társadalmi változások mentek végbe. Ahhoz, hogy Ámósz a maga korában megértsük, szükség volt arra, hogy megismerjük a Kr. e. 8. sz.-i Izráel politikai, társadalmi és vallási életét. Ezt éppen azért kellett megtennünk, mert mi már egészen más viszonyok között élünk. Magától értetődő tehát, hogy elhibázott dolog volna ezt a nagy különbséget számításán kívül hagyni akkor, amikor magunkra, korunkra akarjuk alkalmazni Ámósz igéit.

Ámósz könyvének vizsgálata során mégis rájöhettünk arra, hogy mennyi minden aktuális problémát érint ez a könyv. Ennek elsősorban az az oka, hogy mi, akik átéljük a második világháborút és az annak nyomán végbement politikai és társadalmi változásokat, elsősorban is mi, akik szocializmust építő társadalomban élünk, érzékenyebbek lettünk olyan problémák meglátására és olyan megnyilatkozások meghallására, amelyeket az egyházban már régóta nem vettek észre. Amikor pl. Ámósznak az istentiszteleti tradíciókkal kapcsolatos magatartását vizsgálva rájövünk, hogy Ámósz miért támadja kortársai magatartását és miért követeli ezzel

szemben a *mispát* és *cödáqáh* minden másnál előbbrevaló érvényesülését² — akkor bizonyos, hogy ez a felismerésünk abból adódik, hogy az egyház ma egy egészen új korszakban, alapjaiban megváltozott történeti és társadalmi helyzetben él a megelőző nemzedékekhez képest, és ez új és megváltozott szemléletet teremtett bennünk. Ahogyan LUTHER a maga korában felismerte, hogy a keresztyén ember igazi istentisztelete nem a szerzetesi cellák magányában, hanem a felebarát, a másik ember szolgálatában folyik, úgy mi is felismertük és látjuk most, hogy az egyház istentiszteletéhez hozzátartozik a társadalmi és politikai diakónia, szolgálat, hogy bizonyos helyzetekben éppen ez az egyház helyes istentisztelete. De ebből nem az következik, hogy csak azokhoz a kérdésekhez szólunk hozzá, amelyekhez Ámósz hozzászólott, és csak azokat a szavakat ismételtetjük, amelyeket ő mondott. Ezzel éppen azt tennénk, ami ellen Ámósz és utána a többi nagy próféta küzdött: „befagyasztanánk” a tradíciót, halottá tennénk Isten élő igéjét.

Bizonyos, hogy Ámósz próféciai példát mutatnak arra, hogyan kell aktuális, konkrét prédikációt mondani: benne kell élni a való életben, észre kell venni a tényleges problémákat, *vállalni kell az emberekkel a szolidaritást*. Ámósz példája azt mutatja, hogy az ilyen aktuális, konkrét prédikáció mindig egyoldalú, pártos, mindig világos az állásfoglalása. Mindig valakinek az érdekében emeli föl a szavát, szükségképpen mindig valakikkel élesen szembeáll. Amint láttuk, Ámósz próféciaiból félreérthetetlenül, világosan kitűnik, milyen körülmények között, kiknek érdekében szól, és milyen bűnöket és kiknek a bűneit ítéli el. Éppen ebben van Ámósz próféciainak megismételhetetlensége is. E tekintetben csak a példáját követjük, konkrét mondanivalóját nem hozhatjuk át a két és fél évezreddel későbbi időbe.

Másrészt az is természetes, hogy *Ámósz konkrét próféciai alkalmasak arra, hogy felhívják figyelmünket a mai korunk konkrét problémáira*. 1,3—2,3 ciklusa figyelmünket odafordíthatja a *háborús bűnökre*: a kegyetlenkedésekre, szerződészegésekre, az agressziókra, az imperializmusra, a népek egymáshoz való viszonyának problémáira és arra, hogy ezekben a kérdésekben az egyháznak, a keresztyén embernek is világosan kell látnia, állást kell foglalnia. 4,6—13 *egyháztörténet-szemléletünk revideálására hív*. Vagy az 5. fejezet Izráel vallását kemény hangon bíráló próféciai arra indítanak, hogy *felülvizsgáljuk mai istentiszteletünket* és vallásos gyakorlatunkat stb.

Az, amit Ámósznak a tradíciókhoz való viszonya vizsgálatánál megállapíthatunk, azért is nagyon jelentős számunkra, mert az egyháznak is vannak ősi hitvallásai, dogmái, hagyományai. Két évezred során sok hagyomány alakult ki és öröklődött. Ámósz Izráel tradícióit tekintve reformátornak nevezhető: a legdrágább hagyományt is megkérdőjelezi, ha azt látja, hogy azoknak nyújt védelmet, akik mások kárára élnek. És ezt olyan egyoldalúan teszi, hogy még ma is vitáznak rajta a teológusok, hogy ő, és nyomában a többi nagy próféta, „elvileg” ellene volt-e a tradíciónak vagy sem.³ Ha komolyan vesszük Ámósz könyvét, be kell látnunk, hogy *a tradíciókhoz kritika nélküli ragaszkodás, némelyik tradíciónak a jelenben mindenáron való alkalmazni akarása bűn is lehet*. Akkor megértjük, hogy nem feltétlenül Isten igéjének és az egyház ügyének elárulása az, ha valaki kritika tárgyává meri tenni egyik másik ősi hitvallás vagy imádság szövegét, vagy bírál és elítél olyan egyháztörténeti eseményeket, amelyeket egy elmúlt korszakban, vagy akár hosszú évszázadokon keresztül büszkeséggel emlegettek, és dicsőségnek tartottak. Megállapíthatjuk, hogy Ámósz nem a hagyományokat kérdőjelezte meg, hanem inkább

kortársainak a hagyományokhoz való viszonyát. Abban is példát mutat, hogy az évszázadok vagy évezredek alatt kialakult tradíciónak van egy nagy csábítása: a tradíció őrzőit és továbbadóit vagy nagyon kényelmessé és vakká teszi új helyzetben adódó új feladatok meglátására, vagy éppen lehetőséget nyújt arra, hogy a maguk helytelen álláspontját és magatartását védelmezzék és igazolni akarják. *Ebben az esetben nem a tradíció korszerűtlen, hanem az a magatartás bűnös, amely a tradíciót ki akarja játszani az Istennek való engedelmességgel szemben.* Ilyen volt Ámósz korában az, hogy gondosan vigyáztak az istentiszteleti szertartások pontos végrehajtására vagy gazdagították az istentiszteleteket, de ezt abból a vagyonból tették, amelyet a szegények kifosztásával és megkárosításával szereztek. Vagy ilyen volt az, hogy büszkén vallották Izráel kiválasztottságát és nem akarták tudomásul venni, hogy az ÚR ítélete sújtja őket engedetlenségükért. És ilyen volt — már a mi korunkban —, amikor azzal védekeztek az egyházat megtérésre hívó szó ellen, hogy az egyháznak, amely a Krisztus teste nem kell megtérnie. Ilyen magatartás az is, ha az egyház azzal a felszólítással szemben, amely őt az emberekért, ezért a világegért végzett szolgálatra, diakóniára hívja, arra hivatkozik, hogy az egyház feladata az evangélium prédikálása. Ezekben az esetekben egészen világos, hogy nem a tradíció rossz, hanem annak alkalmazása.

Eppen ez a magyarázata annak, hogy Ámósz, utána a próféták, dtr történetírás, az ÚT új helyzetben „átértékeli” a tradíciót. Ez az átértékelés nem a tradíció megváltoztatását jelenti, hanem azt, hogy a próféta és vele együtt Isten népe számára aktuálissá, iránymutatóvá, sőt erőforrássá lesz az. Ez történik akkor pl. amikor Ámósz Izráel kiválasztottságával kapcsolatban arra az elkötelezésre és felelősségre utal, amit az a nép számára jelent. Ugyanez történik akkor, amikor az egyház újra felfedezi, hogy a próféták, az ÓT és az egész Biblia írói számára természetes volt, hogy *Istent szolgálni az emberek szolgálatával lehet*, és hogy Jézust csak akkor követi igazán, ha ezt a szolgálatot hűséggel végzi.

Ebből az is következik, hogy a tradíciók „átértékelése” *gyakran nem egyéb, mint a visszatérés azok eredeti értelméhez.* Ez mutatkozik meg abban, hogy Ámósz a törvényt használja, amikor nyilvánvalóvá teszi, hogy a törvénnyel az ÚR védi a szegényeket, a gazdagok minden gonoszságával szemben, vagy amikor megmutatja, hogy az ÚR napja ítélet lesz minden gonoszság fölött és hogy ez elől az ítélet elől senki sem tud megmenekülni. Ilyenkor nem egyéb történik a tradícióval, mint az, hogy kiderül mennyire eltorzult évszázadok folyamán, amikor átadta egyik nemzedék a másiknak. Ez a folyamat látható Jézus törvényértelmezésében, a farizeusokkal folytatott vitájában, abban, hogy az ÚT gyülekezete az ÓT-ot értelmezi. Ilyen folyamat mutatható ki a Reformációban és igen gyakran az egyház történetének azokban a szakaszaiban, amikor az egyház felismerte, hogy milyen szolgálatot bízott rá az Isten az új helyzetben.

Ámósz könyvének vizsgálata felveti a *prófétai szolgálat mai értelmének problémáját is.* Sokszor leegyszerűsítették már az egyház prófétai szolgálatát azzal, hogy az nem más, mint a „világ” kritizálása. Az, amit Ámósz prófétai szolgálatának történelmi jelentőségéből magunkra nézve megállapíthatunk, megerősíti a következő meghatározást: „Amikor ma az egyház prófétai szolgálatáról beszélünk, mindenekelőtt két szempontot kell érvényesítenünk. Egyrészt egységben kell maradnunk azzal a prófétai szolgálattal, amelyet a Szentírásból ismerünk meg, másrészt figyelembe kell vennünk, hogy a prófétai szolgálat jellegzetesen történeti helyhez és időhöz kötött szolgálat, és ezért a bibliai próféta-ságot nem lehet mechanikusan átültetni jelenünkbe.”⁴ Ámósz prófétai szolgálata történelmi

jelentőségének vizsgálata során megállapíthattuk, hogy a túlnyomórészt „negatív”, ítéletet hirdető próféciák jelentősége „pozitív”: döntő szerepük volt abban, hogy felkészítették Isten népét egy egészen új korszakra. Hogy ez megtörténhetett, abban igen nagy szerepe van annak, hogy *Ámós nem lenéző fölényrel, kioktatva, hanem népéért tusakodva, annak problémáit magáévá téve, mintegy a menekülés lehetőségét felkínálva szólaltatta meg az ÚR üzenetét.* Egy ilyen felismerés arra ösztönöz, hogy megpróbáljuk felülvizsgálni és újra fogalmazni mindazt, ami az ÓT prófétáinak irataiból az egyház mai szolgálatára vonatkoztatható.⁵ Bizonyos, hogy mi ezen a téren sokkal hamarabb érzékelhetünk olyan problémákat, amelyek a nyugati teológusok számára egyelőre még távoliak.

Ámós könyvének vizsgálata újra figyelmeztet arra, hogy *még komolyabban figyelembe kell venni azt a történeti, politikai és társadalmi helyzetet, amely az egyes ÓT-könyvek háttere.* Különösen is foglalkoznunk kell azzal a kérdéssel, hogy hogyan bántak a próféták, az ÓT könyveinek írói és szerkesztői a tradícióval, és hozzá kell tennünk a magunk felismeréseit ahhoz a tradíciótörténeti kutatáshoz, amely az ÓT-teológia területén jó ideje folyik.

Az igehirdetés

Még egy vonatkozásban végig kell gondolnunk Ámós próféta könyvéhez való viszonyunkat: az egyház igehirdetői szolgálatára szempontjából. Mit jelenthet gyakorlatban az, hogy Ámós félreérthetetlenül konkrét igehirdetésének példáját követjük? Ennek a dolgotatnak nem lehet feladata az, hogy magát ezt a problémát tárgyalja. Ezért csupán azt kíséreljük megvizsgálni egy-két szemelvényt, hogy mit jelenthet korunkban Ámós könyve az igehirdetés számára.

Legtöbbünknek a 40-es évek végén került a kezébe Walter LÜTHI igehirdetés-sorozatát tartalmazó könyve, amelynek címe magyarul így hangzik: Ezt látta Ámós próféta.⁶ Ez a könyv akkor már Svájcban a 11. kiadását érte meg. Magát az igehirdetés-sorozatot LÜTHI 1936–38-ban tartotta Bazelban. Valójában a II. világháború kitörését közvetlenül megelőző időszak tükröződik ezekben az igehirdetéseinkben. Annak a korszaknak ismeretében megállapíthatjuk az igehirdető Lüthi nagyságát: valóban követi Ámósz Isten igéjének aktuális megszólaltatásában. Könyvének előszavát így kezdi: „Földrengés idején élünk.” További szavaiból az is kiviláglik, hogy őt is ugyanaz szorongatja, ami annak idején Ámósz szorongatta: aggodalom Isten népéért, hogy vajon megmarad-e a közlő ítéletben. Az ő szituációjára jellemző, hogy Ámósz társadalmi bűnöket elítélő próféciáit a svájci városi polgárra alkalmazza. 4,1–3-mal kapcsolatban pl. ilyeneket mond: „Olyan rendíthetetlen Isten igazsága, hogy megesküdött szentségére, hogy a kővér teheneket vaskampóval vonszolják el. És nemcsak az egész nagyokat, hanem minket, kisebbfajta kővér teheneket is, akik még örülhetünk, hogy van munkánk és kenyérünk, míg mások, talán szomszédaink, munka nélkül tengődnek. Isten ezt az istentelen állapotot, hogy vannak olyan emberek, akiknek nincs munkájuk, nem nézi részvétlenül. Isten a maga idején meg fog találni minket mindnyájunkat, akik a munkanélküliek seregével szemben kővér teheneknek számítunk.”⁷ De később arról is szól, hogy ugyanez a sors érheti a „legkővérebb tehenet, az államot” is és mindazokat, akik belőle élnek.⁸ Az 5. fejezetnek az izráeli vallásgyakorlatot elítélő próféciáival kapcsolatban

így beszél: „Ilyen Istenünk van. Inkább hagyja, hogy saját házát összerombolják, minthogy nyugodtan nézze, milyen nyomorúságot szenved a legkisebb kunyhó. Inkább odadobja azt a helyet, ahol az ő dicsősége lakik, minthogy büntetlenül gyalázni hagyná azoknak becsületét, akik védtelenek ebben a világban. Igen, Isten annyira minden meg gondolás nélkül a szegények pártjára áll, hogy inkább lemond minden emberi istentiszteletről, semmint hogy eltúrné büntetés nélkül azt, hogy egyetlen szegény jogát megcsorbítsák a kapuban... Ő el van szánva, hogy inkább összedönt minden templomot és kápolnát és lerombol minden szöszéket, semmint hogy büntetlenül hagyná elnyomni a szegényeket.”⁹ Mindezekben természetesen úgy nézi a szegényeket és gazdagokat, ahogyan a kapitalista társadalomban nézik: egyénekben. *Az ő szituációját nézve azt kell mondanunk, hogy megszólaltatta Amósz prófétai hangját, méghozzá úgy, ahogyan azt egy keresztyén igehirdetőnek kell megszólaltatnia.* Igehirdetésének végső kicsengése ez: „Az, aki a rostát rázza, ugyanaz, aki a szegény bűnösöket asztalához hívja! Az a kéz, amely a rostát tartja, a szegek nyomait viseli magán. A tekóai pásztor legutolsó szava, amely éppen ennek a prófétai könyvnek a legvégén különösen örömteli meglepetés számunkra, és bizalmat ébreszt bennünk, így hangzik: a te Istened.”¹⁰ Ez a néhány idézet csak kiragadott példa annak bizonyítására, hogy lehet a XX. sz. egészen más körülményei között aktuálisan megszólaltatni Amósz próféciáit.

Az azonban kérdés, hogy azok, akik 10 esztendővel később, a második világháború befejezése után, itt Magyarországon — ahol akkor már egy gyökeresen más irányú fejlődés vette kezdetét: megtettük az első lépéseket a szocialista társadalom építésére — elolvasva ezt a sorozatot, hatása alá kerültek (mert látták, hogy a két és félezer évvel ezelőtti próféciák milyen aktuálisan szólnak meg benne), *vajon tudatosították-e, hogy ezek a prédikációk tíz évvel korábban, és merőben más körülmények között hangzottak el?* Pedig Amósz könyvéből éppen azt kell megtanulnunk, hogy LÜTHI-t recitálni egészen más körülmények között ugyanolyan bűn, mint amilyen volt Amósz korában pl. az Exodus-tradíciónak meg gondolás nélküli idézése.

Ugyancsak példaképpen két külföldi megnyilatkozást is megnézhetünk, ugyanazzal az ámoszi textussal kapcsolatban (5,4—6. 21—27). Az egyik CASALIS francia professzor textusfeldolgozása. Ő azon a véleményen van, hogy Amósznak ezek a kemény szavai azt mondják: nincs itt szó reformról, sem az ősatyák egyszerű erkölcsihez való visszatérésről, hanem Amósz mottója az, hogy egy olyan istentiszteletet, amely önmagában véve bűn, meg fog semmisülni. Ez a vallásnak első radikális kritikája.¹¹ 5,21—27-ről az a véleménye, hogy „a most az ígért földjén lakó népet a pusztai vándorlás idejére emlékezteti, amikor még semmije sem volt és teljesen megelégedett Istenével”. A textusnak ezzel az alapvető szemléletével a következő problémákat veti föl az elmondandó prédikációval éles szavakat elspiritualizálhatjuk és gyengíthetjük. Másrészt elmondjuk a vádat, de ezek zsákutcába vezetnek. Szerintem ilyesféle kérdéseket tehetünk fel magunknak: 1. Mik a mai bételizmus és gilgáizmus jelei? 2. Mit jelent lelki szegénynek lenni, tehát a mai gazdag és kényelmes, fölöslegekkel rendelkező társadalomban és társadalmi életben elevenen tartani a „pusztai spiritualitást”? 3. Mit jelent ma az igazság? Más szavakkal: kik azok a szegények, akiket ma elnyomunk, kizsákmányolunk, illetve felebarát nélküli életre kárhoztatunk? Itt megjegyzi, hogy ettől a prédikációtól „nem esik távol” a vendégmunkásokra és az éhínséget szenvedő népekre való gondolás. 4. Hogyan lehet a gyülekezet ismét ecclesia

viatorum, a jövevények és zarándokok serege? Mik a jelei annak, hogy valóban nyitottak vagyunk és várakozással vagyunk eltelve a felebarát, a testvér, az embertárs és az eljövendő Krisztus felé? Felveti azt a kérdést, vajon nem az-e a gyülekezet engedelmsége, szabadsága és útja a mai világban, hogy annak a Krisztusnak nyomában jár, aki a világban él és cselekszik, hogy vele találkozik az igében és a szentségekben, és őt felfedezi mindenütt, ahol ő minden vallási kategórián túl gyakorolja királyi uralmát. *Ez a „minden vallásos kategórián túl” azt a felismerést mutatja, hogy az egyháznak van szolgálata a társadalomban, és hogy Ámós proféciáit elolvasva nem lehet elkerülni a politikai és társadalmi problémákat.* Az azonban kérdés, hogy CASALIS nem esik-e abba a kísértésbe, amelyet ő maga is említ: Ámós éles szavainak elspiritualizálásába és meggyengítésébe.

Sokkal világosabban veti fel a problémát ugyanezzel a textussal kapcsolatban Gottfried VOIGT.¹² Jól látja, hogy a textushoz hozzátartozik a közbeeső szakasz is (5,7—10). Ez szerinte röviden a következőkben foglalható össze: kizsákmányolás, jogtiprás, korrupció, „osztálybíraskodás”. Ezek jellemezték az izráeli társadalmat Ámós korában. Pedig tudták, hogy Isten törvénye nem engedi a személyválogatást, és hogy az az igaz, aki akkor is érvényesülni engedi az igazságot, hogyha az nem a saját érdekeit segíti elő. Ráadásul az izráeli jog különösen is védelmébe vette a gyengéket. VOIGT szerint mindezt lelkiismeretünkhöz intézett nyugtalanító kérdésnek kell venni. A keresztényiség újra meg újra eltűri, hogy a világban jogtalanság érvényesüljön, sőt nemegyszer maga is ezt gyakorolta, mintha mindez — amit ti. Ámós mond — nem állna ott a Bibliában. Ez azért van, mert túl keveset hallgatunk Istenre. Felteszi a kérdést, hogy vajon nem menekülünk-e szűk körű kegyességbe, liturgikus megújhódásokba, egyházas becsületességbe ezek előtt a problémák előtt? Nem úgy gondozzuk-e a keresztényiségünket, mint mikor az ablakban öntözik a virágokat, ti. hogy közben nem gondolunk testvéreinkre? Vajon nem kultuszi egyházat játszunk-e félve az élet éles húzatjától, problémáitól és nehéz feladataitól? Nem vigyázunk-e gondosan arra, hogy az egyház életének a terén semmi se változzék? Nem tesszük-e még annak árán is, hogy a világnak adósai maradjunk azzal a szolgálattal, amelyet Krisztus vár tőlünk? Az a véleménye, hogy ebben a textusban nem a kultusz ellen kell fordulnunk, hanem a „kegyes üresjárat” ellen, az ellen, hogy az egyház élete csak látszat, álcázás, csalás legyen.

Ez a textusfeldolgozás máris sokkal jobban megmutatja, milyen problémákat érint ma Ámós könyve.

Ebben az összefüggésben érdemes megemlíteni WOLFF rádióelőadás-sorozatának néhány aktualizáló gondolatát.¹³ Különösen is két előadásban juttat kifejezésre figyelemre méltó gondolatokat. Az egyiknek a címe: a vallásos öntudat kritikája.¹⁴ Ebben az idegen népekről szóló próféciákat úgy értékeli, hogy azokkal Ámós kiszélesíti a horizontot, mert azt juttatja kifejezésre, hogy Jahve ügye a segítségre szoruló emberek ügye. *Ámós itt a nemzeti korlátokkal együtt a vallásos korlátokat is ledönti. Ezt teszi érthetővé akkor Izráel számára és ma minden olyan egyház számára, amely a polgári önzés és önelégültség gettójába vonult vissza és azt állítja, hogy a népek és az emberek insége nem az ő ügye* Ámós arról az Istenről tesz bizonyosságot, akinek „ügye” minden ember insége, sőt az idegen népek insége is. Az izráeli igazságtalanságokkal kapcsolatban megjegyzi, hogy az egyháznak is meg kell vizsgálnia magát, *hogy a maga körében és általa nem történt és nem történik-e viszonylag több igazságtalanság, mint körülötte a népek világában.* Megállapítja,

hogy az egyháznak semmi oka sincs arra, hogy erkölcsi fölényével dicsekedjék.

Ámósz társadalompolitikájával kapcsolatban pedig¹⁵ 5,12-re utalva ilyen súlyos kérdéseket tesz föl a mai egyháznak: Tanultunk-e mi azóta? Jobban belevisszük-e az emberi társadalomba Isten szolgálatát? Törődik-e az egyház, törődnek-e a keresztyének azzal, hogy akik a teljes igazságra akarnak segíteni, a tanúk és a bírák, függetlenek és szabadok legyenek azokkal szemben, akik hatalmi eszközökkel akarják befolyásolni őket? Készek vagyunk-e ellenállni felízgatott csoportok terrorjának, vagy egyes hatalmasok manipulációjának, akik pénzzel és pozíciókkal csábítanak? — A szegény emberek kizsákmányolásával kapcsolatban pedig 3,10-et úgy értelmezi, hogy Ámósz nemzetközi ellenőrzés alá akarja helyezni azokat, akik erőszakkal, zsarolással gyűjtenezek gazdagságot. Szerinte *Ámósznak ez a témája még nincs kimerítve a mi világunkban.* A próféta minden peres eljárásba beleviszi ezt a jogi formalizmust szétrobbantó kérdést. *Milyen viszonyban állnak a vádló életkörülményei a vádlott életlehetőségeivel?*

Ebből a néhány kiragadott példából láthatjuk, hogy a mienktől teljesen elütő politikai és társadalmi viszonyok között is meg tudják szólaltatni egyesek Ámósz sajátos üzenetét a ma élő egyház számára.

A mi feladatunk természetesen az, hogy a magunk számára próbáljuk megérteni és megszólaltatni ezt az üzenetet.

Az átfogó értékelés előtt álljon még itt két idézet a mi magyar perikoparendünk egy-egy Ámósz textusáról szóló prédikációelőkészületből. Ám 5,21—24: „Ámósz próféciája felénk is aktuális: ma is leleplez minden olyan magatartást, amely egyháziaskodó sürgés-forgással akarja takarogni a belső ürességet és tartalmatlanságot. *Isten szemében gyűlöletes az a lázas buzgólkodás, amely meg akarja kerülni az irgalmasságot, az emberek felé forduló szolgálatkész, és szeretetteljes lelkületet, az igaz cselekedetekben megnyilvánuló keresztyén életfolytatást.* Ezt nem lehet megkerülni semmiféle ürüggyel sem. Isten előtt ugyanúgy megvetett az az imádság, templombajárás, vallásoskodás, amelyből nem válik akaratát követő élet, mint az az áldozat, kultusz, ünneplés, amellyel együtt megfért minden gonoszság és igazságtalanság.

A reformációban megtisztított egyházunkban, tisztán és igazán hív Isten igéje mindnyájunkat igaz ünneplésre, Isten helyes tiszteletére, arra a néki szánt életre, amelyben Jézus Krisztusból, az élő víz forrásából folyik az igazság, mint bővízű patak. Általa megtelik szívrünk az embertársak iránti jó szolgálatok készségével, megigazulásunk hálás gyümölcseivel.”¹⁶

A másik feldolgozásban 5,14—20-ról a következőket olvashatjuk: „Aki csalással, szélhámosással milliókat szeretne gyűjteni, tudomásul kell vennie: a Bíró egykor számon kéri gazsága felől. Az ítélet Urára tekintés figyelmeztet: nem a pénz-istené a hatalom. A jövődő számonkérés valósága kell, hogy fékezze a faji gyűlölettel fűtött szíveket. *Kell, hogy elgondolkoztassa azokat, akik milliókat zsákmányolnak ki profit-érdekből, hajtanak háborús pokolba és vírfürdőkre. Kell, hogy minden nép között egyre inkább helyreálljon a jogosság, és igazság. Az ítélet bizonyosságának felelősséget és szeretetet kell szülni...* Az ítélet napján nem kérdezi meg Jézus: Kiagyalunk-e sok frappáns istenbizonyítékot? Voltak-e kiemelkedő vallási teljesítményeink? Megkérdi az ítélet Ura, vajon emberrnyi ember voltunk-e. *Ott, ahol éltünk, emberrnyomokat hagytunk-e? Észrevettük-e a segítségre szorulókat? Azt, akivel igazságtalanul bántak el s nem engedték emberjogának gyakorlásához. Be kell akkor*

számolni: *Nem tapadt a kezünkhöz valami a társadalmi tulajdonból? Őnzetlen szeretettel szerettünk-e? Munkálkodtunk az élet védelmén és megmaradásán? Hordoztuk a másik terhét? ...* Az ítélet napján szó lesz az együttérzés indulatáról. Együttérezni és együtt munkálni a jót — éppen az idő sürgetésének tudatában mindazokkal, akik a jót munkálják közöttünk. Együttérezni, s ha kell küzdeni azokkal, akik emberi gonoszság, hatalmaskodás, embertelenség közepette szeretnék, ha az igazság és jog juthatna érvényre... Félelemmel és rettegéssel kellene az egyház népének Krisztus visszajövetelére nézni. A történelemben nem az Isten akaratára szerinti jót munkálta, hanem a gonoszt nagyon sokszor. Egyetlen reménye van: az ítéletet tartó Bíró... kegyelmesen ítéelkezhetik anélkül, hogy Isten szentségén és igazságán csorba esnék.”¹⁷

Az Ámósz próféta könyvével való foglalkozás, problémáinak kutatása során egy gyülekezeti igehirdetés-sorozatban magam is megpróbáltam megszólaltatni Ámósz könyvének számunkra szóló üzenetét.¹⁸ A most következőkben ennek alapján kísérlem meg összefoglalni azt, hogy Ámósz próféciái, amelyek eredetileg is konkrét, aktuális igehirdetések voltak, hogyan lehetnek ma számunkra is ilyen igehirdetésekké.

Mivel Ámósz próféciái a legnagyobbbrészt olyan beszédek, amelyek Isten ítéletét hirdetik konkrét bűnök fölött, természetes, hogy javarészt olyan anyagot találunk bennük, amelyek *bűnöket lepleznek le* és ítélnék el. A gyülekezeti szolgálatban ezért Ámósz könyve elsősorban *bűnbánati, böjti* igehirdetés sorozatra alkalmas.

Az idegen népekről szóló próféciák csupa *háborús bűnről* szólnak és ha ma halljuk ezeket, akkor nem egyszerűen csak arra gondolunk, hogy 3000 évvel ezelőtt hogyan roncsolták szét a gileádiak testét cséplőszánokkal, hogyan szolgáltatták ki a filiszteusok a hadifoglyokat az edómi rabszolgakereskedőknek, hogyan szegte meg Tirusz a baráti, testvéri szerződést, hogyan támadt Edóm testvérnépére, hogyan estek áldozatul terhesanyák is az ammóniak támadásainak és hogyan gyalázták meg még a halottakat is ezekben a háborúkban. Nekünk ma ugyanilyen konkrétan kell emlékeztetnünk az amerikai repülőgépek bombáira, amelyek Indokínában embereket tépnek darabokra és városokat döntenek romba; Saigonra vagy Chilére, ahol a foglyok ezreit tartják szinte még állathoz sem méltó körülmények között, és irtják ki ítélet nélkül; vagy aláírt, de újra és újra megszegett fegyverszüneti szerződésekre Vietnamban vagy a Közel-Keleten; arra, hogy a mi korunkban, Ámószéhoz képest fordítva, Jákób késő utóda, a mai Izráel támadott rá Ézsau — Edóm utódaira, az arab népekre. Ámósz nyomában járunk, ha rámutatunk arra, hogy *ezek a bűnök nem egyszerűen csak a harcoló katonák bűnei, hanem azoké a politikusoké, akik „határaikat kiszélesíteni” akarják nem törődve azzal, hogy emberek milliói esnek áldozatul az agresszióknak. Arra a mai kérdésre is felénk kell, hogy miért kell az egyháznak, Isten népének ilyen kérdésekkel foglalkozni, hogy nem kellene-e nekünk „magasan fölibe emelkednünk” ezeknek a problémáknak. Ámósz próféciái megadják erre a feleletet: azért, mert Isten elítéli ezeket a bűnöket. Istennek nem mindegy az, hogy mi van a világban. Nemcsak azt a bűnt ítéli el, amit Isten népe ellen követnek el. Ezek a próféciák világosan megmutatják, hogy Isten melyik oldalán áll, és hogy nincsen harmadik oldal, vagy középút.* Ha Isten elítéli a háborús bűnöket, azoknak bűneit, akik az emberiség ellen vétkeznek, az egyház pedig nem ítéli el, akkor az egyház is azoknak az oldalán áll, akiket Isten elítél. Abból, amit Ámósz mond azt is megtudjuk, hogy a háborús bűnökből újabb háború lehet. Ez jut kifejezésre abban, hogy Isten nem hárítja el a vétkesről a büntetést, bűnének

következményét. Egy olyan világban, ahol felelőtlen emberek a tűzzel játszanak és egy esetleges atomháború kirobbantásával olyan tüzet gyújthatnak, amelyben az egész világ eléghet, „palotáival”, minden csodálatos alkotásával és a benne élő emberekkel, szükség van arra, hogy keményen és határozottan hangozzék el a figyelmeztetés. Ha az ember nem akarja komolyan venni a bűnt, Isten akkor is komolyan veszi. Ezzel az egyház az elé a kérdés elé kerül, hogy csakugyan Isten oldalán áll-e, nyugodt lehet-e, csakugyan nem érinti-e az egyházat az, ami a világban van. Sokan csak odáig jutnak Ámósz könyve első szakaszának magyarázatában, hogy megállapítják: ezeken az idegen népeken később beteljesedett az, amit Ámósz mondott róluk. Ez a későbbi Izraelnek, majd az egyháznak a számára is megnyugtatóan hangzott. Ámósz nyilván nem ezt akarta. Nyers hangja, sókimondata ma is nyugtalanságot kelt abban, aki nyitott szívvel hallgatja. Az egyháznak számolnia kell azzal, hogy sokan kifogásolják az ilyen aktuális prédikációt, amely miközben elítéli a háborús bűnöket, nyugtalanító, lelkiismeretet ébresztő kérdések elé állítja Isten népet, és ráébreszti arra, hogy *ebben az értelemben Isten mai népe, az egyház is politikai tényező és felelős azért, ami a világban van.*

A 2. fejezet Judáról és Izraelről szóló próféciai arra figyelmeztetnek, hogy *az egyház először is sok olyan nézetet vett át az előző nemzedékektől, amelyek Isten igéjével ellenkeznek.* „Az elődök bálványai” között ma fel kell sorolnunk az egyház önzését és önmagába zárkózását, meg azt a fölényességet, amellyel mindig ki akarta oktatni a világot. Az pedig ma is aktuális és világos üzenet Ámósz prófeciáinak, hogy Isten elítéli a kegyesen életmeghasonlottságát, azt, hogy cselekedeteik ellene mondanak Isten igéjének. Csupán arra kell vigyáznunk, hogy amilyen konkrét, korabeli bűnöket ítél el Ámósz, olyan konkrét, mai bűnöket kell elítélni az igazságtételnek.

A 3. fejezet élehangú társadalom-kritikája a mai emberben felveti azt a kérdést, hogy ez a hang nem a félnomád pásztorember civilizáció ellenességét szólaltatja-e meg. Itt újra világossá kell tennünk, hogy Isten igéje *nem a civilizációval száll szembe*, azzal, hogy az ember jobb életkörülményeket keres magának, *azzal az emberrel száll szembe, aki ezt gonosz módon keresi és szerzi meg magának.* Nem a kincset és a gazdagságot mondja rossznak, hanem az árát, nem a haladást és a jobb életkörülményeket, hanem az elnyomást, a kizsákmányolást, az erőszakot, a zsarolást, azt ahogyan a jólétet elérték. Azt, hogy a ház és a nyaraló a hajléktalanokra veti árnyékát. Ezek mellé a próféciaik mellé mai illusztrációként odatehetjük az olyan fényképeket és filmfelvételeket, amelyek egymás mellett láthatók a felhőkarcolók, luxusvillák és a nyomortanyák; vagy azokat a híreket, amelyek arról szólnak, hogy Dél-Amerikában éhezõ munkanélküliek ezrei lázadoznak azok ellen, akik felhőkarcolókban, légkondicionált házakban laknak. Nem kétséges, hogy kik ellen és mellett kell szót emelni.

Ámósz történelmi visszapillantásai (4,4—13) ma a nehéz idõket átél *megpróbáltak bûneit* leplezi le. Azt, hogy nem tudják Isten kezébõl venni a megpróbáltatást, hogy másokat vádolnak érte. Leleplezi azt, hogy a megpróbáltatás semmit sem változtat a megpróbáltatás után, a régi úton akarnak haladni és a régi módon akarnak élni. Nem veszik észre, hogy Isten egészen új útra akar vezetni, hogy a régi út a pusztulásba vezetett és ettõl akart Isten megpróbáltatásokon keresztül is megmenteni. Ez a fejezet, amelyben Ámósz elmúlt korszakok példájával megtérésre hív, a legkönnyebben alkalmazható a mi korunkban.

Az 5. fejezet a *kegyesek, hívők bűneivel* foglalkozik. Mi még többet mondunk, mint a régi Izráel, mi nemcsak jogról és igazságról tudunk beszélni, hanem Isten szeretetéről is. És ezért még nagyobb az a bűn, amely a *hívő emberek életének kettősségében* mutatkozik meg, amikor sokat beszélnek ugyan Isten szeretetéről, de cselekedeteik ennek ellenkezőjét tükrözik. Amit Ámósz az Úr napjával kapcsolatban mond, az ma azokban a „hívő” emberekben aktualizálódik, akik azt mondják, hogy bárcsak lesújtana Isten erre a világra és nem gondolnak arra, hogy ez elől az ítélet elől maguk sem tudnának megmenekülni. Ez a prófécia leleplezi a kegyeseknek azt a bűnét, hogy ők akarják megmagyarázni Istennek, hogyan kormányozza a világot és eközben olyan tanácsokat adnak neki, mint amilyeneket Jézusnak adtak tanítványai, amikor a samáriaiak nem akarták őt befogadni: Isten haragja sújtson le ezekre a gonoszokra. Nem értik, hogy Jézus nem azért jött, hogy elpusztítsa az embereket, hanem azért, hogy megtartsa őket.

A 6. fejezetet, amely Izráel vezetőinek bűneit ítéli el, a *gyülekezet vezetőire, lelkészeire, presbitereire kell alkalmaznunk*. (Olyan alkalmakon kell ezeket az ígétet megszólaltatni, amikor lelkészek, vagy presbiterek vannak együtt.) Ma különösen is nagy hangsúly eshet az egyház tradícióinak helyes értelmezésére vagy bírálatára, és arra, hogy az előjárók az Isten ítéletében is az elsők között lesznek, mert minél nagyobb szolgálatot bízott rájuk Isten, annál többet kér számon tőlük.

Ámósz könyvéből azokat a próféciákat is meg kell szólaltatnunk, amelyekből kiviláglik, hogy *Isten nemcsak leleplezi és elítéli a bűnt, hanem segít is a bűnös emberen*. Itt különösen 3 tényt emelhetünk ki.

Az első Ámósz látomásainak abból a vonásából adódik, hogy belőlük a prófétának népeért folytatott tusakodása és *közbenjárása* tükröződik. A keresztyén gyülekezet ismeri Jézus közbenjáró szolgálatát és tud arról is, hogy van ilyen szolgálata a keresztyén embernek is. Ámósz könyve ennek a szolgálatnak azt a vonását hangsúlyozza, hogy *együttérez népével*, az emberekkel. Minket, ma élő keresztyéneket figyelmeztet arra, hogy szolgálatainkat az emberekkel való szolidaritásban láthatjuk el Isten akarata szerint.

A második: az a hangsúly, amely Ámósz könyvében a *prófétai küldetésre és az ige fontosságára esik* (7,10—17, 8,11—14). A mai egyháznak még jobban fel kell figyelnie arra, hogy milyen nagy jelentősége van az ige hirdetői szolgálatnak, arra, hogy Isten népe és az egész világ iránti szeretetből megragad és elindít embereket az ige szolgálatára, és hogy ezeket az embereket megtanítja népük nyelvén beszélni, problémáikat megérteni, felelősséget érezni az emberek iránt.

A harmadik: Ámósz könyvének sokat vitatott záró szakasza (9,11—18). Már Izráel is úgy tapasztalta, hogy az ÚT is arról tanúskodik, hogy Isten nem szíve szerint sújt le népére és a világra, hogy az ő igazi akarata és utolsó szava a szeretet és megbocsátás, az, hogy jóra fordítja népe sorsát. Ez nem kisebbíti és gyengíti a bűnt leleplező próféciák keménységét és szigorúságát. Éppen az ítéletet hirdető próféciák vesznek el minden hamis bizakodást és reménységet, ezek visznek oda a szerető Istenhez. Csak az a gyülekezet látja meg Isten megbocsátó szeretetének nagyságát, amelyik magára vonatkoztatja Isten bűnt elítélő, kemény szavát. Ámósz könyvének befejező szakasza is irányt mutat az egyház mai ige hirdetésére számára: *annak az Istennek a nevében kell szólnia, akinek az a célja, hogy helyreállítson mindent, ami időközben megsérült és elromlott. Aki nem azt tartja természetesnek, hogy az emberek éheznek és nyomorúságban élnek, vagy hogy háború van, és nincsen nyugalomuk,*

hanem azt, hogy minden meglegyen, ami az életet békéssé, széppé és jóvá teszi. Ebből következik, hogy az egyháznak úgy kell tanúskodni Isten emberek iránti szeretetéről, hogy azok mellé áll, akik azt akarják, hogy az élet mindig könyebb és szebb legyen a földön, hogy az ember emberhez méltóan éljen, szeresse, segítse embertársait, megtalálja hivatását, és hogy a jó ne csak egyes kivételes embereknek, társadalmi osztályoknak vagy népeknek jusson osztályrészül, hanem az egész emberiségnek.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy *Ámós próféta szolgálatának nemcsak Izrael számára volt történelmi jelentősége, hanem az egyház számára is.* Próféciai nem idejétmúlt történeti dokumentumok, hanem az egyház mai igehirdetése számára is jól használható alapigék. Az előbbiekből következik, hogy ez az igehirdetés nem az egyházon kívül állóknak, „a bűnös világ”-nak ítéletése, és nem is vészt jósló, sötét jövőndőt ábrázoló prédikáció. *Ezek az igék a világban élő gyülekezetet állítják Isten színe elé. Leleplezik bűneit, olyan határozottan, hogy nem hátríthatja azokat másokra. Komolyságukkal és kemény hangjukkal arra indítják az egyházat, hogy a könyörülő Istent keresse. Felébresztik az egyház felelősségét az emberiség és az egész világ iránt, és megmutatják helyét az emberi közösségekben.* Ámós próféciáinak vizsgálata felveti az igehirdető számára azt a gyakorlati kérdést is, hogy nem ott kellene-e tovább lépnünk igehirdetésünkkel, hogy azokon a pontokon, ahol Ámós bűnököt leplez le és ítél el, hozzá hasonló konkrétsággal megkeresnénk mindazt a jót is, amit cselekednünk kell az emberek és a világ érdekében. Ezzel engedelmeskednénk a próféta felszólításának: „A jóra törekedjete, ne a rosszra... gyűlöljétek a rosszat, szeressétek a jót” (5,15—15). Ámós könyve alapján az egyház szolgálatának Isten ítélete komolyan vételéből, Isten irántunk való könyörületességéből és az emberek iránti szolidaritásból kell táplálkoznia.

Ámós könyvének tanulmányozása segíti egyházunk mai szolgálatát. Mindenekelőtt határozott hangú, erős támogatást ad annak a megállapításnak, amellyel Dr. KÁLDY Zoltán püspök „Diakóniai teológiánk továbbfejlesztése” c. előadását befejezte: „A diakónia útján jó úton járunk! Minél többen vállaljuk ezt az utat, és minél tudatosabban és következetesebben járunk rajta, annál inkább töltjük be azt a szolgálatot, amelyre Isten elhívott bennünket egyenként és egész egyházunkat.”¹⁹ Ámós könyve segítséget nyújt abban, hogy az egyház diakóniáját, szolgálatát e világban helyesen értsük. Bár nem azokat a kifejezéseket, teológiai fogalmakat és gondolatkört használja, mint az ÚT, amelyből a diakónia teológiája fakad, de azzal, hogy világosan, bátran, egyértelműen — tudva, hol kell állnia —, és konkrétan szól korának politikai, társadalmi kérdéseiről és azzal, hogy ezt az Isten előtti felelősség és az előtte álló feladatok tudatában teszi, nem érezve azt szolgálatától idegennek, segít minket és a gyülekezet tagjait abban, hogy minél tudatosabban, következetesebben vállaljuk a diakónia útját és töltjük be szolgálatunkat a világban.

JEGYZETEK:

1. Vö. 12. fej. Ámós könyve és az Út.
2. Vö. 6. fej. Ámós és a tradíció.
3. Nem ok nélkül használom a „reformátor” kifejezést. LUTHER viszonya is ilyen volt az egyház tradícióhoz. Nem véletlen, hogy KARLSTADT eltávolította a templomból a szobrokat és képeket, mert így értelmezte Luthert.
4. Dr. PRÖHLE Károly: Az egyház próféta szolgálatát a társadalomban. LP 1966/9. 532. lp.
5. PRÖHLE előbb idézett tanulmányának ezen a téren is alapvető és iránymutató jelentősége van.

6. W. LÜTHI Dies ist's, was der Prophet Amos gesehen hat. Basel é. n.
 7. I. m. 50. lp.
 8. Uo. 51. lp.
 9. Im. 72 k. lp.
 10. Im. 131. lp.
 11. GPM 1964—65. 279. lp.
 12. Das verheissene Erbe 276 kk lp.
 13. Die Stunde des Amos.
 14. Im. 39 kk lp.
 15. Im. 54 kk lp.
 16. LP 1955/8. 511. lp. Dr. OTTLYK Ernő homiletikai feldolgozása.
 17. LP 1964/7. 8. 498 kk lp. Fejér—Komáromi egyházmegye munkaközössége.
- NAGY István.
18. Igehirdetés-sorozat Ámós könyvéről a Monori Evangélikus Gyülekezetben 1973. bőjt.
 19. LP 1972/10. 594. lp.

Dr. Muntag Andor

Tanulságok Esze Tamás tanulmányából: Sztárai Gyulán¹

Sok tanulsággal szolgál e tanulmány folyóiratunk olvasóinak, de könnyen két sorba rendezhetők. A tanulságok egyik sora tartalmi jellegű; történelmi ismereteinket tisztítják és tágitják. A másik sorba tartozók abban segítenek, hogy magunk okosan és gazdaságosan vegyünk részt az egyháztörténelem művelésében. Azért írom meg így az ismertetést, hogy azok is haszonnal olvassák, akik nem jutnak hozzá magához a tanulmányhoz.

Esze Tamás így határozta meg tanulmányának legfontosabb feladatát: „... egykorú hiteles dokumentummal bizonyítsuk, Sztárai valóban volt Gyulán lelkipásztor, éspedig a Békés megyei Gyulán, mindjárt Laskóról való végleges távozása után.” (96) Vizsgálódásának végső eredményét máris ide írom: Sztárai 1563 augusztusában érkezik a Békés megyei Gyulára, és 1565-ben már Sárospatakon működik. Ez a talán csak másfél évre tehető gyulai működés Sztárai Mihály amúgy is változatos életútján bizony rövid szakasz. Miért kellett mégis ilyen alapos tanulmányban foglalkozni vele? Hiszen a ma legjobban használható kézikönyv: A magyar irodalom története (I., 1964) már megállapította: Sztárai 1544-ben Laskón tűnt fel, 1553-ban Tolnára ment papnak, majd 1558-ban ismét Laskóra tért vissza; „később Gyulán, Sárospatakon, majd Pápán volt lelkész”. Miért maradt mégis feladatul Sztárai gyulai működésének a bizonyítása? Azért, mert az említett kézikönyv már a jellegénél fogva sem tartalmazza az adat bizonyítását, és még kevésbé a Gyulára kerülés előzményeit, az ottani munkaviszonyokat és a további életkanyarok körülményeit.

A tanulmány a XVII. századba visszanyúlóan mutatja be „azt a sok zavart: félreértést és félremagyarázást, kétségeskedést és bizonytalankodást, amellyel a Sztárai-ról szóló irodalomban találkozunk, midőn gyulai papságáról tudakozódunk”. (91) Ebből az áttekintésből elég ide annyi, hogy Révész Imre meg 1938-ban is csak a *talán* szót elébe téve vette bele Gyulát Sztárai működési helyei közé.

De még ennél is érdekesebb a következő fejezet: a Sztárai-kutatás eredetének ismertetése. 1829-ben Jankovich Miklós könyvet írt a szociniánusok eredetéről, azok magyarországi egyházáról; ezen az Erdélyen kívüli unitáriusok egyházát értette. Felvetette a kérdést: ki lehetett az, aki Baranyába bevitte és ott meg is gyökerezett az antitrinitárius eretnekséget. És úgy találta, hogy ez a reformátor csak Sztárai Mihály lehetett. Ebből vita támadt. Végül is Jankovich Miklós visszavonta a véleményét. De közben a vita szövvivőivé Gyöngyössy Benjámint, az általa református prédikátor és Sándor István unitárius pap lettek. Az előbbinek a második vitáira akkor nem is került nyilvánosságra. Csak most, Esze Tamás felderítő és közzétévő munkája révén került bele a „Sztárai-irodalom”-ba. (182—192) Megkésve, mert arról értesülünk, hogy a vita

teljes ismeretének a hiányában a közelmúltban újra hitelt kapott a Sztárai antitrinitárius voltáról költött legenda. (105)

A tanulmány derekas részében Esze Tamás két vonal metszetébe helyezi Sztárai gyulai működését. Az egyik vonal Sztárai életútja Tolna—Baranyából Gyulán át Sárospatakra, majd Pápára. A másik a reformáció története Gyulán. Mind a két vonalon példás az arány a társadalmi-közttörténelmi folyamatok ismertetése és a személyek, persze elsősorban Sztárai magatartásának a bemutatása között.

Akár a tolna—baranyai, akár a Békés megyei reformáció iránt érdeklődik valaki különösképpen, annak ezentúl közvetlenül, „egyenes vételben” kell megismernie Esze Tamásnak ezt a tanulmányát. Ezért valamilyen kivonatolás helyett az általános érdekű tanulságokat közvetítem.

Amikor a XVI. századi Gyuláról van szó, egyaránt kell gondolni a mezővárosra, s annak polgárosodó lakosságára, valamint a várra és az ahhoz tartozó uradalomra. De más helységekre is vonatkoztatva, többször is olvassuk: a polgárság és a vitézlőrend szövetsége a reformáció társadalmi fundamentuma. (137) A hazai reformációt modern történetírói is általában megelégedtek azzal, hogy a városokat és a földesurakat emlegették pártfogókként, hangsúlyozták a mezővárosok jelentőségét, megkülönböztették a városi lakosságon belül a patrícius és a plebejus réteget. Ezért hasznos e tanulmányban az árnyaltabb szemlélet. Gyulán a várkapitányok váltakozása különösen is élénkíti a reformáció fodoródását.

Mind a tolna—baranyai, mind a Békés megyei reformáció harci szakaszában jól figyelhető egyfelől a középkortól örökölt egyházi berendezkedés ösztönös védekezése, másfelől a reformáció két fő irányának a vetélkedése. A régihez ragaszkodás szítói ezeken a területeken elsősorban a ferencesek, viszont itt is vannak egykoron ferencesek a reformátorok között. Pontosan úgy, ahogyan ezt Szűcs Jenő eredeti megállapítása mondja.² A ferencesek reformációs szerepének eltúlzása ugyanis már torzítás, a valóságot félig elhallgató egyszerűsítés. A „wittenbergi” és a „helvét” irányok pedig a tanulmány összességében egyáltalán nem fokozati viszonylatban mutatkoznak, hanem a másféleségükkel: bár egy a súlypontjuk, mások a súlyvonalaik. Sztárai és Szegedi Kis István ugyan egymást váltogatja a délkelet-dunántúli reformációban, de nem a szkematikus ábrázolás ügyvélt szabályai szerint. Éppen a Szegedi életrajzírójának az előadása szerint a lutheránus Sztárai volt a vulkanikus erő, a kíméletlen vitázó, ellenben a helvét irányba tartó Szegedi volt a tapintatosabb, a szelídebb szónok. Esze Tamás fenntartja azt a magyarázatot, hogy Sztárai a maga lutheránus irányának megőrzése végett tért ki Szegedi útjából, de ugyanakkor helyt ad egyéb tényezők feltételezésének. Az említett életrajzíró, Skaricza Máté elbeszélése alapján így utal erre: Sztárai elvesztette a polgárság bizalmát. (110) Skaricza valóban azt írta, hogy a római katolikusnak maradó és a reformációt befogadó hívek egyaránt megskollották Sztárai heves, harcias prédikálását; szívesebben hallgatták Szegedi oktató beszédét. Ilyen tudósítás alapján leginkább a Luther és Melancthon közötti alkati és modorbeli különbségre kell emlékeznünk, és Sztárai máshova távozásáról az juthat eszünkbe, hogy Luthernak többször támadt elvágyódása Wittenbergből.

Abban nem volt Sztárai és Szegedi közt különbség, hogy egyformán zaklatta őket a török. Legalábbis Bornemisza Péter együtt írt kettejükéről és Huszár Gálról ekképpen: „Szegedi István, Sztárai Mihály, Huszár Gál és több időmbeli lelkipásztorok tenger amint szenvedtek mind török, mind pápások miatt”. Túri Pálra hivatkozással Esze Tamás külön is megállá-

pítja Sztárairol: Tolnán is megtörtént vele az, talán nem is egyszer, hogy a törökök életére fenekedtek. (114, lásd még 90, 5. j.). Itt is, a tanulmány más részeiben is szerfelett hasznos a török uralom alatti egyházi viszonyok igazibb és teljesebb ismertetése. Idevágó adalék, hogy egy domonkos, Tolna katolikus papja 1553-ban miként vádaskodik a lutheránusokra a budai basánál. (114) Egy elhanyagolt adat 1543-ból: a beszercei városi tanácsot Kolozsvárról figyelmeztetik, hogy ne állítsák vissza a templomokban az eltávolított képeket, mert egy beglerbég arra utalt egy levelében, Szolimán szultán hadat üzen mindazon népeknek, amelyek képeket tisztelnek. (123, 96. j.) Esze Tamás tanulmánya óta készült is már egy újabb önálló mű a török hódoltságbeli egyházi életről. Ennek előre örülhetünk. Kathona Géza írta. Valószínűleg előbb kikerül a sajtó alól, mint a jelen ismertetés.

Sztárai életútjának a tiszántúli részekre kanyarodása keresetlenül is alkalmat adott Esze Tamásnak arra, hogy a reformáció két fő irányának egymáshoz viszonyulását az időrend szempontjából vizsgálja. Elég ennyit idézni: „Az 1551. év mindenképpen végetes dátum a magyar protestantizmus történetében: táborát két részre, két külön protestáns egyházzá formálta máris az úrvacsora értelmezésében való véleménykülönbség. S méghozzá színmagyar területeken, ahol nemzetiségi és művelődési különbségek az együttmaradást nem akadályozták volna”. (154) Ezután már csak ezzel a nézettel szemben ismételhető az a már eddig is naiv állítás, hogy a két ág létrejöttében tényező volt a nemzeti különbség, vagy az a másik vélekedés, hogy a lutheri irány megmerevedése, éppenséggel az Egyezségi Irat (1577!) keménysége, ennek hazánkbeli elfogadása okozta a két reformációs egyház elkülönülését. A tanulmány természetesen kiterjeszkedik Debrecen és benne Melius Péter jelentőségére. Több irányban jelzi Debrecen funkcióját a helvét irány földrajzi terjeszkedésében. Igaz, még adósságunk az adatok gyűjtögetése, meddig tartott Wittenberg és a török alatti reformált gyülekezetek kapcsolata. Azonban már most megállapítható a hódoltságbeli reformált gyülekezetek és Debrecen között a szerves kapcsolat erősödése a XVI. század közepétől. Debrecenből várják a papi és tanítói utánpótlást! (93, 154) Esze Tamás szerint az 1551. évi debreceni zsinat lett a magva a reformátusok debrecen—váradvidéki egyházkerületének, amely kezdettől fogva a tiszántúli lutheránus gyülekezetek beolvastására törekedett. (154—155) Ám vessünk számat egy reformálási következetesség lehetőségével, azonban tovább is vizsgálandó a lutheri-wittenbergi iránynak bizonyos területeken a helvét irányra történő átváltása. Ebben a további tényezőztisztázásban ezentúl már Esze Tamás dúsított szempontjait és eredményeit is hasznosítani fogjuk. Számat verünk majd egy debreceni központú, reformált püspöki és zsinati jogkörből nőtt tanításszabályozó és joghatósági igénnyel is. (173)

Ugyancsak ilyen kutatásra serkentő tanulság adódik abból a megfigyelésünkből, hogy mennyire változatos az egyházi tisztségek jelölése — egyedül Sztárainál is, hát még a többi tárgyalt személynél. Szívós és az egész országra vonatkozó adatgyűjtésre van szükség; összehasonlításra, egyeztetésre és megkülönböztetésre. Enélkül halmaz, élettelen és értelmetlen az adatok tömege. Addig is nyilvánvaló, hogy az összes tisztség-, illetőleg munkakör-megjelölést a középkori előzmény felől kell megközelíteni és a reformáció korából kell értelmezni. Máskülönben jobb őket meghagyni, mint a mi egyházjogi nyelvünkre lefordítani. Kiáltóan igényli a tisztázást két munkakör megjelölése. Az egyik a concionator, a másik az episcopus. A concionator és a praedicator eredetileg azonos jelentése mégcsak könnyen lenne megállapítható, ha például éppen Sztárai aláírásában a neve

alatt nem találkoznánk a kettős tisztségével: pastor et concionator³. Az adatok beméréséhez mintegy háromszözelet pontul kínálkozik a tanulmányban idézett adat 1564-ből a gyulai uradalom számadásából. Az itt egymás mellé írt szavakat: sacerdotis et concionatoris (106), Esze Tamás úgy értelmezte, hogy az előbbi a katolikus, az utóbbi a protestáns papokat jelöli (171). A feladat teljes feltárása azonban már nem fér bele ebbe az ismertetésbe. Amúgy is sürgősebb és hasznosabb egymást figyelmeztetnünk az episcopus, püspök, superintendens (= superattendens) szavak inkább megtévesztő, mint eligazító használatra — a forrásokban. Gyakran felejtjük, hogy a reformáció megújította az episzkoposz szó alkalmazását a gyülekezet jórendjének felvigyázójára: az evangélium szolgálatát végzők helybeli előjárójára. Luther sekrestye-imádságában a püspök szó még tágabb értelmű.

De térjünk vissza Sztárai Mihály személyére, és figyelmünk fokozásával vegyük Esze Tamástól a most már vitathatalanná tett eredményt: Sztárai Mihály a reformáció lutheri folyamához tartozott — reformátor-rá válásától haláláig. Nemcsak az eredménnyel teszi tisztábbá a látásunkat, hanem az idevágó nézetek és elfogultságok bemutatásával is. Sőt még ennél tanulságosabb annak a nézetnek a hangoztatása, hogy Sztárai éppen a lutheri irányhoz ragaszkodása miatt váltogatta annyiszor a működési helyét, mindenestre ezért távozott Déldunántúlról a Tiszántúrra.

Esze Tamás tanulmánya mind tartalmával, mind módszerével elegendően és nógatóan előkészítette a további munkát: Sztárai teológiájának tanulmányozását. Valósággal biztat arra, hogy az Athanasiusról írott énekéből induljunk majd ki. Korántsem azért, mert ebben „Athanasiusnak igaz követője — Luther Márton”. (118). Sokkal inkább azért, mert a felszíni jelenségek alá mutat, a mélyben láttatja a gyökeres különbséget: a Krisztus két — isteni és emberi — természetéről vallott tételekben. Innen elindulva jutunk el bizton az úrvacsoráról való tanítások mélybeli különbségéhez, szakítva végre a felszínességgel, amely megelégszik az oltár vagy asztal, ostyá vagy kovászos kenyér, védekezésül hívtott filozófiai műszavak és világméki szinten tájékozódó tanok szembeállításával. Ebben a sajátosan teológiai feladatban segítségünkre lesz az összetett egyháztörténelmi munkán kívül a római katolikus egyház történetéből a legújabb fejezet ismerete is. A liturgiai reformok megszegyenítően térítenek minket vissza a reformáció központi és mind a két nagy folyamot meghatározó igazság újra megbecsüléséhez: egyedül Krisztus kegyelméből vagyunk igazak az Isten előtt. A római katolikus mise színhelye ma egy asztal... De változás vagy haladás ez? A mise az maradt, ami volt — a reformáció előtt!

Ezzel már át is léptünk a tanulmány tanulságainak másik sorához: azokhoz, amelyek az egyháztörténelem művelésében segítenek bennünket.

Esze Tamás a maga példájával tanít arra, hogy bármely megragadott egyháztörténelmi téma feldolgozásában az irodalom teljes számbavételére, bátor bírálatára, a forrásokig visszamenő ellenőrzésére kell törekednünk. De mindjárt hozzáteszem, ez az igényesség senkit sem igazol az elbátortalanodásban, még kevésbé valamilyen, minden lelkész feladatává való történetírási munka elhárításában. Egy-egy népszerűsítő emlékezéshez nem szükséges olyan alapos munkát végezni, mint amilyenvel ez a tanulmány készült. Az viszont igenis megkívánható, hogy okosan történjék a téma irodalmának keresése és felhasználása. Viszonylag könnyű megtanulni, milyen könyvhöz, folyóirathoz, közleményhez érdemes hozzányúlni. És ha valahol, akkor az őféle feladathoz igazán szegyenkezés nélkül élni kell a baráti tanáccsal. Általános szabályunk lehet, hogy az új

és megbízható kézikönyvekből célszerű kiindulni, továbbá az is, hogy még az egykorú s közelkorú forrásokat is kritikusan kell használni, nemhogy a XVI. század második felétől felgyűlt egyháztörténetírási hordaléokra hagyatkoznunk.

A második idevágó tanulság pedig a történelmet meghatározó vagy legalább befolyásoló tényezők között a jó arány fenntartása. Esze Tamás többször rátér Sztárai lelki habitusának a jellemzésére. Ezt úgy teszi, hogy ennek semmi kárát nem látja a társadalom történetalakító erejének a bemutatása. Emberközelségbe hozza Sztárait, anélkül, hogy meg rövidítené a történelmi valóság összetettségét. A személyiség összetevőinek a vizsgálatá pedig senkit ne riasszon el a munkától, ez esetben az egyháztörténelmitől, mintha valami különleges lélekanti elmélyülés lenne hozzá szükséges. Általában elég, ha az egyháztörténelem művelőjének a szó egyszerű értelmében van ön- és emberismerete, és ha mer beszélni bűnökről, maian szólva, a társadalmat és embertársat rontó vagy akárcsak veszélyeztető cselekedetekről. Különben is éppen Sztáiraire vonatkozóan bármiféle lélekelemzésnél többet ér egy kortárs emlékezése, Bornemisza Péteré. „... urak, nemesek és polgárok elüldözik afféle lelkipásztort, kik őket a bűnről untalan megszólítják, és azok helyett hizelkedőket hoznak. Mely dolog Sztárai Mihályon is, énrajtam is lőn, reám rohanván mindazok, kiknek bűnöket feddettem, hol engedelmes, hol kemény szóval.” Tehát Sztárai nemcsak a vitakozásban volt érdes, hanem lelkipásztori magatartásában is, bizonyára prédikációiban és beszélgetéseiben is keményen feddőzött. Ezért őt is elküdték. Honnan, mikor? Bornemisza róla nem ad időrendi és földrajzi tudósítást. De éppen ezért értékes, amit általában írt róla. Olyan magatartásról informál, amely egyformán beleilleszthető a reformátor-prédikátor bármelyik életállomásába. Valószínű is, hogy nemegyszer ez volt az oka a máshova, Patakról hirtelen távozásának.

A harmadik tanulságot maga Esze Tamás foglalta bele tanulmánya befejezésébe. A tudományt előbbre vivő, a valóságot egyre jobban megközelítő történetírás legyen vállalkozás „annak érdekében, hogy értékesítsen kallódó adatokat, tévelygő adatokat helyükre igazítson, értékes dokumentumokat kiszabadítson az *opinio praeconcepta* rabságából”. (180) Bízvást alcímül is írhatta volna: harc az *eleve kész nézetek* ellen. Feltevésekre szükség van, amint minden tudományban, a történetírásban is. De a készségre is, hogy mikor a történetíró látja feltevése hiábavalóságát, akkor ahhoz hiúságból ne ragaszkodik, hanem kezdje újra a kísérletet egy más feltevéssel. A hagyományos nézetek ismerete is szükséges, mert hasznos, de hasznosabb a források felkutatása és értékesítése. Sztárainál maradv a reformáció történetének megírásában adósságnak érzem példának okáért annak a kinyomozását, hogy mikor és kinél és mekkora hitellel bukkan fel az ő 1544 előtti életének a leírása. Igaz, nem ezen múlik a magyar nép történetén belül a reformációnak és a reformációs egyházak múltjának jobb megismerése, de az már baj, hogy minduntalan beleütközünk „előre gyártott elemek”, szabvány-keretek, másoktól készített nézetek kényelmes és kritikátlan alkalmazásával. Esze Tamásnak nagy hálával tartozunk a kötöttségekből felszabadító harc jó példájáért.

Sólyom Jenő

JEGYZETEK

1. A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának Közleményei. 83. Debrecen, 1973. 89—192. lap s 1 tábla.
2. Valóság 15 (1972). 11. szám, 24. lap.
3. A soproni tanácshoz Pápán 1570. február 7-én levele aláírásában. Közzétéve: Payr Sándor, Egyháztörténeti emlékek. Sopron, 1910. 33.; faksimilében: Protestáns Szemle 45 (1936), 382—383.

Dr. Keken András

(Ravatalánál elhangzott igehirdetés)

Az igényes, jó ízlésű vándor megérkezett...

Kicsoda szakíthat el minket a Krisztus szeretetéből? Meg vagyok győződve, hogy sem halál, sem élet, sem magasság, sem mélység, sem semmi más teremtmény nem szakíthat el minket az Isten szeretetétől, amely a mi Urunk Jézus Krisztusban van. (Rm 8,35.38—39)

Múlt kedden bibliaóránkon — amikor először voltunk együtt a gyülekezetben Keken András halála óta — három szubjektív mondatot mondtam az elhunyról: Keken András kivételes képességű ember volt. Szíve is, feje is helyén volt s a kettő között harmónia uralkodott.

Keken András jó munkatárs, jó kolléga volt, akivel 17 évnél hosszabb időt tölthettem példás munkatársi viszonyban. Mellette öröm volt dolgozni s munkatársi kapcsolatunkból áldás fakadt.

Keken András atyai jó barát volt, akihez bármikor, bármilyen kéréssel mehettem, ha megoldást nem is, de megértő szívet, figyelmesen hallgató fület biztosan találtam nála. Hasonló módon szóltam Róla az elmúlt héten LMK gyűlésen, lelkésztestvérek előtt is. Ha más szavakkal is, de ugyanezt mondtam. Most azonban *ez kevés*. Nemcsak azért, mert e három mondat nem öleli át Keken András gazdag, tartalmas egyéniségét... Nemcsak azért, mert most nem csupán a magam nevében beszélek, hiszen külföldön tartózkodó püspökünk D. Káldy Zoltán nevében is szólok, lelkésztestvéreim nevében is beszélek... Nemcsak azért, mert most testvéri szó kell, vigasztalás és nem méltatás, hanem azért, mert most ígét kell hirdetnem egy igehirdető felett, evangéliumot az evangéliumot prédikáló Keken András felett. Isten valóban vigasztaló örömhírét a gyászban, olyan szót, amely komolyan veszi mostani szomorúságunkat, összefoglalja az elhunyt életét, sőt még reménységet is gyűjt a koporsó mellett is.

Meg kell találnunk a centrumot, azt a pontot, ahonnan kibomlik ez az élet. Igénkre figyelve megtaláltam ezt a központot: *Isten szeretete ez*. Ezt a szeretetet dicsóíti Pál, ezt ismerte és hirdette papi szolgálatán keresztül Keken András is.

Keken András igényes embernek ismertem. A legigényesebbek közül valónak. Nemcsak úgy érte az igényes szót, hogy adott magára, hogy igényes volt stílus és tartalom dolgában, hogy gondosan csiszolta mondatait, hogy készüléskor maga szabta mércéjét magasra tette...

Hanem igényes ember volt, ahogyan Augustinus vagy Luther is az volt: „nem ajándékaidat kívánom Uram — Téged Magadat” — így imádkoztak. Keken András is így volt igazán igényes ember. Egyet kért: Istent magát, a Krisztusban megismerhető Istent... Devescseri Gábor — akinek írásait Keken András igen szerette — Három Kívánság c. népmese feldolgozásában így ír: a mesés kérdésre mit kíván a jó ízlésű vándor, így szólt: „Téged... ezret kívántam én ezzel az eggyel, ezret s végtelent...” Keken András is, ez az igényes, jó ízlésű vándor csak Egyet kért: Istent, a Jézusban felismerhető. Ezret kívánt ő is az eggyel, ezret s végtelent... Ettől az Egytől nem választotta el őt sem magasság, sem mélység, ettől az Egytől nem szakította el őt semmi teremtmény... Ettől az Egytől nem ragadhatja el még a halál sem.

1. Isten szeretetétől nem választotta el *sem magasság, sem mélység*. A szellem magasságára gondolok és egyéni sorsának mélységeire. Magasságon nem pozíciót értek. Nem is a Deák téri szószék magasát. Hanem a szellem magasságát. Keken Andrásnak lelkészi oklevele mellett volt földrajz—történelem szakos tanári diplomája is. Sőt latint is tanított, ha kellett, ingyen is, pénzért is, Hódmezővásárhelyen például, hogy kis magyaroknak csizma kerüljön lábukra, amikor még nem jutott mindenki-nek csizma... Mint művelt ember, a szellem magaslatait járta. Értett az irodalomhoz: a klasszikus irodalomhoz éppen úgy, mint a modernhez, a világirodalomhoz csakúgy, mint a magyarhoz. Jártas volt a természettudományokban is, szívesen olvasott pszichológiai műveket is. Ha még el lehet egyáltalán ezt mondani a 20. század második felében úgy ő a legjobb értelemben vett polihisztor volt. Nem középiskolási fokon tanult s tanított. Szintézisre törekedett, tág evangélikus látóhatárra. De a szellem magassága nem választotta el Isten Jézusban megismert szeretetétől!

S nem választotta el sorsának mélysége sem. Korán jutott félárvaságra. Kilenc esztendő volt, amikor meghalt édesapja. S az aszódi kisdiák mindig tanított is, hogy tanulhasson. És mindig tanult, hogy taníthasson... Kitűnően végezvén el a teológiát, a Deák téri káplánt kérdés elé állították, a püspöki titkári íróasztalt vagy a hódmezővásárhelyi szószéket választja-e? Az utóbbit választotta. A sok-szórványú, akkor nagyon szegényes Hódmezővásárhely evangélikus szószékét. Sok-sok nehézséggel kellett megküzdenie... Azután újra a Deák térre került. Tudom, sok terhet hordó ember volt, de sorsának mélységei sem választották el az Isten szeretetétől. Még testének gyengülése sem. A két évvel ezelőtti operáció után aggódva figyeltük fáradtságát, gyöngülését. Többször mondta nekem a sekrestyében, istentisztelet előtt: Karcsikám, be kell kapcsolni a hangszórót, nem lesz elég erőm erősen prédikálni. Aztán felment a szószékre s szárnyalt a hangja, erővel hirdette az ígét. Testének gyöngülése, sorsának mélységei sem választották el az Isten szeretetétől.

2. Isten szeretetétől nem választotta el *semmi teremtmény*. Szerette a teremtett világot: a természet világát éppenúgy, mint az ember-világot. Szerette a természet szép világát és az életet. Ő a földrajz tanár, az egész glóbus kitűnő ismerője, kis kertjéből úgy tért haza újra, meg újra, hogy gyermeke örömmel, szinte assisiferenc-i lelkesedéssel beszélt virágokról, kicsiny madarokról... Szerette és féltette a veszélyeztetett emberi környezetet. Azért akarta és munkálta a békét az emberek között, hogy az emberek tönkre ne tegyék, amit a Teremtő szépnek, színesnek teremtett. Szerette az Isten teremtményeit; az embereket is. Az ember-

ben elsősorban Isten gyermekét látta, csak másodsorban a bűnös embert. Szerette a hozzá legközelebb állót: feleségét. Ezt először igazán akkor értettem meg, amikor másfél évtizede, 25 éves házassági évfordulójukon hirdettem az ígét és előtte feltárta lelkét... De hogy valóban mennyire szerette, csak gyászoló hitvese tudja. — Szerette rokonait: testvéreit, sógorait és sógornőit, unokaöccseit és unokahúgait. S neki, akinek nem adatott vér szerinti gyermek, volt sok lelki gyermeke, sok keresztyermeke is. Szerette munkatársait: a Deák téren szolgálókat, meg sok-sok kollégáját, szerete az országban. Minket kedvesen becézett a hivatalunkban, de másokat is, sokakat szívesen fogadott lakásába és szívébe egyaránt. — Szerette a Deák téri gyülekezetet, amelyben 1931 óta hirdette az ígét, ha megszakításokkal is. Nem gyakran mondta, szívesen tart előadást másutt is, de prédikálni igazán csak a Deák téri szószéken szeret. Ezt a gyülekezetet szerette a legjobban. Amikor néhány éve egy Váci Mihály kötet jelent meg, munkatársi óra után rámutatott az egyik versre s így szólt: „akár mi lelkészek is elmondhatnánk néhány sorát.” *Eső homokra* c. versre gondolok. Nemcsak kezdő sorára: „használni akartam, nem tündökölni”, hanem irányt szabó elkötelező későbbi soraira: „osztani magad, hogy így sokasodjál, kicsikhez hajolni, hogy magasodjál, hallgatni őket, hogy tudd a világot... széjjel szóródní — eső a homokra, sivatagnyi, reménytelen dologra... kutakká gyűjt a mély, soká isznak belőled”. Ilyen voltál Bandi bácsi a Deák téren, szavad is, lényed is: eső a homokra. De kutakká gyűjt a mély, soká isznak belőled!

Keken András szerette az árvákat is. Már Hódmezővásárhelyen is árvák atyjának nevezték. Budapesten a második világháború után, amikor olyan sokan csak saját dolgukkal voltak elfoglalva, árvák gondját-baját vette magára feleségével együtt. — Néhány éve, ereje már hanyatlott, de még mindig vállalt szolgálatot a budai szeretetotthonok vezetésében... Sok embert szeretett, de ez a szeretet nem választotta el Isten szeretetétől, sőt éppen Isten szeretete fogta össze azt a sok-sok embert, akit ismert és szeretett, s akik valamit megéreztek rajta kereszttől Isten szeretetéből.

3. Isten szeretetétől nem ragadhatta el *még a halál sem*. Most kell a legnehezebbet kimondanom. Magammal, magunkkal, gyászunkkal szemben is hirdetve az ígét, elválás óráján, az összekötő evangéliumot. Lát-szólag most ő is végleg egyedül maradt, ahogyan Juhász Gyula írja: „eljön mindenkinek a pillanat, mikor egészen egyedül marad, amikor mellette senki, semmi más és nem segít sem átok, sem sírás, az élet távol, a halál közel”. Keken András életében is eljött a pillanat, amikor egészen egyedül maradt. De hangzik az ige és érvényes az evangélium: „még a halál sem választ el Isten szeretetétől”. És én ennek a szónak inkább hiszek, mint elválást hirdető gyászunknak.

1962 őszén élénk levelezésben voltunk egymással, hónapokon keresztül teológiai diszkusszió folyt közöttünk. A Jézus-kutatás lázában égett akkor Keken András. Sok problémával viaskodott és volt ereje, hogy régi teológiai képleteit újra fogalmazza. Vitánk egyik szakasza végén ezt írta nekem: „Könnyen lehet, hogy halálomig nem fogok megoldást találni problémáimra. Az is lehet, hogy nem boldogom halok meg, békeségben, hanem kínlódva, nyöszörögve és kétségbeesve. De hitetlenségben is hinni fogom, hogy Isten szeretetétől semmi sem szakíthat el. És senki. Még saját magam sem...” Értitek már Testvéreim, hogy miért választottam ezt az ígét? Keken András is abban volt biztos egyedül,

amiről Pál apostol is énekelt: meg vagyok győződve... a halál, sem választ el az Isten szeretetétől...

Amikor megjelent Illyés Gyula Kharon ladikja c. könyve, gyakran beszéltünk róla, sokszor analizáltuk. Véleménye az volt, hogy aligha írtak hasonló őszinte, kegyetlenül őszinte könyvet a halálról és az öregségről magyar irodalmunkban, mint ez az Illyés-remekmű. A könyv végét, zárását is nagyon szerette: „higgyétek, hogy a halál legyőzhető, ha én lám elestem is, ha mind elestünk is: kitartóan, magányosan háttérként a végsőig, ahogyan megfogadtuk”. Úgy gondolom, hogy győzelemről, halál felett aratott diadalról csak úgy jogos beszélni, amiként Pál is tette. Ez a hatalmas gyászoló gyülekezet, ez a haláltól vert sereg csak Jézus Krisztus miatt énekelhet Páléhoz hasonló diadaléneket: meg-vagyok győződve, a halál sem választ el Isten szeretetétől.

Május 19-én, vasárnap délután még másfél órával halála előtt, ott álltam betegágya előtt. Csak egy percre engedtek oda. „Megismersz Bandi bácsi?” kérdeztem. Szomorú, barna, szelíd szemével intett igent. Most Keken András kilépett a sorból, elment közülünk. Ura előtt áll meg. Tőle kérdi: „megismersz, Uram?” S hiszem, az énekben szelíd szeműnek vallott Jézus igent int neki. — Megismerlek, Te vagy az az igényes, jó ízlésű vándor, aki Egyet kértél és ezret kaptál ezzel az Eggyel s végtelent: Isten szeretetét. Tőle most már semmi el nem választ: sem magasság, sem mélység, sem semmi teremtmény, de még a halál sem...

Keken András, az igényes, jó ízlésű vándor így érkezett meg.

Dr. Hafenschér Károly

Az igehirdető műhelye

Ádventi igehirdetés-sorozat

1. Krisztus után vagy Krisztus előtt?

Jel 3,20

Sokat írtak, beszéltek arról, hogy „postchristianus” korban élünk. Jefeit is felsorolták. Ismerős a középkori várost ábrázoló metszet és egy modern városkép ellentéte: ott mindent a templomtorony ural. Az vonzza a tekintetet meghatározza a központot. Nagyságrendben minden úgy viszonylik hozzá, mint a kiscsirkék mérete a kotlóstyúkéhoz. A modern városképben ritkán akad egyetlen ilyen központ. Torony ház, szállodák, kórház, iskola, emlékművek kiemelkedhetnek ugyan, de ebben ritkábban lehet jelképet sejteni, mint praktikumot tapasztalni.

Alig lehetne tagadni a párhuzam rész igazságait. De mindez nem lenne elég ahhoz, még csak jelképgyanánt sem, hogy valaki keresztyén-ség utáni, vagy egyenesen Krisztus utáni korszakról beszéljen. Különösen akkor nem, ha emögött a szimbólumokkal való játszadózás mögött egy kis sértődöttség bujkál amiatt, hogy a toronyház vagy a gabonasíló fölébenőtt a templomtoronynak. Ezt egyáltalán nem kell zokon venni.

Vajon nem a gyülekezet-e az oka, hogy ilyen feltételezés megszület-hetett? Nem a gyülekezet „postchristianus”? Hátha rólunk lehet leolvas-ni jeleket, amelyet összegezve megfogalmazódhatott ez a korszakjelzés?!

Gyülekezet és egyes keresztyén is élhet úgy, mint aki már minden-en túl van. Mintha gyülekezeteink életében lehetne egy ilyen izgalom: túl-esni dolgokon, keresztyén vonatkozásban is. De ez nem az esemény-né vált hit izgalma, nem is a feladatok teljesítése közben természetesen je-lentkező indulatok heve, hanem a letudott kötelességek kénytelensége után a pihentető papucs vágya. Nem lehet megszokni a számtalanszor látott reprodukciót: „Amikor az ember a visszaemlékezéseiből él.” Hány kon-firmációi kép került albumba, vagy fiók mélyére csak az idén is ezzel a kimondott vagy kimondattal megkönnyebbüléssel: ezen is túl vagyunk! Az a gyanúm, hogy egy gyülekezet, vagy keresztyén hamarabb lehet „postchristianus”, mint egy korszak.

Adventen is túl vagyunk! Meg az utána következő Karácsonyon is. Mennyi a játékos reminiscencia és érzékenykedés, mert „Olyan szép, míg elhiszi a gyermek. Addig boldog...!” És mindezt azok a rezignáltak sze-retnék sokszor frissen megrendezni, akik már mindenben túl vannak.

Az évente visszatérő ádventi időszak tulajdonképpen ebből az öre-ges, semmit sem váró, „izgalommentes” keresztyénségből akar kimozdí-tani. Advent, Krisztus eljövetele történelmileg valóban mögöttünk van, de ennek ellenére semmin sem vagyunk túl! Krisztus nem mögöttünk van, hanem előttünk!

Ez nem ijesztés, hanem lehetőség. Mi lenne, ha valóban csak mögöt-tünk lenne, ha nem is emlékként, hanem úgy a gerincünkhöz szorított, kényszerítő, agresszív „lelki fegyverrel”? Nem hátulról csap a vállunkra,

öregesen vagy ellenségesen, hanem mindig előttünk van. Nem öregedett semmit: szeretete friss, erős, férfias. Találkozásától nem kell szégyenkezni, nincsen rajta semmi ódivatú. Előtte mi érezhetjük rogyantnak, öregeskének magunkat, gyülekezeteinket. Vegyük el a neve elől a „néhai” temetőszagú jelzőjét és fiatalodjunk Ádvent híretől: nem vagyok „post-christianus”, nem vagyok túl mindenben, ami keresztyén, mert Krisztus előttünk van és mindig szembe jön velünk. Nem Krisztus után, hanem Krisztus előtt!

2. Ha Krisztus érkezik, népe is mozduljon!

Hatalmas, titokzatos mosolyú Buddha-szobor előtt jajongva veri a fejét egy hívő a kőpadozathoz. Buddha nem mozdul és embere is benne ragad nyomorúságába.

Nemcsak ezen az egzotikus háttéren, hanem is csupán a polémia csatározásai hevéletében, hanem önmagában is igaz az ősi ádventi himnusz ujjongása: „Te érkezel Atyádtól...” / Krisztusnak nem az a jellemzője, hogy van, még csak nem is az, hogy előttünk van, hanem az, hogy érkezik. Benne telik meg igazán tartalommal a nagy ÓT-i bemutatkozás: a „vagyok, aki vagyok” lenyűgöző stabilitását is csak az érkezés, a „leszek, aki leszek” sodró erejű mozgalmasságával együtt lehet és szabad értenünk.

Aki „van”, azt meg lehet unni. Aki azonban „érkezik”, annak a híre megmozgat.

Történetileg is megáll ez az állítás. Jézus vándorlása során való érkezése és a híre köréje gyűlő sokaság együtt lesznek eseményé.

A Zsidó levélnek van egy ismert passzusa. Ugyan már a Főpapról beszél, de amikor azt vallja róla, hogy „megindul” gyarlóságainkon, ez nagyon ádventi magatartás. Nagyon jól tudom, hogy csupán a mi nyelvünk sajátossága, hogy egy szellemi magatartás és egy fizikai teljesítmény számára azonos szót használ. Jézus Krisztusnál azonban a kettőről együtt van szó. Elindult, végigjárta a falukat és városokat, és megindult rajtuk. Egy helyből nem lehet valakin megindulni. Úgy nem megy, hogy valakit elvonultatok a szemem előtt, én meg szemlélem. Ez túl kényelmes helyzet lenne. Ádvent, az érkezés ennek az indulásnak a csodája! Menekülésétől kezdve egészen addig, míg „Indult keresztyével...”. De még tovább is, amikor Emmaus felé is indul és együtt megy azokkal, akiknek nem sokat segített volna a maguk kiábrándult ballagása. Jézus érkezésében mindig ez a megindulás a csodálatos. Nem ő nyer vele valamit, hanem azok, akikhez elérkezik és akiket „megindul”.

Ha Krisztusra az a jellemző, hogy érkezik és „megindul”, népe sem maradhat mozdulatlan és mozdíthatatlan.

Semmi sem mozdíthat ki energikusabban a „jóakarátú közöny”-ből, ahogyan egyik svéd püspök honfitársai keresztyénségét jellemezte, mint ez az érkezés. Lenyűgöző, ahogyan az evangélista jelzi Krisztus érkezésének megmozgató erejét, amikor leírja, hogy „közelgettek” hozzá a vámszedők és bűnösök. Ugyanakkor megdöbbenő a másik oldal dogmatikus mozdíthatatlansága.

Az ádventi érkezés az ádventi mozdulással együtt üdvösséges. Újra rá kell bátorodnunk a „közelgetés”-re, arra a magatartásra, amely ígényekről letéve Jézus Krisztus emberséges és emberi váradalmakat mégis messze meghaladó szeretetében szeretne felengedni a „jóakarátú közöny” dermedtségéből.

Azért is mozdulni kell a gyülekezetnek, mert Krisztus érkezése nem azonos értelmű a mi kiszolgálásunkkal.

Nemcsak saját maga felé, hanem egymás felé is mozdítani szeretne bennünket. Nem élvezni kell azt, hogy Ő „megindult” hozzánk és rajtunk, hanem megindulni, hogy mással tegyük azt, ami Ő tett velünk.

Enélkül az indulás nélkül csak karikatúrája lennénk a gyülekezetnek. Bűn és baj híre nem a bűnrészesség vádját és segítség készségét ébreszteni, hanem csak pletykaanyagot szolgáltatna. Természeti és politikai katasztrófák híre csak újságot élenkítő „színes” maradna. Gyötrődő vagy fásult ember látványa és világméretű éhezések híre és képe csak a bűn hatalma feletti meddő lamentálás és az emberi gonoszság és érzéketlenség felett való álszent jajongás lenne.

Talán valamikor majd megírják a „Te érkezel Atyádtól” himnuszának a párját. De az is lehet, hogy ezt csak nagyon prózaian lehet elmondani, mert körülbelül így hangoznék: hogyan is maradhatnék akkor hát mozdulatlan és mozdíthatatlan, Uram!

3. Jézus Krisztus szolgálatra induló emberekben érkezik

Csel 16,9—15

Káprázatos kép a Jelenések könyvéből: János egy angyal kezében, a zeniten repülő angyal kezében látja az örökkévaló evangéliumot, az angyal pedig, a Föld minden nemzetségének hirdeti azt. Gondoljuk csak meg: angyal, zenit, örökkévaló evangélium, minden nemzetség. Így mi Krisztus érkezését soha nem látjuk! Pál is látomást mond el és mégis micsoda különbség van a kettő között. Vagy talán azért kellene egymás mellé tenni a kettőt, hogy Krisztus érkezéséből se fellengzős ünnepet ne rendezzünk, se érkezésének hétköznapiságán meg ne botránkozzunk?!

Hozzánk Krisztus mindig úgy érkezik, hogy hozzánk hasonló ember jön az evangéliummal. Úgy ahogyan Pál homlokára sem volt ráírva, milyen ügyben utazott át Európába. A szavából derült ki. Minden készakarva fejére helyezett glóriát is energikus letépett, mert Krisztus érkezését nem lehet reprezentációval szimbolizálni, csak emberszeretete hírével tanúsítani.

Másként itt a Földön, nincsen Ádvent és nincsen Krisztus érkezése, csak szolgálataira induló embereken keresztül. Ez a különös tény nem a szolgálatába szegődöttek tekintélyét növeli, hanem Krisztus közénk alázódását dicsőíti.

Nekünk még alább kell adnunk: apostol csak ekkor taposta Európa földjét. Mintha egyre lejjebb kellene adnunk, hogy a Krisztus érkezése egyre tapasztalhatóbb legyen. Egy-egy szolgálatban elhasználódott ember, aki már nem is mutató, zörgő kerékpáron, színét vesztett bőrrönddel, benne a megzöldült reverenda és a biblia, vagy akár vadonatúj autóból elegánsan kilépő fiatal ember: egyre megy, hozzánk hasonló ember mind-egyik.

Ha úgy látnánk Krisztus érkezését, mint János látta az evangélium diadalútját, talán több lelkesedéssel fogadnánk. Bár Jézus a gazdagról és a Lázárról szóló példázatában elgondolkoztató módon beszélt ennek az ellenkezőjéről.

Egyre inkább komolyan kellene vennünk Jézus Krisztus ilyen botrányosan egyszerű érkezését. Számba kellene vennünk azokat, akiknek nemhogy szárnyuk vagy apostol nevük, de még csak reverendájuk sem volt, se arra nem voltak büszkéek, hogy nem papok és mégis szolgálnak,

hanem egyszerűen, mint egykor istállóban, majd szürke számaron, most meg szavukban érkezett a Krisztus. Sokan lennének, ha ugyan olyan szürkék nem voltak, hogy már a feledékenység pora is belepte emléküket. Ha így lenne, még hívebben látták el szolgálatukat. De legyenek érte áldottak!

Merjük elhinni, hogy Jézus Krisztus nemcsak hétköznapian, szolgálatra kész embereken keresztül érkezik, hanem hétköznapi dolgaink közé is érkezik. Oda, ahonnet az élet összeadódik. Oda, ahol embernek is kell bírnia és el kell hordoznia a másikat. Ahol a rosszindulat parazsa villog, de ahol azt ki is lehet oltani. Oda, ahol generációk között nemcsak az ellentét, hanem az egymás munkájára és tapasztalatára építés lehetősége is megszülethetik. Oda, ahol nem akkor kellene felismerni a másik életének az értékét és értelmét, amikor el kell parentálni, hanem amikor még kapcsolódni lehetne hozzá.

Mindez azonban nem csupán a szolgálatra induló emberekben érkező Krisztus készséges fogadására akar felkészíteni. El akarja oszlatni azt a félreértést is, hogy mi csak befogadók vagyunk. A reformátor meg merte kockáztatni ezt a meghökkenítő állítást, hogy egymás Krisztusává is lehetünk. Persze csak ilyen módon, hogy Krisztushitünk megtalálja természetes, hétköznapi módját annak, hogy ne a zeniten, hanem itt, nem angyalmódra, csak emberként, nem örökkévaló evangéliummal, csak annak az éppen szükséges, ma megszólító alakjával érkezhessék rajtunk keresztül Adventre Krisztus.

4. Krisztus gazdagon érkezik, mi mit teljesítünk?

1 Kor 15,10

„Az Ő hozzám való kegyelme” egyenlő Pál ádventjével. Így is mondhatta volna bátran: Ádventem nem lett hiábavaló. Eddig nincs is ebben semmi különösen meglepő. A nem mindennapos kapcsolat a különös. Különös? Inkább merészen kellene mondanunk. Teljesítmény evangélikus fül számára még mindig idegenül cseng egy kicsit. Pál pedig lényegében erről beszél. Kapcsolatba meri hozni ádventjét élete teljesítményeivel. Nem nagyzol: az ellenőrizhető tények, az élet valósága, egy szolgálatban elhasználódott élet valósága hitelesíti ezt a különös kapcsolást. Az a személyes hitünk titka, hogy Krisztusnak újra és újra Ádventje, érkezése van hozzánk. Ez a bűn és kegyelem összefüggése. De látni akarja érkezése következményeit, a kegyelem és teljesítmény összefüggéseit is. Ez viszont a szolgálatunk titka.

Aki tud Jézus hozzánk való kegyelméről, akinek ádventja van, annak produkálni is kell. Nemcsak valamit: sokat. Pál annyira merész ezen a téren, hogy még összehasonlításoktól sem riad vissza és apostoltársai sok szolgálatára nézve azt állítja, hogy az övé több.

Akinek van ádventje, annál a „több” nem az önértétét hízalja, hanem az érkező és szolgálban tovább szolgáló Krisztus életrevalóságát dicséri. Nem véletlen, hogy az Ádvent és teljesítmény összefüggéséről való hitvallás az Élő Krisztus lenyűgöző és szolgálatra indító vonzásáról szóló vallomással együtt hangzik el. Ő tesz értem, ez az ádventem. Ő tesz velem: ez a teljesítményem.

Pál tudta, mit dolgozott, nyilván azt is, amiben többet dolgozott a többieknél. Benne érezhette lábaiban a mérföldeket és idegeiben „az összes gyülekezetek gondját”. De talán mégsem ez a teljesítmény csúcsa és a „több” tartalma. Bár azt gondolom, sokáig időszerű lesz még a gye-

nesi konferencia egy mondata: „Napi két órával nem lehet a holnap gyülekezetét pásztorolni.” Sokszor bizony nemcsak a dogmatikát kellene vallasni a Krisztus érkezése, a nekünk adott kegyelem és a teljesítményünk viszonyáról, hanem az óránkat és a naptárunkat is.

De talán a teljesítmény csúcsa mégis ott van, ahol a szem kicsit, jelentéktelent lát. „Letudott” nagy alkalmak után olyan jó lenne a kicsi dolgokban is egészen és örömmel benne lenni. Nyugodtan és türelmesen dolgozni és még gondolatban sem szabni ki Istennek, hogy kiből, mikor és hogyan támaszt gyülekezetet. Nyugodtan és türelmesen dolgozni és egészen Istenre bízni, hogy abból a részmunkából hogyan, mikor és kikért kerekedik ki az egész. Üresjáratban sose kopni, de mindig kenyérnek valót örölni egymás életének a zsákjába. Akkor is, ha az a másik csak gyerek, akiben még akkora a nyíltság, hogy nem a protokollt mondja el a családról, hanem ami valóban történik. Nem azt, hogy apánk gondoskodik rólunk, hanem azt is, hogy törí mérgében a tányért. Ha ilyenkor nem a kíváncsiság firtattatná a kicsit tovább, hanem először belerendülnék abba, amit hallottunk, akkor ezért az egyetlen percért csúcsra érkezhetnénk és Isten teljesítménynek tekintené, ha megtalálnánk, még ha dadogva is a szintén nem protokolláris szót. De nem azért lenne teljesítmény, mert „nagy” voltam, hanem azért, mert valakiért voltam. Semmi sem lesz belőlünk, ha mindig csak a másikat akarjuk rávenni arra, hogy legyen értünk, ha magunk nem gyakoroljuk, hogy valakikért vagyunk. Hányszor nézünk úgy egymásra, mint akik tkp. azért fontosak, hogy mi elmondhassuk a magunkét, de nem úgy, hogy é r t ü k vagyunk. Ha ez a nézőpont elsikkad, a legnagyobbnak tűnő teljesítmény is bele kerül abban a lomtárba, amit Pál emleget 1 Kor. 13-ban. Ha nem tudunk egymásért teljesíteni, senki sem fogja elhinni, hogy Krisztus érte van, hogy Ádvent van és ha belefeszülünk, akkor sem fogja bevetni magát az embertársáért.

El ne vétsük a dolgot: Ádvent és a teljesítmény bennünk függ össze.

Fehér Károly

ÁDVENT 1. VASÁRNAPJA

Rm 13,11—14

Itt az ideje, hogy felébredjünk és új életben járjunk!

Vannak életünkben soha vissza nem térő idők és alkalmak. Ilyen soha vissza nem térő alkalom lehet egy embertársunkkal történő kibékülés, ha örökre elszakadunk egymástól. Helyrehozhatatlanul elmulasztott idő lehet egy vonat lekésése, amellyel meghatározott időre kellett volna valahová megérkeznünk. Olykor nem nyílik lehetőség többé egy elmulasztott jó cselekedet megtételére. Isten kegyelmének is megvan a maga ideje. Isten ideje azonban nem csupán a múltó órát („hóra”) és a gyorsan tovatűnő időt („chronos”) jelenti, hanem kegyelmének azt a drága idejét („kairos”), amely soha vissza nem térő alkalom lehet életünkben.

Ádvent első vasárnapja is eszünkbe juttatja a múltó időt. Ismét mögöttünk van egy végetért egyházi esztendő és kezdődik az új. Ádvent első vasárnapja azonban többre szólít fel, mint hogy naptárunkban novemberről december hónapra lapozunk. Arra emlékeztet, hogy két ád-

vent között élünk. A Betlehembe megérkezett újra eljön. Isten csodálatos „most”-jának az idejében élünk, mert Jézussal megkezdődött Isten kegyelmének ideje. Amint reggel az ébresztő óra felriaszt: itt az idő, hogy felkeljünk — úgy hangzik most a felszólítás: *Itt az ideje, hogy lelki álunkból felébredjünk és új életben járjunk!* Közelebb van hozzánk az üdvösség, mint mikor keresztyénné lettünk (megkereszteltettünk és hitre jutottunk), mert múlik az idő, múlik Isten kegyelmének drága ideje is.

Felébredni és új életben járni azt jelenti, hogy:

1. *Komolyan vesszük a „má”-t.* Isten életünkben ad időket és alkalmakat, amelyeket egyszer felkínál és újólaj többé vissza nem térnek, meg nem ismétlődnek. A *most* itt levő órával *ma* kell élnünk. Az új élet egyik hatalmas erőforrása: élni abból, amit Isten Krisztusban értünk cselekedett. Ettől elválaszthatatlan: Arra várni, Aki jön és arra várni amit cselekedni fog. Ahol a hit Krisztusban néz a jövőbe, ott reménységgé lesz. De az a jövőendő nem a messze távolban, valahol a történelem horizontján van csupán, hanem a mában, az időben valósul meg. A tegnap kegyelmét és a holnap reménységét a *ma* valósága köti össze. „Időtlenül” keresztyénként sem lehet élni, mert benne élünk az időben és Krisztus belépett emberi történelmünkbe. A keresztyénség a múltban elkezdődött evangéliumból él, de ha tekintete görcsösen hátrafordulva marad, magát az élő evangéliumot üresíti meg. Krisztust naponta kell „felöltözni”. Krisztus minden korban jelenlevő, ezért vezérlete alatt mindig a „má”-ban él a keresztyén ember. Az idő halad és a keresztyénségnek mindig a maga kora kérdéseivel és feladataival kell konfrontálnia, megbirkóznia. „Itt az óra”, vagyis a „ma” az az idő, amikor a hitnek életté kell válnia. S korunkban a „ma” világméretekben veti fel a problémákat a keresztyén ember számára is: Faji kérdés, túlnépesedés és születésszabályozás, a világ éhezőinek és jogfosztottainak megsegítése, különböző társadalmi rendszerek békés egymás mellett élése, világbéke vagy pusztulás, békés célú atomerőművek vagy atomhalál, ökumené vagy „anti”-mozgalmak, de még az ilyen mindennapi feladatokat is, mint pl. környezetvédelem, levegőtisztaság és a vizek tisztasága stb. Ezeket nem lehet megkerülni azzal, hogy ezekről így nincs szó a Bibliában. Mert Krisztus ma is jelen van a világban, s a „ma” sürget, mert múlik az időnk és múlik a kegyelem ideje is. S amit *ma* elmulasztunk, arról lehet, hogy végérvényesen lekésünk vagy nem tudjuk többé már megtenni.

2. *Levetjük a sötétség cselekedeteit és felöltözzük az Úr Jézus Krisztust.* Az apostol itt képeket használ. Az éjszaka és sötétség a bűn és gonoszság szimbóluma, a nappal és világosság az új életé, vagy más szavakkal a tisztaságé és tisztességé. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy Pál ezt keresztyéneknek írja. Le kell számolnunk már egyszer azzal a téves szemlélettel, hogy a hitrejutott ember „bűntelen” ember, vagy hogy az első keresztyének bűntelenek voltak. Mint ahogyan a mai keresztyének és mai gyülekezeteink sem azok. A megtérés életünknek nem lezárt eseménye és nem nyugalmi állapot, hanem egyrészt állandó harc és tusakodás a bűnnel, a sötétség cselekedeteinek (vagy ahogyan máshol írja: az ömbernek) levetése és elvetése. Másrészt viszont „Krisztus felöltözése”, vagyis életünknek és akaratunknak Krisztus uralma alá helyezése, hogy az Ő szeretete és szolgáló élete valósuljon meg életünkben. Mindig újra meg újra meg kell harcolni a hit harcát, hogy elveszük és felhagyjunk azzal, ami nem Isten szerint való és cselekedjük, amit Ő parancsol.

Pál lekipásztori realizmusa tükdöződik abban, hogy éppen olyan bűnöket sorol fel példaként, amelyekben könnyebben megkísérthetők va-

gyunk és amelyek a közösségi élet megrontói. Az első terület a részegség, alkoholizmus, az ételek és italok túlzott és káros élvezete. A televízió „Alkohol” című sorozata nyilván azért váltott ki olyan országos visszhangot, mert súlyos társadalmi és gyülekezeteinkben is meglévő problémát szólaltatott meg. Anyagiakban is nehezen, de lelkiekben szinte felmérhetetlen káros következményei vannak. A második terület a nemi élet és erkölcs. Ezek a bűnök házasságokat és családi életet tesznek tönkre. A harmadik terület a nyelv bűnei és az irigység. Fúrás, intrika, összeférhetlenség, veszekedés, kapzsiság — a munkahelyi légkör és minden emberi közösség rombolói. Ezek csak kiragadott példák, de szemléletesen mutatják, hogy a keresztyén élet velejárója a tisztességes életmód, a becsületesség, megbízhatóság és az általános emberi erkölcs terén is a feddhetetlenség.

Ma is érdemes megszívlelnünk Luther szavait: „Azt szokták mondani, hogy az éjszaka nem szégyenlős, s ez igaz is. A nappal azonban szemérmes s ezért tisztességes viselkedésre kényszerít. A keresztyén ember éljen úgy, hogy cselekedetei ne szégyelljék magukat, még ha az egész világ látja is őket. Mert ha valaki úgy él, hogy nem szívesen venné, ha cselekedeteit valaki meghallaná vagy nyilván meglátná, az bizony nem él keresztyén módra.”

Erich Kästner intelme: „Gondoljatok az ötödik parancsolatra; ne üssétek agyon időtöket.” Vagyis ne gyilkoljátok meg, ne éljetez vissza vele, ne pazaroljátok el, mert múlik a kegyelem ideje! Hinni ezt jelenti: a bűn álmából felserkenni, ébren lenni, vigyázni, Jézust várni és szeretetét továbbadni.

Sárkány Tibor

ÁDVENT 1. VASÁRNAPJA

Rm 13,11—14

Ádventi ébresztő

Alapigénk a római levél harmadik főrészéből való. Pál ebben azt mutatja meg, hogy Isten irgalmassága miképpen formálja a Jézusban megváltottak, az egyházba összegyűjtöttek életét. Nem mellékes tehát a dogmatikai kifejtés és a teodicea után az „intelmek” főrésze. Sőt a levélnek ez a három részre tagolása példa arra, hogy prédikációnkban is el kell jutnunk ideig.

Az egész keresztyén élet Isten szolgálata — ezzel indult a 12. fejezet — majd mind sürgetőbbben mondja Pál: csak azzal tartoztok egymásnak, hogy szeressétek egymást! A szeretet tölti be Isten törvényét!

Az első mondat (11. v.) ide utal vissza: „ezt cselekedjétek . . .” Vagyis semmi rosszat ne tegyetek a felebaráttal, hanem szeressétek. Úgy látszik ezt akkor sem lehetett eleget mondani, mert most valóságos ébresztő-harsonát fúj az apostol „ebben a hangnemben”. Így kapcsolódik a textusunk ádventhez. *Új ádventbe érkeztünk, — szól az ébresztő harsona az egyháznak!*

Miért, vagy mire kell felébrednie ma Krisztus egyházának?

Először is arra, hogy *ideje már, hogy cselekedjük a szeretetet!* Természetes, hogy ez a szeretet nem a „levegőben lóg”, nem emberi produktum.

A bevezetőben elmondottak is rámutattak, hogy ezt a szeretetet Isten cselekvése kelti, Jézusban megformálta, megvalósította, Szentlelkével reánk árasztotta. De most már itt az idő — nem beszélni kell róla: Cselekedjünk!

Van az egyháznak „lemaradása” ebben a cselekvésben. Az új ádvent azt jelenti, hogy új kegyelmi időt, új lehetőséget kaptunk a hiány pótlására. Jézus mindig megtalálta „a felebarátot”, mi meglegszünk, ha „egy” felebarátot találunk és de sokszor el tudjuk emlegetni . . . Jézus szeretete mindig a teljességet ragadta meg. Nem tüneti kezelést alkalmazott, radikálisan segített. Szeretete nem szórványos jócselekedet volt, hanem világot átfogó, az egész embert és emberiséget segítő szeretet. Még mindig vannak, akik nem látják szükségesnek, hogy az egyház, a mi magyar evangélikus egyházunk minduntalan az egész emberiségért, az egész emberi világért, annak minden megoldott és még megoldatlan problémájáért síkraszáll. Mert ilyen a szeretetünk. S ha valaki azt hiszi, hogy a szeretet csak „szűk körben” szükséges, annak szól az ébresztő: ideje már, hogy kiterjedjen a szeretetünk cselekvése.

Tágítani, mindig tágítani a szeretet körét. Korunkban a szeretetnek egy egészen aktuális formája a szolidaritás vállalása. Ebben pedig nem is vagyunk mindig az élen. Jézus ébreszt! Szeretetből vállaljuk a szolidaritást azokkal az emberekkel, akik hazánkban az irányt mutatják az új, szocialista életközösség megvalósítása felé. És szeretetből segítjük, építjük mi is ezt az utat, mert meg vagyunk győződve igazságáról, arról, hogy népünk javát, felemelkedését munkáljuk. De a szeretet szolidaritása köt a világon szerteszét jogaikért, életükért, jobb megélhetésért küzdő emberekhez, népekhez is. Világunk gondjaiból részt nem vállalni: szeretetlenség! Jézus szava a *szeretet cselekvésére* ébreszt.

Azután arra is fel kell már ébrednünk, hogy *benne vagyunk az üdvösségben!* Pál így írja: közelebb van hozzánk az üdvösség most. Ő Jézus visszajöveteléhez kapcsolta az üdvösség eljöttét. Azóta a keresztyénség megtanulta, hogy az üdvösség reménye nem csupán a Jézus visszajöveteléhez kötött. Nemrég hallottuk egy EVT beszámolóban a „fekete teológia” vallomását az üdvösségről. „Számukra nemcsak a túlvilági örök békét és az Istennek színről színre látását jelenti, hanem annak összefüggése van földi életünkkel. Az üdvösségbe . . . már itt a földön beletartozik az éhségtől, a szegénységtől, minden elnyomástól való megszabadulás is.” Mi is valottuk mindig, hogy a földi élet a hit által az örök élet tornáca. Kissé elhalványodott bennünk és közöttünk az, hogy nemcsak „lesz”, hanem már „van” örök életünk. De ennek konzekvenciái is vannak! Erre is fel kell már ébrednünk!

Tudjuk, hogy Isten országát itt e földön meg nem valósíthatjuk. De semmiféle módon nem engedhetjük, hogy ez a tény lefogja aktivitásunkat, mellyel a mi a mai világunk nehéz sebeit, az éhhalál pusztítását, a gazdagság és szegénység még élesebb ellentétét segítjük megoldáshoz. Így vagyunk benne az üdvösségben és ez jelenti azt is, hogy „nappal van”. Nem lehet sötétíteni.

Korunk szociális és társadalmi problémái mellett közömbösen elmenni ma éppen olyan „sötétség cselekedete”, mint Pál idejében az erkölcstelen pogány életmódba való visszazuhanás. Persze, hogy ettől az erkölcstelen életfolytatástól ma is el kell távolodnunk, el kell szakadnunk. A „világosság fegyverei” kifejezés is ezek ellen való harcra, ezek megöklöklésére utal. Nem lehet erkölcstelen életfolytatással erkölcsös célokért küzdeni. De a „sötétség cselekedeteit” sem szűkíthetjük le csupán az egyéni erkölcsi életre. Az egyháznak szociál-etikai szolgálati kötelezettsége is van. Erre is fel kell ébrednünk!

Végül ebben csúcsosodik textusunk üzenete: „öltözzétek fel az Úr Jézus Krisztust” . . . Az ébresztő végső célja: *eggyé lenni Krisztussal*, magunkra öltetni, átvenni szolgálatát. *Szorosabb közösség Jézussal!* Adventi üzenet ez. A keresetségben magunkra öltöttük már, mégis újra meg újra „magunkra kell vennünk”. Életünket, akaratunkat, indulatainkat és vágyainkat úgy kell formálnunk, hogy engedelmeskedjenek akaratának. Az új advent új lehetőség erre, hogy Krisztus éljen bennünk és neki engedelmeskedve szolgáljunk.

Adventben sokszor hangzik így imádságunk, éneklésünk: Jövel Jézus . . . Ó jöjj Immánuel . . . A várakozók éneke, imádsága ez. Mai igénkben már választ is kapunk: Eljöttem, megváltottalak, üdvösségre megszabadítottalak, szeretetre elköleleztelek, kész vagyok testeddé és véreddé válni, hogy éljek és bennem élj, hogy valóság is legyen mindez és bele vigyétek világotokba!

A vázlat a fentiekből adódik: Adventi ébresztő

1. Ideje már, hogy cselekedjük a szeretetet!
2. Benne vagyunk az üdvösségben.
3. Szorosabb közösségben Urunkkal!

Énekek: 109. 722.

Tóth-Szöllős Mihály

Laikus kérdések és szempontok Rm 13,11—14-hez

Mit jelent az álomból fölsrekenni, a nappal cselekedeteit tenni, Krisztust felöltözni? Mindez érthetetlen, megfoghatatlan kép számunkra, ha figyelmen kívül hagyjuk az előző verseket s azok summáját: „a törvény betöltése a szeretet”. Az ébrenlét tehát nem állapot, hanem aktivitás: cselekvő szeretet. Krisztust felöltözni — ez a mondat is csak olyan formában érthető, hogy Krisztus szeretetét felölteni. Egyébként ez a négy vers érthetetlen képzavar a mai ember számára. Vessük le a sötétség cselekedeteit; öltözzük fel a világosság fegyvereit — hogyan lehet fegyvert felöltetni és cselekedeteket levetni? Hogyan lehet egy élő személyt felöltetni? Ez csak úgy érthető, ha egy életformára, útra való elindulásként, arra föl-készülésként fogjuk fel. Ez az út pedig, a világosság, a Krisztus útja nem lehet más, mint a cselekvő szeretet útja.

Hogyan értette Pál apostol azt a kijelentést, hogy „közelebb van hozzánk az üdvösség, mint mikor hívökké lettünk”? Úgy kell ezt érteni, hogy Pál apostol sürgetően közelinek érezte Jézus visszajövetelét, az ítéletet s azért ez az ébresztés? Bár abszolút értelemben igaz, hogy minden perc közelebb visz az ítélethez. De nem távoli ez a mai ember számára? Mi inkább a halál közeledtéről beszélünk s azt tudjuk átérezni. Nem lenne helyesebb, ha Jézus visszajövetelére helyeznénk a hangsúlyt? Hisz ez nemcsak a halált jelenti, hanem azt is, hogy valósággá válik mindaz a reménység, amely akkor támadt bennünk, amikor hívökké lettünk. Így viszont igazat kell adnunk Pál apostolnak, mert Jézus várása valóban erőt, indítékot jelent.

Milyen alapon jelenti ki Pál apostol, hogy az éjszaka elmúlt, a nappal pedig elközelgett? Vajon mi jelenti számára az éjszaka elmúlását? Egy történeti dátum (Jézus megszületése); vagy talán az egyházi aktus (a keresetség); vagy a lelki esemény (Találkozás Jézussal?) (11/a)

ADVENT 2. VASÁRNAPJA

Rm 15,4—13

1. A textus sajátosságai

Fárasztó és a fő mondanivaló sodrásába nehezen illeszkedő ÓT-i idézetek, másrésről a hazai és nemzetközi teológiai élet legelevenebb és legizgalmasabb teológiai szakkifejezései keverednek textusunkban: „szolgáló Jézus”; „reménység Istene”; „Szentlélek ereje” (diákonosz, elpidosz, dünámisz). Diakóniai teológiánk, az egész Moltmann-ügy és az ún. új-pneumatikus mozgalmak minden iránya talál valami mondanivalót az igében. Nem kétséges tehát, hogy számunkra melyik a kristályosodási pont, amely köré a teljes textus csoportosítható. Jézus egész élete és tevékenysége, mint a gyülekezet egyedi és általánosított kérdéseire megoldási modell a „Krisztos diákonosz” tartalmának szempontjából értelmezhető egyedül.

2. Meditációs lehetőségek

A *keresztyének—pogányok* témát (9—12 v.) nem érzem érdekesnek. Legalábbis akkor nem, ha ezt az alternatívát „gyülekezet”—„világ” viszonylatban állítjuk fel. A határok sokkal inkább elmosódottabbak, mintsem bárkit egyértelműen bármelyik kategóriába helyezhetnénk. Túl egyszerű lenne e képlet, ha a gyülekezet lenne a „keresztyén” (bár ez a megszólítás) és a nem gyülekezet a „pogány”. Inkább világunknak arra a közös reménységére érdemes hangsúlyt helyezni, mely a jövőbe vetett bizalomban, az öröm és a béke kiteljesedésében bízik.

Az *igehirdető és a gyülekezet* viszonyában Pál célja nem csupán az, hogy a gyülekezet megtudja: ő imádkozik értük (13. v), hanem hogy megértse a gyülekezet: a Szentlélek ereje által van *bennük* annyi dinamizmus, hogy belső kérdéseiket *maguk* oldják meg. Ma sincsenek kész receptek individuális problémáink patent megoldására, de ma is igaz, hogy a gyülekezetben és tagjaiban feszül az Isten energiája és hogy Jézus ma is szolgál egyeseknek és közösségeknek.

A realitás talajára állít minket az ige a *gyülekezeten belüli* állapot viszonylatában is. A gyülekezet még ideális esetben is gondokkal küszködik, belső problémákkal. Az a hallatlan különbség, ami ma a keresztyénség egészére, vagy akár a protestantizmus vagy evangélikusság irányzataira jellemző, annak idején ismeretlen volt. A fundamentális tanítást tekintve lényegesen nagyobb volt az egység, de valamilyen mellékes ügy mindig akadt, amelyben a vélemények differenciálódtak. Az egészséges és egységes tanításból nem következik automatikusan az egészséges és egységes gyülekezeti élet. Valami mellékeset mindig felfújunk, halálosan komoly kérdéssé tesszük, miközben a lényeges kérdésekre nem futja az erőből. Mennyi belső energia pocsékolódik el, ha egy gyülekezetet huszadrendű kérdésekbeni nézeteltérés szabdal. Ha „erősek” és „gyengék” vérmérsékleti, kegyességi, életstílusbeni különbségeken való vitatkozásokba ragadnak ahelyett, hogy a lényeges kérdésekben való egyetértésből (v. 5) levonnák a tanulást, hogy „egy szívvel és egy szájjal” vállalják *egy-más különbségeik elleni „elfogadását”,* hogy maradjon erő a tulajdonképeni szolgálat végzésére (v. 7).

Karácsony előtt, mikor az élet tempója különösen is felgyorsul; munkában, mikor felületes és rövid ideig tartó találkozások annyi különböző emberrel hoznak össze mindannyiunkat, különösen fontos ezeket a találkozásokat emberséggel megtölteni, úgy elfogadni a másikat, ahogy van.

A *szolgáló életmód ellentéte* a „magunknak kedvezés”, öntetszelgés, a magunk igazának hajtogatása, amikor minden törekvés az egyén örömet, legföljebb a „családi kör” boldog kiegyensúlyozottságát szolgálja, de mindenki más felé csak önbíráskodásba csapó kritika és okítani-akarás marad.

3. Az igehirdetés felé

Ilyenkor már készülünk a karácsonyi üdvözlőlapok írására. Leveleinkben felületes jókívánságok váltakoznak megüresedett, érdektelen üdvözletekkel. — Textusunk is kilenc mondat egy levélből; nem könnyű, felületes mondatok, de az érződik belőle, hogy írjuk valamiről nagy szenvedéllyel szól és hogy valamit meg akar változtatni a címzettek életében. Valamit „tanulásunkra” ír.

a) Szűkében lehetünk a hitnek, de bővelkedhetünk a reménységben.

b) Különbözhetünk a részletkérdésekben, de egyetérthetünk a lényegesben.

c) Kudarcaink lehetnek a „megtérítésben”, de szolgálatunk van egymás elfogadására.

Egyikünknek sincs raktáron elfekvő készlete a hitből, örülünk, ha egy-egy napra tartja bennünk Isten a hit örömet és „segítségül van hitetlenségünknek”. Reményünk ellenben bőséges és kimeríthetetlen, s aki tudja, hogy mit remél, az már félúton van a megvalósításhoz.

Nem kívánja tőlünk senki, hogy uniformisba öltözött automaták legyünk, egymáshoz mindenben hasonlító ikertestvérek. Nem cél, hogy két igehirdetés, két kegyességi forma, két életstílus, két gyülekezet mértanilag „egybevágó” legyen. Az ellenben lehetséges, hogy a lényeges kérdésekben testvérek legyünk gyülekezeti és közegyházi szinten s hogy diakóniai teológiánk „egy irányba mozgó” legyen.

Hogy családukbán, munkahelyünkön és ismerőseink között vannak, akik „plagizálják” a karácsonyt, s minden bizonyágtételünk eddig kudarcba fulladt? Hát nem fontosabb, hogy „örüljenek ők is az Isten népével együtt”?! Örökös megváltoztatni-akarásunkból a nyitott elfogadás szolgálatára szabadulhatunk fel.

Reménységre, egyetértésre és szolgálatra kaptunk biztatást ebből a levélből, de úgy, hogy közben a „reménység Istene” cselekszik reményeinkért, hogy közben „Jézus Krisztus szerint” egyek lehetünk, hogy „ahogy Krisztus”-módra szolgálhatunk egymás elfogadására.

Bizik László

ADVENT 2. VASÁRNAPJA

Rm 15,4—13

A feltörő reménység

A római gyülekezetben egy csoport vallási okokból vegetariánus lehetett. Krisztus iránti kötelességüknek érezték, hogy húst ne egyenek. Közelebbi érvelésüket nem ismerjük (itt nem a bálványáldozati hús evéséről való aggodalom játszik közre, mint a korintusi gyülekezetben). Velük szemben a gyülekezet többi része jogosan állította, hogy a keresztyén embert ilyen szabályok nem kötik. Pál apostol e gyülekezeti problémával foglalkozva *nem* a csak növényi táplálékkal élő keresztyének meggyőzésére törekszik, bár nem titkolja, hogy hitben gyengéknek tartja őket. Fontosabbnak véli azonban, hogy az ellentét felett megvalósuljon a közösség: kölcsönösen elismerjék és elfogadják egymást a kétféle gondolkozású római keresztyének Krisztus gyülekezete igaz tagjának. Ezért az apostol *Krisztus ellentéteket áthidaló szeretetét állítja eléjük útmutatásul*. Krisztus a szóban forgó különbségnél — érvel Pál — sokkal-sokkal nagyobb ellentétet győzött le, amikor zsidók és pogányok egyaránt az egyház közösségébe kerültek az ő irgalma által. „Fogadjátok be egymást, ahogyan Krisztus is befogadott minket” — zsidókat és pogányokat.

I.

Több irányban is vezet innen szál a mai életünkbe. *Elfogadni egymást, mégpedig úgy, mint amilyen a másik: ez minden emberi közösség feltétele*. Felfogásbeli különbségek és ellentétek kiiktathatatlanok az életből. Nem vagyunk egyformák, és soha nem leszünk egyformák. A békeséghez egy közösségben nem a másik megváltoztatása vezet — saját képemre és hasonlatosságomra, a magam fazonjára —, hanem a másik elfogadása.

Szülők és fiatalok között, az idősebb és a fiatalabb nemzedék között — mint mindig a történelem folyamán — ma is van sok esetben jelentős felfogásbeli és életfolytatási különbség. Egyik fél sem változtathatja meg a másikat. De elfogadhatják egymást a maguk különböző mivoltában.

Ebben a hazában *hívők és nemhívők* élnek együtt. Igen-igen nagy ritkaság, hogy egyik a másikat meggyőzheti a maga felfogásáról. De elfogadhatják egymást egy társadalmon belül a nemzet javára.

Egy-egy gyülekezeten belül is nagy különbségek lehetnek az egyháztagok között. A szabadabb életfelfogású hívő ne nézze le a csak imakönyvének élő öregasszonyt, és fordítva: ez ne botránkozzék meg amazon.

Az egyházak között az *ökumenizmus* ugyanezt jelenti: elfogadom a másik felkezetet, mint Krisztus egyházának részét.

Legszélesebb vonatkozásban az *emberiségre* érvényes ugyanez az alapelv: a meglévő ellentéteket népek, fajok között, politikai rendszerek között, nem lehet felszámolni, legalábbis nem egyik napról a másikra, nem a mi életünk folyamán, de áthidalni lehet azzal, hogy elfogadják egymást. A békés egymás mellett élés elve, amely ma lassanként világprogrammá válik, hasonlót fejez ki nem bibliai szavakkal.

A legszűkebb közösségtől, a családtól a legtágabb közösségig, az emberiség az egymás elfogadása nem megy *türelem nélkül*. Tűrés kell hozzá, megbocsátó tűrés, a másik „elhordozása szeretetben”. Ezért jelenik

meg a keresztfán szenvedő Krisztus példája Pál előtt, s egy ószövetségi idézettel jellemzi helyzetét az alapigét megelőző mondatban (a fejezet 1—3. verse szorosan odatartozik a további versekhez, az alapigénkhez!): „Gyalázóid gyalázásai hullottak énreám” (3. vers).

II.

És ezzel újra vissza kell fordulnunk a bibliai szakaszunkhoz pár pillanatra, noha már a mai élet tájait jártuk. Meglepő, első pillanatra érthetetlen és belemélyedésünk után is csak esetlegesnek vélhető *képzettársítással* Pál apostol írásában felbukkan a *reménység* szava. Tulajdonképpen nem illik bele a mondat a fejezet gondolatmenetébe, nem tartozik a témához, csupán asszociáció hozta magával az említett ószövetségi idézet révén: 4. vers! A szakasz végén újra ilyen képzettársítás történik, egy másik ószövetségi idézet kapcsán (12. v.), és a *reménység* most már — mint gát résén utat nyert, a töltést átszakító vízáradat — előnti az egész gondolatmenet befejezését: 13. vers!

Itt érint meg bennünket *ádvent lehelete*, s arra biztat, hogy a *keresztyén reménység*, ez a most *igénkben makacsul feltört gondolat*, *fakadjon fel újra meg újra a mi életünkben is*. A hívő reménység nem „kincstári optimizmus” — ahogyan régen nevezték a kötelező derulást. Nem magunkra erőltetett, kényszeredett, szemellenzős látás —, éppen ezért van szépsége közben mindig az Isten vigasztalására (4. v.). Az élet nehézségei, küzdelmei, szomorúságai közepette feltörő reménység ez.

A Bibliában felvillanó és sugárzó reménység: az eljövendő örök élet. Mégis jobb, ha úgy mondjuk: *a keresztyén reménység tárgya nem valami, hanem valaki, az Isten*. Reménységünk: az irgalmas, szerető Isten, a kegyelmes jövő Istene! *Isten a reménységünk — egyéni föld jövőnkre, az emberiség sorsára, a halálunk utánra nézve egyaránt*. Isten szeretete és hatalma formálja a jövőt halálon innen és halálon túl: ez a Jézus Krisztusba vetett hitünk bízó reménysége!

Marcus Aurelius római császár egyik hadjáratán, itt a közelünkben, valahol a Garam partján, írta elmélkedéseit, a kis könyv most jelent meg magyarul ebben az évben. A császár, aki korlátlan hatalommal uralkodott az akkori világ leghatalmasabb birodalma fölött, a véres csaták szünetében naplót írt gondolatairól. „Szinte semmi állandó nincs, s lábunknál tátong a múlt és jövő feneketlen, mindent fölfaló mélysége” (64. lap). „Ki az . . . , aki az elrohanó dolgok valamelyikéhez különösebben ragaszkodnék? Mintha valaki a röpködő verebek közül akarná kiválasztani a szívének kedveset — de íme, már el is tűnt szeme elől!” (72. lap). Ez reális látás a mulandóságról. Életünk legkedvesebb órái, legdrágább személyei, fiatal kor, egészség, álmok tűnnek sorra. A jövő is így hullik bele a mulandóság mélyébe.

De reménységünk az Isten a Jézus Krisztus által, a szerető, irgalmas, hatalmas Isten, aki nem foszlik párává a tűnő madárral a látóhatáron, nem múlik el szívünk kedves perceivel, hanem minden képzeletet felülmúlóan formálja örök jövőnket, és addig is jóságával mindig szembelep velünk az úton.

Veöreös Imre

Mire gondol Pál, amikor ezt írja: amelyek régen megírtattak, a mi tanulságunkra írtattak meg.

Miként lehet befogadni egymást? — Isten nélkül lehetetlen, hogy az az indulat legyen bennünk, ami Jézus Krisztusban volt.

Hogyan lett Krisztus szolgálója a körülmetélkedésnek az Újszövetségben?

Minden nép reménysége lett Krisztus? Mit remélhetnek a pogányok Krisztustól? Remélheti-e a pogányság a zsidó-pogány faji különbségek megszűnését Krisztustól? Földi értelemben kell-e érteni, hogy megszűnnek a fajok, népek, nemek közötti különbségek Krisztusban, vagy majd csak a beteljesedő ádventben lesz ez valóság?

Úgy értem az itteni „reménységet”, hogy mindaddig reménységben kell élnünk, amíg Jézus visszajövetelével új ég és új föld lesz. Addig a látottak és tapasztaltak ellenére (ti, ellenségeskedés és halál) is örömmel és békeséggel reménykedjünk? A hívő reménységből mi és hogy valósul meg már itt a földön? Jézus által a népek, pogányok számára hozott reménység csak a feltámadás után, Jézus újra eljövetelével teljesedik be?

A Szentlélek ereje tartja bennünk a bizalmat, örömet, és képessé tesz arra, hogy örömmel és békeséggel várjuk a beteljesedés idejét. (55)

Isten megtalálta a módját annak, hogy a pogányoknak is az üdvösség lehetőségét adja. Népének is találékonyan kell lenni abban, ahogyan szeretetét mindenki iránt továbbadhatja. Reménységünk alapja Isten szeretete, türelmünk forrása az Ő türelme. Az egyháznak nem az ítéletésben, hanem a személyválogatás nélküli szeretetben kell előljárnia. (37/a)

ÁDVENT 3. VASÁRNAPJA

1 Kor 4,1—5

Milyen az ádventi ember?

1. Az ádventi ember Isten titkának tudója-ismerője. Az emberiség sok mindent sejt-tud Istenről. Sokszor lekcicsinylőleg nézzük — ami helytelen — a pogány népek fantasztikus istenség-szobrait: három szemű, hat karú, meditáló, táncoló alakok. Izrael népe a Sinai hegy alatt bika képében próbálta kiábrázolni a megtapasztalt Urat. Ezek a szobrok egy-egy megtapasztalt tulajdonságot igyekeznek kiábrázolni: mindig lát, mindent megtehet, befelé figyelve szól. Vagy Izrael népénél Ő az erős, aki kiszabadított Egyiptomból. A 10 parancsolat éppen ezért tiltja Isten kiábrázolását, mert ezek a jellemvonások hozzátartoznak ugyan Istenhez, de nem mutatják a lényegét. Felismeri őt, aki ezek alapján akarja keresni. Isten titkát csak az Ő kijelentése-beszéde-üzenete alapján lehet megérteni: Úgy szerette a világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta érte... A titkot igazoló eseményorozatot is csak az az emberi érte meg, és csak azt az embert döbent meg, aki alázatosan figyel Isten üzenetére. A káracsnyakor megszületett kis gyermek feje fölött nem volt dicsfény, körülötte nem táncoltak angyalok, mint ahogy azt a festők régebben ábrázolták. A pásztoroknak nem volt más „biztosítékuk”, mint az angyali hírnökök szava. Ebben a kijelentésben kellett hinnők. A napkeleti bölcsek, annak a kornak a tudásai, egy szokatlan természeti jelenségben kapták

a kijelentést, s abban kellett hinniök. A mai ember sem kap több biztosítékot, mint a régi, de amit kap, a megértett bibliai üzenetben, elegendő, hogy Isten szeretetét megsejtse és megértse. Azon „lehet” vitatkozni, hogy ez a kijelentési mód nem jó, mivel az ember feledékeny-félreismeri Isten kijelentését, más mód jobb lenne... De a Mindenható ezt az utat választotta, s csak az Isten titkának a sáfára, és csak az találja meg Őt, aki ezen az úton keresi.

2. Az ádventi ember hűséges Urához. Ez az elméleti meghatározás hétköznapi gyakorlatot takar. Urunkhoz való hűséget ugyanis feladataink megvalósításában mutatjuk meg. Feladatunk pedig Isten szeretetének a megmutatása az egész világnak: Isten ádventi titkának az elmondása és megjelenítése.

Jézus egyrészt azt mondta tanítványainak — a gyülekezetnek: menjetek, tegyetek tanítvánnyá minden népet... Másrészt az irgalmas samaritánus példázatában nem azt mondta, hogy csak ott segítsünk, ahol és amikor kérnek, hanem minden esetben, ha tudunk, segítenünk kell. Az ádventi ember látja, hogy mennyi az utat kereső, szeretetre vágyó, ápolásra szoruló ember, ezért tele van munkával, mert tele a szíve szeretettel. De látja az egyes emberek problémáján túl a nagyobb világ problémáit is, s ezért áll két vállal és teljes szívvel azok mellé, akik a világ problémáit, az éhség, a társadalmi igazság, a nemzetek békéjét igyekeznek megoldani. Isten szeretete ugyanis az éhező ember számára érthetetlen, a háborúban megőzvegyült számára pedig megfoghatatlan...

Feladatainkat látva erőnket kicsinek és elégtelennek látjuk. Az ádventi ember azonban imádságában megtapasztalja, hogy ádventi Urunk van, aki most is eljön szeretetével, s embereket győz meg örök irgalma felől, amikor hétköznapi kérdésekre (öregség, béke, betegség) vagy örök problémákra (bűn, megváltás) ad megoldást.

3. Az ádventi ember készül Isten előtti számadásra. Az erősen kifelé tevékenykedő, felebarátját kereső keresztyén ember azonban tudatosan fordul befelé is és vizsgálja életét. Készül az ítéletre is jövő Úr elé. Életét nem más emberek magatartásához, véleményéhez igazítja, mégcsak nem is a saját lelkiismeretéhez, hanem Isten szavához. Azért szükséges befelé fordulva Isten szavához igazítani életünket, mivel a keresztyén ember is megpróbálja a bűnt fehérre mosni (keresztes háború) vagy saját tettét igazolni (a másik kezdte, az alaptermészetem indulatos stb.). Másrészt jó is Isten szavához igazítani életünket, mert csak ott hallhatjuk meg, hogy van bocsánat az elkövetett bűneinkre, illetve, hogy az a „kevés” munka, amit egyáltalán végezhattünk a világért, mégis jelentős, mert Isten világfenntartó munkájának része.

Isten eljövendő ítéletének a tudata így megőrizz bennünket a türelmetlenségtől és az ítékezés lelkétől. Tudjuk, a másik ember is Isten előtt felel a neki adott kegyelmi ajándékok, hitismeret alapján (5. v.).

Az ádventi készülődés tehát több, mint karácsony hangulatának előkészítése. Sőt nincs is a karácsony előtti napokhoz kötve, mert Isten szeretét mindenhol és mindenkor kell hirdetnünk. Ez a megbízatásunk és küldetésünk.

Missura Tibor

ÁDVENT 3. VASÁRNAPJA

1 Kor 4,1—5

Az evangélium szolgálatában

Alapigénkre nézve is tart még az előző fejezet 11. versének érvénye: *Nincs más fundamentom a Krisztuson kívül.* Benne érkezett a világba Isten üdvösséget szerző szeretete. Pál, munkatársai és minden utánuk következő igehirdető igehirdetésének ez az evangélium a tárgya és annak továbbadása a feladata. — Első renden az igehirdetők az evangélium szolgálói, sáfárai. De ebben a szolgálatban az egész gyülekezetnek osztoznia kell egész hittel, egész szívvel. Isten szeretetének meghallásával és megtapasztalásával ugyanis lealkudhatatlanul az evangélium szolgájává, sáfárává válik minden lélek. Istennek a Jézus Krisztusban világba költözött szeretete az az „eledel”, amelyet a világba a világért helyezett egyháznak osztania, nyújtania kell késedelem nélkül. Úgy, hogy az az egész emberi életet szolgálja, jelenét és jövődjét. Azért:

1. *Az evangélium szolgálatában az osztatlan, csorbítatlan hűség a legfontosabb.* Milyen világot, jelent és holnapot ölelő ereje, íze, melege van ennek a szónak: hűség! Nem emlegetjük megközelítőleg se annyit, mint a szeretet szavunkat. Pedig magából a szeretetből ez visz legtöbbet azokba a hétköznapiakba, amelyekben az emberek élete zajlik, helytállása következik, amelyekben szándékuk, akarásuk, szavuk, tettük elmozdítja vagy helyére segíti az életre valót. A család, a különféle intézmények, a közélet sok közösségének egyetlen napjába milyen sok fér bele a hűségből és mégis még mennyivel több kellene! Éppen ez a több sorjázik elénk alapigénk sürgetéséből. — Józanul számoljunk azzal, hogy ma már önmagában keveset nyom a latban emberek között, ha valaki igehirdető vagy csak keresztyén ember. Mindkét esetben az osztatlan hűségnek kell súlyt, hitelt, becsületet szereznie. Számítás, hátsó szándék nélkül. Az ugyanis elhibázza, aki közvetlenül ezeket célozza meg. Ellenben akadályok, zökkenők, eredménytelenségek kísértésein át is eredményt érlel az Isten előtt felelős és az emberek javát áldozat árán szorgalmazó hűség. Az, amelyik a szavak, tettek egymásutánjában nem osztódik és emésztődik fel az önzés és önzetlenség kusza szövevényében, nem roppan össze a mindennapi élet akart vagy váratlan változásaiban és buktatóiban. Az, amelyik kitart a szeretetben nemcsak az örömet jelentők, hanem a terhet, gondot, áldozatot jelentők eseteiben is. Az evangélium szolgálatában is ennek a hűségnek van rendszeres utánpótlása, mert mindig kéznél van a gazda, a megbízó, az Úr. Hatalmával, gazdagságával és hűségével. Hű az Isten testiekre, lelkiekre nézve, mert szeretete és szereti az embert, a világot. Ennek a hűségnek csak egy következménye, csak egy visszhangja lehet: A hit és szeretet hűsége. Ebben nem tágíthatunk! Öncsalás, tévedés ne essék!

2. *Az evangélium szolgálatában semmi helye a botránkozó és botránkoztató ítélkezésnek.* Közel kétezer év sem volt elég ahhoz, hogy a korintusi gyülekezetben előtört gánckritikusok kritikája kivesszék. Pedig ez csak arra jó, hogy igehirdetők és egyháztagok szívében lesántítsa és eltámassza a hűséget. Mindkét részről felbukkannak lehetetlen, botránkos és botránkoztató indulatok, igények és szándékok. Nekünk bizony nincsen viharágyúink sem az uralkodni akarás határát súroló fölényrel szemben, sem a mindent jobban tudás gyakran nem is álcázott kevélységével szemben, sem a hiúság öntetszelgésével szemben, sem pedig a

mások kisebbitésének kegyetlen jégverésével szemben. Alapigénk azonban jelzi a megoldást. Egyrészt helyére teszi a rontó ítélkezést, a szóban-tettben felbukkanó gáncsvetést, amikor azt joggalannak, haszontalannak és méltatlannak bélyegzi. Ítéletre csak az Úr jogosult és lesz jogosult. Emberek ítélkezése durva beleavatkozás annak dolgába, Aki eljön ítélni élőket és holtakat. Másrészt ráveti a keresztyének tekintetét arra a hűségre, amelyik nélkül félelmetes dolog szembe kerülni a számadással. Ennek a hűségnek gyilkosává tehet minden ítélgetés, minden gáncsvetés. Viszont ennek a hűségnek állandó forrása, mert megtestesítője, a testté lett Ige. Más megoldás nincs. Tévedés ne essék!

3. *Az evangélium szolgálatában tehát nem a lelkiismeret a fő fórum.* Ezzel is nézzünk szembe! — Pál nem tetszelgett a makulátlan, a tökéletes ember szerepében, amikor jó lelkiismerettel vallotta, hogy tudomása szerint nem hűtlen, hanem hűséges szolgája, sáfára Urának. De nem tette meg sziklának a lábai alá a saját lelkiismeretét. A szikla, a fundamentom, a reménység, a jelen és jövőendő maga az Úr, Aki eljövendő. Ő a gazdája és lesz a gazdája az ítéletnek és dicséretnek. — Lassabban azért a néha túl önérzetesen és a gáncsvetést is igazoló jó lelkiismerettel! Azzal is, ami néha csak az önfegyelem és alázat hiánya: „Ami a szívemen, a számon”. Azzal is: „Jól megmondottam a magamét”. Amikor ugyanis egyenlőség jel kerül a lelkiismeret szava meg Isten szava közé, könnyen a magunk szavait toljuk fel arra az emelvényre, amelyik csak Isten szavát illeti. — Legyen ez szem előtt az evangélium szolgálatában, egész keresztyén életünkben, az élet minden viszonylatában és minden viszonyulásunkban. Isten igéjének korrigáló hatalma nem a jó lelkiismeret ellen van, hanem azért. Önmagában ugyanis könnyen alkuszik a lelkiismeret önzéssel, hiúsággal, kényelemmel. Isten azonban nem alkuszik. Ő a fő fórum a két ádvent között. Tévedés ne essék!

Az evangélium szolgálatában — végül — együtt kell maradnia a számadás és beteljesedés bizonyosságának. Csak ez biztosítja a szolgálatban nélkülözhetetlen alázatot, a kiábrándulástól, az elcsüggedéstől, a vészes elfáradástól megmentő reménységet. Mihelyt az eljövendő Úr szívében, kezén tudjuk az ítéletet és az üdvösséget jelentő dicséretet, tehát ezt a biztató beteljesedést is: Jól van jó és hű szolgám, kevészen voltál hű, sokra bízlak ezután, már életünk sajátja a beteljesedés bizonyosságából táplálkozó hűség. Ez a hűség nem botránkozásra és botránkoztatásra pazarolja a segítségre valót, az időt, erőt, eszközöket, hanem áldott szolgálatra. Tanúskodik az élő Krisztusról, de egyúttal viszi is Őt, mert éli is Őt. Erre bizony nem Őneki van szüksége, hanem békességre, békére, elég kenyérre, áldott földi életre és üdvösségre éhes embereknek.

Szabó Gyula

Laikus kérdések és szempontok 1 Kor 4,1—5-höz

Legtöbben szeretnénk megmondani, megszabni, vagy megkövetelni, hogy az emberek hogyan nézzenek ránk, hogy viselkedjenek velünk szemben. Ha ezt már követelni kell és nem megy magától, már baj van. Mi az a helyzet, amiben Pál apostol mégis kénytelen erről beszélni? Az apostol és ma a lelkész speciális helyzetben van ebből a szempontból? Használati utasítás kell melléjük?

Azt gondolom, hogy szükséges lenne ma is a helyreigazítás azon a téren, hogy ki mit vár a lelkész személyétől, hogyan néz rá. Mennyi elvárás és kritika éri, ami nem Pál apostol mércéjének felel meg!

Vajon alkalmazható ez az ige a mai lelkészekre vagy talán a gyülekezet többi tagjára is? A pap személyében kritizálják az egész gyülekezetet, egyházat, de mi történik akkor, ha a többiek is hasonló mérce alá esnek?

A titkot is és a sáfárt is meg kellene magyarázni!

Pál apostol vajon nem túlságosan magabiztosan rázza le magáról az emberek véleményét. Nem lehet ezzel az igével visszaélni úgy, hogy az ember azt hangoztatja: Isten majd igazat ad! Gondolunk-e arra, hogy az Isten ítélete sokkal súlyosabb, mint a legkritikusabb embereké?

Vajon mennyire lehetünk tekintettel az emberek véleményére és mennyire engedhetünk beleszólást életfolytatásunkba, szakmai ügyeinkbe? Hol van a határ a túlzotudat és a magunkat gyengítő önkritika között. Mikor vagyunk elbizakodottak és mikor esünk kétségbe, hogy alkalmatlanok vagyunk arra, amit csinálunk?

„Semmit sem tudok magamra” ez azt jelenti, hogy nem érhet vád? Az idő előtt kifejezés az elhamarkodott ítéletre vonatkozik, vagy az utolsó ítélet előtti minden véleményalkotásra, ítéletre?

Mi lehet az a „szívek tanácsa” és a „sötétség titkai”? A rejtett hátsó gondolatok, amit az ember mások előtt elhallgat? Szavaink, tetteink rugói?

Advent is kapott karácsony édes hangulatából. Hogyan alakul át az advent, melyben Urat várunk, aki megítél? (44)

ADVENT 4. VASÁRNAPJA

Fil 4,4—7

Karácsonyi láz

Igy nevezzük azt az izgalmat, amely ezekben a karácsony előtti napokban erőt vesz az embereken szerte e világon. A kereskedelem is számol ezzel a lázzal és ezen a vasárnapon, az „aranyvasárnapon” nyitott üzleteinek csillogó kirakataival, zsúfolt polcaival kínálja mindazt ami kell a karácsonyfára, ajándékozásra és az ünnepi asztalra. Nem beszélünk ez ellen, sőt kívánjuk, hogy családjaink meleg otthonokban nyugodt és kellemes napokat töltsenek szeretteik körében. Azt azonban állítjuk, hogy a karácsonyi lázhoz ennél sokkal több tartozik. Az kellene, hogy lázba hozzon és az kellene, hogy betöltsön, amit ezen a vasárnapon közöl velünk az ige: „Az ÚR közel!”

Az ÚR közel!

Ez a hír nem azért izgalmas, mert közel van az évről évre beköszönő karácsony ünnepe. Közel az ÚR, ez azt jelenti, hogy közel van, maivá lett az a régi esemény, amely 1974 évvel ezelőtt történt Betlehemben, mert „az Ige testté lett”! Hogy lehet egy esemény ilyen közel hozzánk, ha olyan régen történt? Úgy, ahogy az a régi ima, melyet valamikor édesanyánkkal imádkoztunk, az a régi bibliai történet, amelyet ő mondott el nekünk nem 20 vagy 50 éves emlék, hanem ma is él bennünk, hat reánk és formál minket. Közel van az Úr, mert nemcsak emberré lett, hanem közöttünk is lakozik, velünk van minden napon, a világ végezetéig. Közel az Úr! Mert közel van eljövételének a napja is, amikor eljön az Ő dicsőségében, hogy mindeneket újjá tegyen. Hogy lehet közel az,

aminek idejét és alkalmát senki sem tudja? Úgy, ahogy egy szeretünk érkezésének már a híre is meghatározza és alakítja minden napunkat, betölti gondolatainkat, terveinket és irányítja tetteinket.

Advent 4. vasárnapjának ez az üzenete hozzon lázba és ragadjon meg minket annál is inkább, mert az Úr, aki közel van, nem jön üres kézzel. Igénk éppen ajándékainak bőségét közli velünk.

1. Megajándékoz az Ő örömeivel!

Ha valaki úgy érzi, hogy az ő körülményei között örömről szó sem lehet, gondolja meg, hogy ezeket a sorokat Pál börtönből írja és úgy írja, mint aki sok szenvedésnek részese. Mert tud az Úr örömeről, mely nem függ életkörülményeinktől, tud arról az örömről, mely mindenkor és ismét meg ismét lehetséges. Ez az öröm az, hogy Krisztus hordoz bennünket! Ez nem kicsiholt, mesterséges öröm, hanem annak a megtapasztalásából születik, hogy mindenkor és ismételtlen számíthatunk Urunk közelségére. Arra, hogy Vele lehetséges mindent ismét meg ismét újra kezdeni. Az Úr közelségében leperzselődik és aláhull minden rezignáció, kedvetlenség vagy elkeseredés, ami örömünket elvehetné. Ebből az „ismét mondom, örüljetek”-ből meríthetünk mindennap!

2. Megajándékoz szelídségével!

Ez a mi ismertető jegyünk, mely jelzi, hogy a szelid Jézus népe vagyunk. Indulatainkkal birkózva ez nem megy. Alul maradunk! Mert a szelídség Jézus ajándéka. Meggyőz bennünket, hogy nem a mi helyünk az ítélőszék mások elítélésében. Sőt még a magunk igazának körömszakadtáig való igazolása sem illik hozzánk. Minden „igazságügyünkben” közelebb van az Úr és jobban tudja a mi dolgainkat és mások dolgát, mint mi magunk. Jó, ha nemcsak arcunkról, nevünkéről és foglalkozásunkról ismernek az emberek, hanem arról is, hogy szelídek vagyunk. Nem hangulatemberek. Nem engedjük „felheccelni” magunkat emberektől vagy eseményektől, hogy azután másokon csattanjon indulatosságunk. Ilyen emberből túl sok van a földön. Nekünk a szelídek közé kell tartoznunk, akik öröklik a földet.

3. Megajándékoz aggodalommentes szívvel!

Senki se hagyja abba az aggodalmaskodást attól, ha sűrűn mondjuk neki: ne aggodalmaskodjál! Ezért az Apostol úgy beszél az aggódás ellen, hogy imára buzdít. Olyan közel az Úr, hogy beszélünk lehet Vele. Olyan közel van, hogy az imában át is rakhatják gondjainkat az Ő vállaira. Egzisztenciánk problémái nem örölhetnek fel, mert Ő is egzisztál. Sőt közel van, hogy az imában át is rakhatjuk gondjainkat az Ő vállaira. imánkat könyörgéssel kezdjük, azt bizvást hálaadással fejezhetjük be.

4. Megajándékoz békességével!

Az Ő békessége minden értelmet felül halad. Milyen jó, hogy ez így van és Isten békessége nem igazodik a mi értelmünkhöz. Mert a mi értel-

münk, éppen úgy mint mindenünk, születésünktől fogva önző. Mi értelmesnek tartjuk azt, hogy békességünk van, holott haragban vagyunk valakivel. Értelmesnek tartjuk azt, hogy csak nálunk legyen béke, a világ más táján, más emberek ám szenvedjenek úgy ahogy tudnak. Ámde Isten békessége nem igazodik önző értelmünkhöz. Felül van azon! Azt akarja, hogy a mi békénk mások békéjével együtt valósuljon meg. Az Ő békessége nem lehet privát javunk. Az Ő békessége érdekeltté tesz minket minden embertársunk békéjének megteremtésében.

Isten békessége azért is haladja meg értelmünket, mert hihetetlenül nagy az ára. Bár prédikáljuk és szép hitvallással valljuk, mégsem fér igazán értelmünkbe: az Úr azért lehet közel hozzánk és úgy adhatja békességét, hogy istállóban született, gonosz kezeink közé adatott és átok fáján szenvedett. A keresztfá nagy árát még az angyalok sem értik. Mi is csak ámulhatunk a csodán: Békességünknek büntetése rajta van és az ő sebeivel gyógyulánk meg!

Istennek békessége abban is meghaladja értelmünket, ahogyan őriz bennünket. Őriz, ahogyan a várfalak őrizték a népet. Benne van ebben a kifejezésben a katonai őrszolgálat komolysága, felelőssége.

Emberek vagyunk és annyi minden nőtt a szívünkhöz és annyi minden fontos nekünk. Ezeket rá szoktuk bízni Istenre, hogy őrizze meg és vigyázza meg nekünk. Ha ezek az értékeink mégis elvesznek, úgy érezzük, csalódtunk Istenben, mert nem őrizte meg nekünk. Jól jegyezzük meg igen ígéretét: Istennek békessége valóban őriz, de nem azt (vagy nem mindig azt), amit mi akarunk óvóhelyére biztonságba helyezni, hanem a mi szívünket és gondolatainkat akarja megőrizni a Jézus Krisztusban! Mert szívünk és gondolataink a nagy és féltett kincs. Ezeken dől el, hogy mit ér emberségünk, családi kötelékünk, mindennapi munkánk és gyülekezeti tagságunk. A Jézus Krisztusban őrzött szív és gondolkodás lesz közkinccsé Isten ügye és embertársaink javára.

Jó a karácsonyi lázban égni. Nem azért mert küszöbön van már december 24, hanem azért mert közel az Úr és véghez akarja vinni nagyságos dolgait bennünk és köztünk!

Józsa Márton

ADVENT 4. VASÁRNAPJA

Fil 4,4—7

Az Úrban való élet: öröm!

Mindennapi életünkben sok olyan közelség van, amely hatással van ránk. Befolyásol, formál, inspirál, aktivizál. Szeretteink s emberek közelsége. Családi, munkatársi és más közösségek. Mennyivel inkább a Krisztus közelsége. Pál most erről szól. A Krisztus-közelség inspiráló, aktivizáló erejéről. Mondanivalóját mély Krisztus-hite, Krisztussal való élő közöksége határozza meg. Innen érthető, hogy nem ad helyet a panaszkodásnak, aggodalmaskodásnak, pedig minden oka meg volna rá. Beteg is, és fogságban van, amikor levelét írja. Neki a Krisztus közelsége békességet, bizodalmat, biztatást, reménységet, örömet és szolgálatot jelent. Ezért tudja nehéz élethelyzetében is erősíteni, buzdítani a gyülekezetet.

Advent a keresztyének körében mindig az Úr közelségét hirdeti, noha az nemcsak adventben realizálódik. Jézus már megjelent, „minden na-

pon" velünk van és várjuk érkezését. Az Úr közelségéről szóló örömhír és annak tartalmát ne tegyük csupán eschatológiává, hanem annak a Krisztusnak közelségét prédikáljuk, aki eljött, itt van és eljön. Pál is a két ádvent feszültségében írja levelét. Az Úr közelségével nem fenyegetőzik, hanem erősit, buzdít.

1. *Örömrre.* Nem az örömről prédikál, hanem örömrre hangol. Hogy az öröm életünk alapdallama legyen. Mindannyian örömrre éhes emberek vagyunk. Az öröm életszükséglet. Mint a mindennapi kenyér. Alapvető hiány, amely kielégítést keres. Pál megtalálta. Nem zárja magába. Hirdeti az örömröt, hogy mások is részesedjenek benne. *Chairete.* Nemcsak köszöntés, üdvözlőforma, hanem megalapozottan örömrre-buzdítás. „Igen erős hangsúly esik ebben a levélben a keresztyén örömrre, ezért szokták úgy emlegetni, mint az „öröm-levelét”. Ez az öröm „az Úrban való öröm” és abból ered, hogy az „Úr közel” (Káldy Z.). Pál nem az élet kisebb-nagyobb örömeivel szemben, vagy azokat lekicsinyelve hirdeti az Úrban való örömröt. Tudott örülni egy jó hírnek, gyógyulásnak, vele vagy másokról való gondoskodásnak, jó ügyek előmenetelének.

Az Úrban való öröm nem a körülmények jó vagy rossz alakulásától függ. A „mindenkor” való öröm Krisztusban alapozódik. Az alap rejtett dolog. De a bajok, nehézségek teleplezik. Ilyenkor tűnik ki igazán Krisztus ereje. Örömrünket sok minden akarja megrontani: csalódás, bánat, betegség, halál s más nehéz élethelyzetek. S ezektől a keresztyén élet sem mentes. De a Krisztussal való közösségünk tartóerő s ez nagyobb, mint a terhünk. Általa győzhetünk a megkeseredés, aggodalmaskodás, kishitőség felett.

Az Úrban való öröm mindenekfelett való tartalma az Isten szeretetéről szóló örömhír. Szeret az Isten. Szeretete Krisztusban érkezett el. Általa javunkra cselekedett. Bűneinket megbocsátotta, üdvösségünket elkészítette. Már most ízeleljük ennek örömrét.

Örüljete! S úgy örülünk az Úrban, hogy elindulunk másoknak is örömröt szerezni. Nemcsak karácsonyi ajándékokkal . . .

2. *A ti szelidlelkűségetek ismert legyen minden ember előtt.* Az *epieikeia* jelent jóságot, engedelmiséget, méltányosságot, nagyvonalúságot, szelidséget. Szelidségen többnyire valamiféle puhaságot, gyengéséget szoktak érteni. Nem erről van szó. A szelidség ellentéte a dacos felfortyanás, ingerlékenység, keménység, durvaság. Az ilyen lelkiület megnehezíti az együttélést, kárt, sérülést okoz. A szelíd jóság Jézussal való kapcsolatban gyökerezik. Jézus úgy volt szelíd, jóságos, hogy az emberekhez fordult és nem Isten haragját, hanem kegyelmes szeretetet, jóságát tanúsította (Kärner K.). Felvette terhüket és mindenben javukra cselekedett.

A szelíd jóság nem valamiféle erény, hanem pozitív töltésű magatartás. Jóság, amellyel nem tüntetünk, hanem szolgálunk. Jézus az ő szelíd jóságát rajtunk akarja nyilvánvalóvá tenni „minden ember előtt”. Hogy jósága, törődése, segítsége elérkezzék az egyhez, vagy sokakhoz. „Nem érdemes jónak, jóságosnak lenni — mondta valaki, mert csak kihasználják az embert.” Ilyen is van. De a jóság nem üzleti befektetés, melynek minden esetben kamatostul kell visszatérülnie. Jézus nagyvonalúan volt jóságos. Nem tartott előzetes számvetést, megéri-e, megérdemlik-e. Jóságos volt, hogy jobbak legyenek az emberek.

3. *Imádkozatok.* Az imádkozásban Krisztus-hitünk élő ereje lüktet. Annak ismertetőjele is. Az imádság olyan, mint a lélegzetvétel. Nélkülözhetetlen. Nem a tehetetlen emberek utolsó fogása. Nem az emberi lehetőségek határához érkezettek utolsó „szalmaszála”. Az imádság nem egyszerűen szükséghelyzetek diktálta kérések, kívánságok feltárása. Vagy egy-

szeri, vagy olykori hála, ha valami jól sikerült. Ez is. De több annál. Állandó összeköttetés, Istenre hangoltság. Vele összhangban levő életforma. Csak így nem lesz imádságunk „fecsegés, a szavak értelmetlen halmozása” (Karner K.), hanem Isten akarata szerint célratörő, aki tudja, mire van szükségünk. Ez fegyelmezi imádkozó életünket.

Sokszor aggodalmaskodunk, amikor imádkoznunk kellene. És sokszor imádsággal nyugtatjuk meg magunkat, amikor már tenni kellene. Pál nemcsak kéréseit vitte Isten elé, hanem úgy imádkozott, hogy Isten tegye őt alkalmassá konkrét feladatok végzésére. Isten ügyéért úgy imádkozunk, hogy fáradozunk is érte. A világ jó rendjéért, hogy teszünk is érte. Hazánkért, hogy becsülettel dolgozunk a hazában. A sirókért, hogy letöröljük könnyeiket. Az elesettekért, hogy felemeljük őket.

4. *Békesség-szerzők legyetek.* Isten békessége magába foglalja a lelki békességet, az emberiség békéjét és eschatológikus értelemben az üdvösség békéjét. Valóban „minden értelmet felülhalad”. A békesség öszövetési értelemben „az egészségnek és a jólétnek, az életkörülmények rendezettségének a boldogsága” is (Karner K.). Azután az Istennel megbékült szív békessége is, amit Jézus ajándékoz az evangéliumban, a szentségekben. És az Isten országának békéje, üdvössége is. E hármas tartalom teszi a békesség evangéliumát Isten békességévé. Így prédikáljuk, hordozzuk és munkálkodjunk érte. Mert lehet, hogy valakinek van lelki békessége, de nincs békéje, egészsége, mindennapi kenere, rendezett életkörülménye. Kifosztott és megalázott, meggyötört és megkínzott, kibombázott és tönkretett, jogaitól megfosztott és igazságtalanul megkülönböztetett. És ezért békételen. Miközben békésen készülünk Karácsonyra, élvezzük otthonunk, népünk, hazánk békéjét, körülvesz gyermekeink, szerteink mosolya, gondoljunk azokra, akik önhibájukon kívül kenyer, ott-hon, béke nélkül vannak. Ne csak gondoljunk rájuk, hanem az Úr közösségében kapott erővel imádkozva munkálkodjunk, hogy több legyen az öröm, a jóság a földön, hogy békében éljenek az emberek. És több legyen a hálás élet.

Povázsay Mihály

Laikus kérdések és szempontok Fil 4,4—7-hez

Az nyilvánvaló, hogy nem felelőtlen örömről, vagy örömkeresésről szól az apostol. De mi az Úrban való öröm tartalma? Az is nyilvánvaló, hogy a keresztyén embernek is vannak embermivoltából adódó örömei, pl. családi, házastársi, baráti kapcsolatból adódók. Ezek „más” örömök, vagy összefüggésben vannak az Úrban való örömmel?

A szelidség nem velünk született adottság? Aki nyugtalan természetű, vagy nem tud belenyugodni abba, amit helytelennek, igazságtalannak tart, az nem lehet jó keresztyén? És a másokért való felelősségünk? — Ha túl szelíd valaki, a fején táncolnak, a fején rafinált eszközöket találnak az emberek arra, hogy a szelíd embert kihalználják.

Hogyan kell érteni Pál figyelmeztetését: „Az Úr közel!” Krisztus viszszejövetelének közelségéről s az ítéletről szól, vagy arról, hogy Krisztus nem hagyja el a benne bízokat, velük van, s ezért nem kell aggodniuk? Ez a mondat teszi ezt az ígét ádventi igévé?

A kérdések fontolgatása és az aggodalmaskodás között hol a határ? Vannak töprengő természetű emberek, s az istenfélő emberek is élhetnek át idegfeszültségeket. Az ő életüknek és az ő hitüknek is lehetnek megoldatlan problémái.

Az imádkozás módjára akar tanítani. „Éveken át imádkoztam valamiért, amit Istennek tetszőnek tartottam. Nem hallgatott meg. Azt a tanácsot kaptam, hálaadással imádkozzam, mert a módszerem rossz.” — „Istent kicsinyítőnek éreztem ezt a tanácsot.”

Ha Pál apostol szerint a keresztyéneknek örvendezőknek kell lenniök, akkor miért olyan „besavanyodott” sok keresztyén, hogy inkább ezt tartják a hívők jellemző vonásának, mint az örömet? Csalódottak? Isten nem hallgatta meg az imádságukat, vagy Isten békességet csak ilyen önmagunkba fordulással lehet megőrizni? (54)

A kérést meg kell előzni a hálaadásnak. „Ha mindenünk meg lenne, boldogtalanok lennének. A kívánság feltárása több, mint kinyilvánítása. A „feltáráshoz” tartozik az is: Tudom, Isten fenntartja magának a teljesítés, vagy megtagadás jogát. (57)

KARÁCSONY ESTE

Mt 1,20 b—23

Műhelyforgácsok

Egy fiatal názareti ács *álmában* megjelenik „az Úr angyala”. Információ — álomban? Találón mondta valaki, hogy a mai ember számára az álom „elfelejtett nyelv” lett. A világtörténelem legizgalmasabb éjszakáján azonban Isten ezt a nyelvet használta és meglepő módon József — megértette!

A transzcendens információ *áthúzza József tervét*. Pedig okos és kegyes volt koncepciója. Szerette Máriát s ezért meg akarta kímélni őt pellengérező ítélettől és mocskosszájú emberektől. „Titkon” akarta őt elbocsátani. (a jegyesség akkor jogilag a házassággal egyenértékű kötelék volt.) Se anya, se gyerek ne szenvedjen. Inkább őt marasztalják el... transponálva korunkra úgy tűnik, mint manapság kiveszett férjijellem lovagias gesztusa.

Az információ tartalma „Szentlélektől fogantatás” és „Szűztől születés”.

Textusunk szokatlanul intonálja a karácsonyi ünnepkört. Túlságosan megszoktuk Lukács vezényletét a karácsonyi szimfóniában. A „cantus firmus” Mária éneke, amint finom fény hull madonnaszépségű arcára és ölében a Gyermekre. Körülötte szuszogó jószág, éjszaka sötétje, pásztorok jötte, angyalok éneke, zizegő szalma, jászolbólcső... nem hiába a lukácsi karácsonyestét idézi még ma is a magyar bethlehemes, nemcsak falun, hanem modern lakónegyed bérházaiba is be-becsengetve. Előttünk azonban ma este Máté szövege van. S ha kissé polárisan is, de *itt a fény Józsefre hull*. Hiszen az ő fiatal férfiélete borult fel, ő jött iszonyú zavarba, ő latolgatott éjszakák csendjében, végül is ő döntött az igazság és a szeretet számára maximális szintjén. S most őt korrigálja Isten! József hite és engedelmissége ebben a fantasztikusan váratlanul és nehéz helyzetben vetekszik a „Magnificat”-ot dúdoló Mária agyonmelengetett hitével és engedelmisségével!

Komoly és időszerű probléma: ha a Mária-centráltságú lukácsi szöveg zöld utat nyitott a népies Mária-kultusznak, — nem kellene ekkleziológiai

szempontból is a reformáció népének újra átgondolni önértelmezését a mátéi szöveg József-figurája felől?!

Végül textusunk a karácsonyi Gyermek két nevében csúcsosodik: *Jézus* — *Immánuel*.

Gondolatmenet

Szentesténk házigazdája Máté evangélista. Márk nem időzik a karácsonyi történetnél, siet s azonnal a szolgálatba lendülő Jézusról vall. János mint repülő sas szemberepül a fényvel s káprázatosan beszéli el azt, amit jelent a karácsonyi evangélium. Lukács a gondos adatgyűjtő úgy bontja ki karácsonyi evangéliumát, hogy annak skálája császári tróntól egy falusi kocsmá istállósarkáig ér, színeiben az irgalmatlanság sötétjéből angyali kórus vakító patyolatáig minden szikrázik, analfabéta barompásztorok között Mária édes arca tündököl, trágyás szalmán Gyermek pihen.

Máté karácsonya más. Ugyanazt hirdeti, mint a többi, csak másképpen. Hiányzik János egetnyitó, gótívú szárnyalása. Egy asszonytstbe hatol a szárnyaló Szentlélek és egy megrendült férfi remeg a megdöbbenő kinyilatkozás iszonyú fényében. Nincs lukácsi „romantika”, alvó falu rideg elutasításától az utolsó hely (!) megtalált istállósarkáig, nem lobog pásztorú az éjszakában és nem cseng angyalok éneke. Egy durva tenyerről iparos vívódik Isten előtt. Egyszerűen nem érti, ami történt. Élete, úgy érzi, mindenestül felborult. Rettenetes fájdalom dúl szívében, de Mária iránti szeretete nem fogyott el. Mint aki valóban szeret, József sem törődik önmagával, nem kiáltja ég felé panaszosan keserűségét... csak azt keresi, hogyan készíthet járható utat Mária és kicsinye részére holnap és holnapután, mert élniük kell és élni oly nehéz... s amikor elkészül megrendítően szép férfiszerelem műveként az anyyira szeretett asszony és a megmagyarázhatatlan módon érkező gyermek jövődjének tervével, — akkor (!) csendül fel a Hír, a Magyarázat, a Név és a Titok!

Esténket karácsonyesté a kinyilatkoztatás fénye avatja. Nélküle olyan este van mint a többi. Ha maradt valami még az elvezített ünnepből, akkor gyertyát gyújtunk zöld fenyőágon, összefut a család, egymást megajándékozzuk... de ugyan miben különbözik más estétől? Azt az éjszakát József számára is karácsonnyá a villanó fény és csendülő hír tette. Ne nyugodj bele ennek hiányába. Idézd fel tudatod mélyéről a régi evangéliumot, vedd kezedbe újra bibliádat, próbálgasd, hátha megtalárod a karácsonyi ének dallamát és szövegét...

A kinyilatkoztatás fénye a Gyermekre hull, a kinyilatkoztatás igéje az Ő nevét hirdeti: JÉZUS! s ez a név annyit jelent: Ő szabadítja meg népet bűneiből. Figyeld jól! nemcsak megbocsátja, hanem meg is szabadítja. Azt, ami „van”, elveszi s az többé „nincs”. S ami eddig mindig hiányzott, egyszerre túláradó bőséggel a tiéd. Tudod, miről van szó. Isten is tudja. Ezért vagy itt s ezért van ma karácsonyeste. Reád hull a fény és téged keres a hír, hogy végre ünneped legyen! pontosan azt éled át, amit akkor — József. Csak azt is tedd, amit ő tett. Tulajdonképpen mindegy, hogyan fogalmazzuk. Hitt. Engedelmeskedett. Nekem legkedvesebb kifejezés: szót fogadott. Mert így is olvassuk: „József pedig úgy tett, amint az Úr angyala parancsolta néki...” abban a pillanatman övé lett minden, amit csak elkészített karácsonyra az isten. Nem okoskodott. Nem volt ellenvetése. Mint egy régi középkori fametszeten, rózsát tördelt, tüzet rakott, nehogy megfázzon az édesanya és a Gyermek...

Ami most felragyogott előtted, amit egyszerre megértettél, vedd komolyan. Vállald helyedet és sorsodat Isten rendelése szerint. Nem szomorú

élet, ha valakit a hit engedelmességében szolgálgat csendes szeretettel Jézus körül. Hiszen az Ő másik neve: Immánuel! Ott van az Isten, ahol Jézus van. Ahol ugyan eszünkkel nemsokra megyünk, de hitünk és szófogadásunk ünnepet ad, aminek nincsen vége. Karácsony estéjén kezdődik és nő, egyre nő az Ünnepe. A megnyílt égen át utánunk jön az Isten. S nem nyugszik, amig magához nem ölel életeddel, világgal.

Balikó Zoltán

KARÁCSONY ESTE

Mt 1,20 b—23

Megajándékozottak

Józsefnek: csodálatos szolgálat

Ács volt, de rábízta Isten Lelke munkájának legrejtettebb titkát. Közülünk való egyszerű ember, de elmondhatta, világgá kiálthatta Jézus nevét mindenek felé. — Isten „személyes” karácsonyi ajándéka ma is az, hogy a hirdetett evangéliumban egyenként győz meg minket: a Gyermeket Isten ajándékozta nekünk. Benne az Atya Lelkének új életkezdetet hozó hatalmas munkája érkezik el hozzánk. Elveszi vétkünket, igaz emberségre tanít, megszabadít a törvényeskedéstől s befelé forduló életünknek új távlatot nyit a Krisztus szolgálatában. Mert a Jézussal megajándékozott hívő emberek, valóban „csodálatos titkok” tudóivá válnak. Tudják, hogy van irgalmas mennyei Atyjuk, meg azt is, hogy ez az Isten szereti őket. Semmiféle nyomorúságban, betegségben, bűnben vagy félelemben nincsenek egyedül. Jézusban elhitték, hogy Isten velük van. Céltalanságukban, úttalanságukban rá merik bízni magukat az Atya kezére, vezetésére. Karácsony Gyermeke felébresztette bennünk a bizalmat, hogy Isten valóban törődik velük. Robottá szürkült munkájuk Jézusban értelmes, alkotó célt talál: a másokért végzett szolgálatban. Emberekhez fűződő semmitmondó, vagy kiábrándult kapcsolataik új tartást kapnak abban, hogy Jézusban „mondanivalót” találtak a másik ember számára. Angyali üzenet hordozóivá lehetnek a megtörték, megfáradtak, elesettek felé: Isten a szabadító! S ezt az üzenetet sokoldalúan, — a felebarát tényleges szükségének megfelelően, — szóban és a diakónia irgalmas tetteiben adhatják embertársaiknak. — A Krisztusra talált élet és szolgálat az ember igazi, „karácsonyi ajándéka.”

Izraelnek: igaz Messiás

A fogság utáni gyülekezetben élénken élt a Messiás utáni vágy. A római hatalom alatt meggörnyedve, sértett büszkeséggel várta a választott nép az „Úr napjának” érkezését. Dicsőségre, hatalomra, a papi-királyság új aranykorára vágyott. S kapott egy alázatosat, mások bűnét magára vevőt, értünk Kereszten meghalt Urat. Aki úgy akar Király lenni, hogy saját népét gyógyítja, övét szabadítja meg bűneiből. Aki vérével, áldozatával új népet tisztít magának. S Lelke hatalmával Egyházat hív s gyűjt Keresztje köré. Aminek legfőbb kincse az Uráról szóló bűnbocsátó evangélium. —

Megítélt múltját visszasíró keresztyénségünk, — az elmúlt három évtized alatt — alkalmat kapott arra, hogy ezt megtanulja a fel-fel hangzó karácsonyi evangéliumból. De néha úgy tűnik, mégsem tanultunk eleget. Másokat bíráló, magunkat mentő „elszólásaink”, az egyház fölényét, erkölcsi tekintélyét védő megjegyzéseink nem egyházszeretetünkről árulkodnak. Hanem arról, hogy nem akarunk megtérni, nem akarunk szembenézni és nem akarunk leszámolni saját vétkeinkkel. Itt nem elég az alázatoskodás, Itt tényleges alázat kell! Nem elég a bűnbánat látszata, Ó valódi töredelmet vár övéitől! Karácsonykor az Úr érkezik hozzánk. Örvendj hát népe! Teljék meg a templom s a szívünk hálaadással Isten szeretete láttán. Hiszen szabadulásunk órája érkezett el, az üdvösség napja, Isten kegyelmének áldott ideje. Elérkezett, Aki megszabadít minket az önzésből, kiment a szeretetlenségből. Eljött, Aki megvált bennünket a felelőtlenségből, az életuntságból és idegőrlő civakodásainkból. Hát nem örült a sánta, a vak, amikor újra járt, amikor visszakapta a szemevilágát? Ezért énekeljünk mi is: „Boldog örömnapp derült ránk!” Mert Isten megajándékozott minket Jézussal, aki „megszabadítja az ő népét minden bűnéből.”

A világnak: hatalmas reménység

A háborúk zaja, népek ellenségeskedése, az emberiség messzi múltjából napjainkig kísér el minket. Éhező, a létminimumot soha el nem érő embermilliók; jogfosztott, megtiport embertömegek sokasága ezen az estén is békesség után kiált. Olyan békesség után, ahol mindenkinek jut egy darab kenyér, jut munka, ahol átélheti az alkotás örömét s egy nyugodt sarok, ahol álomra hajthatja a fejét. Békesség után vágyódunk, amiben a népek testvérként tudnak egymás mellett élni, tudnak közös erőfeszítéseket tenni az emberiség jövője érdekében. — A kiáltásból nem lesz segítség s a vágyódásból nem lesz megoldás, — tudta ezt Isten. Ezért békességünkért tett is valamit, amikor Jézus Krisztusban emberré lett. Benne félreérthetetlen módon odaállt a háborúságot szenvedők, a szegények és elesettek mellé. Pártjára állt a halállal viaskodók s életet kínált nekik. Aki Jézussal találkozott, bizvást igazat adott a karácsonyi evangéliumnak: Immánuel — velünk az Isten! Isten szeretetének ez a gyógyító jelenléte ma is hatni akar, sok problémától terhes világunkban. S éppen a karácsonyi evangéliumot prédikáló és hallgató gyülekezetet választotta ki, a Krisztusban elérkezett szeretet hordozására. Bennünk ígéri a világnak, békességet munkáló irgalmát. Nem a keresztyének a világ reménysége. Hanem az az ígéret, hogy Isten érkezik, jön, s oda akar élni, ahol a legsűrűbb a gond, ahol legterhesebbek a válaszra váró kérdések. Minket, keresztyéneket azonban felelőssé tesz ez az ígéret, hogy embert szolgáló életünk valóban „Isten érkezését” jelentse a rászorulóknak.

Csizmazia Sándor

Laikus kérdések és szempontok Mt 1,20 b—23-hoz

Egy fiatal problémája: Mit jelent a szűztől való születés és a Szentlélektől való fogantatás? Az orvostudomány ugyan ismer olyan lehetőséget, hogy valaki szűzen teherbe essen, de hogyan lehetséges ez a Szentlélektől? Egy idősebb néni válasza erre: Istennél semmi sem lehetetlen.

A nép már annyira vétkes volt abban az időben, hogy Isten nem akarta őket tovább terhelni bűneikkel, hanem megkönyörült rajtuk, azért adta Jézust. Azért született Jézus, hogy a bűnösöket megmentse, bennünket is.

Itt Isten egy ígérést teljesít. Így van most is, Isten megtartja ígérését és teljesíti. Örvendhetünk azon, hogy Isten megtartja ígérését.

Miért mondja Józsefet Dávid fiának, hiszen Dávid sokkal előbb élt és nem az ő fia volt? Nem közvetlenül Dávid fia volt, de az ő leszármazottja, az ő nemzetségéből származott.

Ne félj! — ez most is szól, csak másképpen. Minden időben, így most is velünk van az Isten. Azért született meg Jézus, hogy Isten mindig velünk legyen. (45)

A szűztől születést a mai ember nem tudja elgondolni. A hit azt mondja: Itt nincs mit kérdezni. A Szentírás nem biológiai szakkönyv. Az a nagy csoda, hogy József ennyire tudott hinni.

Isten „ezt a titkot” nem akarja számunkra érthetővé és megmagyarázhatóvá tenni. A végeredmény a fontos: Valaki adatott, Akiben velünk van az Isten. Ezt kell örömmel és békességgel elfogadni.

A Szentlélek teremtő erő. Ha van hatalma hitet teremteni, akkor van hatalma életet is létrehozni. (8/a)

KARÁCSONY ÜNNEPE

Lk 2,1—14

„Megtartó született néktek ma...”

Az egész Szentírás talán legismertebb története a karácsonyi evangélium. Legrégibb, kora gyermekkorunkba visszanyúló emlékek elevednek meg bennünk hallatán. Nemcsak a fényes karácsonyfára csodálkoztunk rá tágult szemekkel. Maga az evangélium is erre készített. Mennyei lények, angyalok jelenésének hírért csak így lehet fogadnia annak, akinek szeme nemcsak a láthatókra képes tekinteni, de tud, vagy legalábbis sejt valamit Isten láthatatlan, mennyei világáról is. A karácsonyi evangélium ennek a két világnak a találkozásáról beszél. Nem üzenet érkezik onnan felülről, mint ahogyan jött üzenet évszázadok során a prófétákon keresztül. Nem valami rendkívüli természeti jelenség fordította a földre irányított tekinteteket a menny felé. „Csendesen és váratlanul” Isten maga jött el. Emberré lett az Isten! Megszületett mint gyermek! Erről tudósít a karácsonyi történet.

A karácsonyi történet kimeríthetetlen gazdag tartalmú. Nem fér bele egyetlen prédikációba. Tulajdonképpen minden prédikáció háttérében ott áll karácsony ténye: Jézus Krisztus megszületett. Ez az újszövetségi Szentírás szíve. Ezt a tényt mondja el a legmagasabb emberi gondolkodás nyelvén (János prólogusa), vagy a legkisebbek számára is megérthetően: Úgy szerette Isten a világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta oda.

A karácsonyi történet *nem mese*. Történeti személyek neve és földrajzi helyek megnevezése az egyszer történt esemény valóságos megtörténtét határozza meg. Mi volt ez az egyszer történt valóságos esemény? Egy Mária nevű asszonynak fia született, akit Jézusnak neveztek el. Hogyan lett ez az egyetlen kis családot érintő és annak nyilvánvalóan örömet jelentő eseményből az egész világra kiterjedő jelentőségű esemény, amelyről közel két évezred távolából is az egész világban ma is mindenfelé megemlékeznek? Mennyei híradás szól róla, mint a világ Megtartójáról! Nincs semmi más bizonyíték, csak a hallott szó, amely elhangzott, és nem maradt más, csak a kisgyermek, akiről ez a szó szólt. De azok,

akik ezt a híradást *meghallották*, igazként fogadták el, hittek neki, azok már nem egy gyermeket láttak Jézusban a sok gyermek között, hanem Azt, aminek őt a híradás mondta. Nem félelem szorongatta többé a szívüket, hanem kimondhatatlan öröm és békeség töltötte el őket, mert az Isten emberszeretetének és jóvoltának a jelét látták Jézusban.

A karácsonyi történet akkor nem lesz a számunkra sem mese, ha ez a híradás hangzik felénk is, és mi figyelünk rá. Karácsony ünnepével sok szép szokás függ össze és teszi meleg hangulatú ünneppé a karácsonyt. De a mennyei híradás tudomásulvétele és hittel történő elfogadása nélkül csak szép, de üres pohár az ünnep a szomjas ember kezében. Isten emberszeretetének evangéliuma az az üdítő víz, ami nélkül csak pihentünk karácsonykor, adhattunk és kaphattunk ajándékokat is, de a legnagyobb ajándékkal megajándékozatlanok maradtunk: Isten szeretetének átélésével.

Ami ott Betlehemben Augustus császár idejében történt, hogy ti. megszületett Jézus, az nem egy kis csoportot: Józsefet és Máriát, később a nagyobb családot és rokonságot, vagy még később a tanítványok szűkebb vagy tágabb körét érintő esemény volt, hanem az „egész népet”, nem is csak a zsidó népet, hanem minden embert illető esemény. Az Isten nem személyválogató. Szeretete minden embert átfog. Jézus születése az *egész világ* javára történt. Ennek meghirdetésére szinte páratlan lehetőség éppen karácsony ünnepére, amikor olyanok is meghallják Isten embert szerető evangéliumát, akikhez máskor nem ér el a hirdetett ige. És akik ezt meghallották, vagyis hittel fogadták azt, hogy a karácsonyi kisgyermek az Isten egész világra kiterjedő szeretetének a jele, azok ezt a valóban jó hírt vizsik is tovább. Nem a karácsonyi evangélium szavainak ismételtetésével, inkább azzal a karácsony után is megmaradó örömmel, hogy Isten szeretetének a világában élünk, nem vagyunk magunkra hagyottak, ő törődik velünk, tud gondjainkról is, velünk és értünk van!

A karácsonyi örömhír lényege: „Megszületett nektek ma a Megtartó, aki az Úr Krisztus, a Dávid városában”. Bennünket ma egészen más kérdések foglalkoztatnak, mint az előttünk régen élt nemzedékeket. Egy-egy szónak ma egészen más tartalma, mint volt valamikor. Az első keresztények és kortársaik számára ez a rövid mondat egy hatalmas prédikáció volt, a mai ember számára nem sokat mond. Mit jelenthet a ma embere számára, hogy Jézus a Megtartó? Valami olyasmit, hogy a szüntelen változó és nemegyszer bizonytalanul ingó világban megjelent valaki, aki tegnap és ma és mindörökké ugyanaz. Akiben nincs bizonytalanság. Akihez lehet igazodni. Ugyanakkor Jézus az, aki Istennel kapcsolatos reményseinknek a valóráváltója. Jézus megszületése jó reménységet és biztos alapot nyújt Istennel kapcsolatos életünk számára. Nincs többé semmi hátha, talán, esetleg, hanem igen és ámen! De Jézussal emberi problémáink megoldója is megszületett. Nincs többé bizonytalanság és találgatás az élet értelme felől. Még az emberileg értelmetlenné vált élet (öregség, betegség stb.) sem értéktelen, az Ő kezében a megrepesztett nádszál-életnek és a pislogó gyertyabél-életnek is van értéke!

Isten mentő szeretete Jézusban lett láthatóvá ebben a világban. Ezért járt azok között, akiknek erre a segítő, szolgáló szeretetre volt szükségük. Akik ezt a maguk életében megtapasztalták, azok maguk válnak „mások Krisztusává”, vagyis ugyanazzal az indulattal szolgálnak az emberek között. Életük így mutat a nagy Megtartóra, Jézus Krisztusra!

Ez a Megtartó, az Úr Jézus Krisztus nem egy hatalmas, erőteljes hős, csak egy *gyermek*. A karácsonyi örömhír első meghallói egy gyermeket

találnak bepólyázva a jászolban. Nincs körülötte semmi „isteni”. Még glória sincs a feje körül! Mégis teljesen megfelel annak, amit az istenküldötte angyal hirdetett nekik.

És mi van ma, amikor ugyanez a híradás hangzik közöttünk és az egész világon? Egyszerű emberi szó, amit olyan könnyű kimondani, mint bármi mást. Meghallani is úgy tudjuk, mint bármilyen más emberi beszédet. Nincs körülöttünk „az Úr fényessége”, angyalok megjelenése sem hitelesíti azt, amit hallunk. Magunkban és körülöttünk „pólyában fekvő gyermek erőtlensége” van csak, bájos ereje azonban mindig éppen az ilyen „erőtlenségben” jut el céljához. Ma is. Nálunk is. Nem karácsonyi kellemes meleg hangulatot ad, hanem képessé tesz olyan életfolytatásra, amely dicsóítja Istent és akarata szerint munkálja a békét az emberek között.

Detre László

KARÁCSONY ÜNNEPE

Lk 2,1—14

Dolgozószobámban hagytam mindent, ami a történeti- és szövegkritikával kapcsolatos észrevételünk és ismeretünk. Gyerekek és unokák karácsonyi szobájában hagytam mindazt, ami erről a „csendes és szentséges éjről” régi pásztorjátékokban, bájos kis karácsonyi énekekben, festményekben, idillikus bethlehemi hangulatban általában elénk kerül. Mert mindez: a kis gyermek, az angyalok, a pásztorok, az éjjeli szállást kereső szülők stb. igen kedves és bájos, de felhívítja Krisztus megszületésének csodáját, és igen végtelenen eltávolja a gyülekezetet.

1. *Karácsony, Krisztus Urunk megszületése óta itt az Isten köztünk.* Ez az evangéliom legfőbb mondanivalója, ebben van benne a karácsonyi örömhír teljessége, hogy született nekünk akkor a Megtartó, aki az Úr Krisztus... Öbenne és Óáltala jött el közénk a láthatatlan Isten, aki a magasságos mennyekben örök dicsőségben lakozik. Éppen ez az, amit ilyenkor az ige hirdető nem hagyhat otthon, sem dolgozószobájában, sem gyermekei vagy unokái karácsonyi szobájában. A bizonyosságtételt arról a csodáról, hogy Isten magára vette gyarló testünket és vérünket, hogy Jézus megszületésében testvérünkkel legyen. Karácsony óta valóban itt az Isten köztünk!

Isten nem ember, de azzá lett. Erről éneklünk ma a világ keresztyén-ségével együtt: Ember romlandó testibe öltözött az örök ige. Az Isten, ki alkot, teremt, mint gyermek köztünk megjelent. A legnagyobb, ami rólunk emberekről elmondható, nem bennünk, hanem kívülről történik meg velünk: Isten mellénk áll, sőt több: beáll a mi sorunkba, még ennél is több: egy lesz közülünk, még pedig annak minden konzekvenciájával. Részt vállal mindenből, ami emberekkel történik és őket szorongatja. Isteni és emberi törvények szerint lép be ebbe a világba. Jézus Bethlehemben születik, nemcsak azért, mivel Isten prófétája így jövendölte (Mikéás 5,1), hanem azért is, mivel ez volt a császár rendelete. A mi testünkben és a mi világunkban itt az Isten köztünk.

2. Az a tény, hogy a mi testünkben és a mi földi világunkban jelent meg Isten köztünk, karácsony értelmét, jelentőségét és felelősségét egy-egy család karácsonyi szobáján messze túlvetíti. Azt is tegyük hozzá, hogy egyben karácsony örömét, békeességét és boldogságát is szeretné kiírástani templomokból és a meggyújtott fa körül boldogan felsorakozó egyes

családokból minden emberre, minden népre, az Isten szeretetével megajándékozott egész mai világra. A legelső karácsonyi prédikáció és legelső karácsonyi ének központi tartalma minden nép, tehát az egész világ öröme és békesége.

Nagy félelemtől és nagy örömről van szó Karácsony evangéliumában. A kettőből csak a nagy öröm maradt meg, a nagy félelem, a történelem Urával való szentesti szembesítés egyre jobban kiszorul egyház és világ életéből.

Kétségtelen, hogy az év egyetlen éjszakáján sem sűrűsödik össze annyi tiszta öröm és boldogság, mint ilyenkor a családi fészekben. És ha fagyújtás előtt felolvassa valaki ezt a páratlan szépségű történetet, kétségtelenül megszentelődik a család karácsonyi öröme, és szívünk mélyén megérezzük valamit abból, hogy azért jó nekünk itt lenni, mivel itt az Isten köztünk. Karácsony első éjszakájának parazsa még ma is izzik a szeretet, öröm és boldogság melegével.

És templomainkban is izzik még a nagy karácsonyi öröm parazsa! Nagy, boldog és ígéretes alkalmak ezek, mikor az ünnepi gyülekezet megrendíti hatalmasan, lenyűgözően, szíve mélyéről: „Jézus Krisztus dicséretessé, hogy érettünk megszületett...” És ha lenne rá alkalom és lehetőség, az egész világ keresztyén népének karácsonyünnepelését egy képben, egyszerre és együtt látni, ahogyan az ősök a jászolt és a keresztfát mindig együtt szemlélték, összerakták, meggyőző bizonyosságot kapnánk arról, hogy még ma is itt az Isten köztünk, éneken, igében, szentségben, boldog karácsonyi találkozásban Istennel és emberekkel.

A nagy öröm megvan még, csak a nagy félelem, Isten közénk jövetelének végső értelme és felelőssége sikkadt el a karácsonyi hangulatban. A fenyőfa eltakarta a keresztfát, jászol és kereszt elválaszthatatlan egyetartozását.

Isten karácsony örömét, békeségét és boldogságát nem egyetlen éjszakára, nem egyetlen népnek, nem csupán a jóléti társadalomnak szánta. Megcsaljuk magunkat és méltatlanok leszünk Isten hozzánk jövetelére, ha a szentesti istentisztelet után csupán ez van bennünk: Szép volt, most hazaballagunk, meggyújtjuk a gyertyákat és körülnézünk, hogy mi került a fa alá? Családon és templomon kívül sokkalta többnek kellene látszani abból, hogy itt az Isten köztünk. Abban, hogy a mi testünkben és a mi világunkban jelent meg, benne van az, ami egyben az anyagi üzenet magva is, hogy karácsony döntően az ember, az élő emberiség, az egész világ ügye. Lukácsot az a szempont vezeti színes, megkapó elbeszélésében, hogy a karácsonyi esemény kapcsán megmutassa Isten emberségének csodáját.

Valaki ezt a jól hangzó, és tán tartalmilag is vállalható témát javasolja az igehirdetőnek: Isten a világ tülekedésében — a világ Isten fényáradatában! A téma első felével kapcsolatban elmondja mindazt, amit az akkori adóbevallás, a várandós asszony utazása, a hajléktalanság stb. jelenthetett. Isten mindezt vállalja értünk. Ilyen komolyan vesz minket. Nem azokat szereti, akik Őt szeretik; nem azoknak ad ajándékot, akik Neki is odatesznek valamit a fa alá. Embertelenség a másikat csupán önző céljaink eszközének tekinteni, kihasználni, eltiporni és megvetni. Krisztus ennek pont az ellenkezőjét teszi, és éppen ebben van Isten emberségének csodája. Abban, hogy másokért — értünk — élt és halt. Abban, hogy odaszánja magát, a velünk való szolidaritás teljességében —, hogy egészen a miénk a világ nagy tülekedésében. Ezért öltözik testbe az örök ige, így szerette és szereti Isten a világot. Aki ezt meggondolja, talán kitarja karácsonyi szobája ablakát, hogy kitekintsen a nagy világ-

ba, és a ma élő emberi nemzetség minden politikai, társadalmi és gazdasági problémáját felelősen végiggondolja éppen a karácsonyi üzenet fényében: a Földön békesség, és öröm minden népnek. Eközben nyilván szent félelem és felelősség is ébred a szívben!

Paraguay 2 és fél millió lakosával Latin-Amerika legszegényebb állama. Legutóbb ott járt egy evangélikus egyházi ember, aki olyan szociális nyomorúságról számolt be, hogy megakad az ember szájában a karácsonyi ingyencfalat. Autóbuszon így vallott egyik ottani utastársa: Mi paraguayak igen szegények vagyunk és igen kevesen! Milyen lehet ott a Karácsony?!

3. A világ Isten fényáradatában! Isten fénysugara megjelöli azt a helyet, ahol az Ő karácsonyi kinyilatkoztatása beáramlott a mi világunkba.

Ami abban az istállóban (barlangban) történt, meg nem ismerhető az angyal prédikáló és értelmező igéje nélkül. Csak az mondja meg, hogy mi is történt. Hogy itt az Isten köztünk! Karácsony nincs, ma sem lehet karácsonyi prédikáció nélkül.

Ha az angyal nem beszél, nem tudjuk mi történt az istállóban; ha az istállóban nem történik semmi, üres szavakat mondogat az angyal. — Ezért indultak meg a pásztorok. — Nincs semmiféle más jel, mint ennek a Gyermekek emberi valósága, aki jászol és kereszt összefüggésében valóban Megtartónk és üdvözítő Urunk lett.

„Dicsőség a magasságban Istennek...” minden egyes vasárnap arra emlékeztet, hogy a Földön egybesereglett gyülekezet az ég angyalaival azért magasztalhatja Istent, hogy emberré lett, és ma is elküldi erre a világra az Ő békességét és üdvösségét.

Weltler Rezső

Laikus kérdések és szempontok Lk 2,1—14-hez

A történet nagyon ismerős. Sokat vitatták Jézus születése idejét is. Ehhez jönnek még a születés szokatlan körülményei. Ilyen helyzetben mit lehet mondani e történetről?

Ugy érzem, nem újat kell keresni benne, hanem azt a lényegest, ami Jézusnak, a Krisztusnak születésében változatlanul benne van ma is, mert Isten szeretete, kegyelme ma is változatlan.

Megtartó született... Megtartó!?!? Mit jelent ez? Miért ad Isten a Jézus által megtartót az embernek? Miért akarja Isten Jézus által megtartani az embert. Szükség van erre? Nincs az embernek „tartása”? Collstokként összecsucsklott?

„Nektek...” született. Így válik személyessé, így talál célba az üzenet. Isten óvjon attól, hogy hangulatos karácsonyt produkáljon a lelkész, amelyben ő is oda teszi a jóízű beiglik mellé a kellemes bizsergető légkört. Megnyugtató: nem féljete, nincs semmi baj: szeret az Isten. Itt a Jézuska. Talán inkább illik ez a kicsinyítő képző reánk: emberke, akinek kell, akinek életszükséglete, élettere Isten megtartó szeretete. Örök életre megtartó szeretete.

Jézus már születésekor halálraítelt volt. Tudta ezt. Ezért jött. De ez a halált hordozó ember mégis, amerre megfordult mindenütt életet osztogatott. Az embert szolgálta, az ember fájó ügyeit tartotta a legfontosabbnak.

Kicsoda ez az ember? Ember? Kicsoda Ő? — „Bizony Isten Fia volt”, ahogy kivégzésekor a százados döbent rá erre. De *nemcsak volt*. ÉL, FELTÁMADOTT!! A ma is élő Krisztust prédikáljuk. Tanúskodjanak mellette mai szolgálói, mai tetteiről, mai feladatairól.

Gyermek születésekor szokásos kérdés: mi lesz ebből az emberpalántából? Jézus élete megmutatja. Ez döntően fontos, mert az egyház és az új-életet kapott ember feladata is csak az lehet, ami Jézusé, a Krisztusé volt és ma is az. Elérni, hogy új emberek legyenek, akiknek cselekedeteiből lehet kiolvasni Istent. Azt az Istent, aki az összecsukszott, segítségre szoruló emberhez az emberré lett Jézusban hajolt le, hogy felemelje, ügyeit rendezze és örök életre vigye. (25/b)

KARÁCSONY 2. NAPJA

Lk 2,15—20

A kisugárzó karácsony

Nem az angyalok jelentették a csodát a betlehemi mezőkön. Ők szinte csak kísérőjelenségei voltak a tulajdonképpeni csodának: hogy *Isten szeretete megtestesült* a Kisdedben, hogy a Megmentő belépett a történelembe, vállalt bennünket egyéni és közösségi nyavalyáinkkal együtt, vére menőn, egészen a kín- és szégyenhalálig. Az angyalok csupán kikézbésítették ezt a világot átjáró örömhírt. Akkor, azon az éjszakán, átszakadt az ember részéről áttörhetetlen válaszfal a mulandóság és örökkévalóság, a bűnben vergődő sóvárgás és a Tökéletesség között. Ez az örök Nap ragyogott fel a pásztorok arcán. Aztán elmúlt a jelenés, Isten követői visszaléptek a tettenérhetetlenségbe, s a *pásztorok ottmaradtak angyaltalanul!* Mert ha a mennyei postások eltűntek is, de ottmaradt a levél: a Kisded, csak meg kellett találni. Karácsony fénye átjárta őket. A testtélételnek erről a kisugárzásáról, embereken fölfénylő következményeiről üzen az ünnep másodnapjának igéje.

„*Átvilágított*” *átlagemberek ezek a pásztorok:* népüknek és történelmi korszakuknak jellemző, köznapi foglalkozását képviselték — mondhatni: az évezredek átlagot. Nem voltak a kegyesség mintaképei; kissé még le is nézték őket foglalkozásuk miatt. Egy szó, mint száz: nem hordoztak semmiféle különleges minőséget, nem voltak se jobbak, se rosszabbak, mint általában a többiek. Nyugodtan vehetjük példaszerűnek, hogy pont ők találták magukat az isteni fénycsóva mindent átvilágító sugárnyalábjában. Ez azonban számunkra afféle irányfény kell legyen, mert *Isten elől könnyen takarózunk álszerénységbe*, mondván: ó, nem vagyunk mi különlegesek — tehát: Uramisten, minket ne akarj megragadni, világosságodat ránk lobbantani, s nekilódítani az éjszakának; csak segíts meg olykor-olykor, s aztán hagyj szépen békét nekünk. Így biztosíthatjuk be magunkat karácsony ellen! Ünneptelenségre!

Mozgósított emberek lettek ezek a pásztorok. Név szerint senkit sem jegyzett meg közülük a hagyomány — belőlük is tizenkettő tett ki egy tucatot — azt viszont nem lehetett említés nélkül hagyni, hogy képtelenek voltak egy isteni színjáték pusztá nézőinek tekinteni magukat, akik az egyedülálló előadás után emelkedett lélekkel térhetnek nyugovóra, amivel részükről minden el lenne intézve. Ők *nem érték be ünnepi hangulattal*; tenniük kellett valamit! Ők lettek a karácsony beharangozói. „Besugározta” őket az isteni fény, nem tehettek mást: engedelmeskedtek — irány Betlehem!

Hol a te Betlehemed? Ott, ahol lelkedbe villan Isten szeretetének, megragadó-formáló erejének egy-egy fényugara. Istentisztelet, biblia-

olvasás, meghitt testvéri beszélgetés, csendes percek áhítata mire való is lenne? Ne várj „Betlehemről” valami különlegeset. Csupán szemre a jászolbölcsőben sem volt semmi lenyűgöző. Az Ige tette azt. Bizonyosságtevő emberi szó, keresztvíz, úrvacsorai kenyér és bor, önmagukkal is küszködő hívek közössége — szerény látvány, ha csak szemre mérjük. Az Ige ad nekik mélységet és súlyt, a hittel befogadott Ige Isten kézzelfoghatóvá lett irgalmából. Így csinál Isten történelmet bennünk, közöttünk, általunk. Így indul meg egy jó ideig talán rejtett átalakulás, mint Mária szívében, így támad csodálkozás, amikor az isteni fénynek egy-egy darabkája földerít egy szomorú tekintetet, fölegyenesít egy magába görbedt lelket, odavisz a másik emberhez, megtanít törődni az „idegen” bajjal, világ nyomorúságával, kisemmizettek keservével — *hiszen egy családdá lettünk a Kisdéd körül!* „Betlehem” az érzület és tettkeszség kohója, műhelye — az az Ünnepe, mi más lenne?! Átízzít és Gazdánk szerszámává formál. Mert a karácsonynak bennünk kell történnie, nem körülöttünk, azt nem a kellékek teszik, hanem Istennek lényünk mélyéig hatoló szeretete, mely egészségesen nyugtalanít, hiszen ilyen a Békesség, melynek Fejedelme a jászol lakója.

Ünnepe-besugározta köznapok következnek ebből. Luther a maga idején így prédikált erről: „A pásztorok visszatértek övéikhez, feleségükhöz, gyerekeikhez, házuk népéhez. Ha valami rajongó lélek lett volna ott, az lebeszélte volna erről őket. Te azonban ahhoz tartsd magad, hogy olyan állapotban találtassál, amelyben *felebarátodnak szolgálsz* — ahogyan a pásztorok most szabad emberekként visszatérnek mindennapi életükhöz és szolgálnak, akiknek szolgálniuk kell. Azaz: Istennek szolgáltak az embertársban.”

Az ünnepe nem magánügy — átvilágítja az embert és kisugárzik belőle. Bajosan lehet annak valamirevaló karácsonya, aki azt csak „magáncélra” óhajtja. Ami annak idején Betlehem táján történt, az nem pásztorjáték volt, hanem életváltás, világforduló. Isten szeretete úgy lett testté, hogy hordozó energiája szinte felkapta azokat az egyszerű embereket. *A karácsony vitte őket, így vihették őket a karácsonyt.* Így tesz velünk ma is az Isten, ha nem magánünnepet akarunk, hanem hétköznapjainkba is átszűrőmlő fényt, felelősséget, szolgáló erőt. Ettől újul a világ bennünk és körülöttünk.

Dr. Bodrog Miklós

KARÁCSONY 2. NAPJA

Lk 2,15—20

Az öröm hírmondói, továbbadói

Az öröm mindig kikívánczik az emberből, társakat keres. A karácsonyi öröm társakká tesz. *Maróthy Jenő* írja egyik novellájában: „mindig karácsony van olyankor, mikor a könnyekből öröm születik a földön.” De ehhez valakinek segíteni kell feszárítani a könnyeket!

Aprily Lajosnak van egy emlékezésből fogant verse, a címe: *Kalács, keddi kalács*. Arról szól a költő, hogy édesanyja a vasárnapi kalácsot már szombat este megsütötte, s jutott belőle még hétfőn is, sőt kedden is, de már csak neki, a gyermeknek. A száguldó évek távolából, amikor már édesanyja sem él, ez a hétköznap-szentelő áldott ízű kalács úrvacsora-szimbólummá nőtt számára. „Lelki kenyér ínség-időkben, verőfényes

vigasztalás." Életet megtartó, átsegítő erő jelképe. Sok minden lehet ilyen hétköznapi-szentelő keddi kalács, ha igaz emberségből fakad.

A Krisztushordozó emberek az élő Krisztus eszközei, hogy szívóit szívig, hitből-hitbe áramoljon a kegyelem ereje.

A karácsonyi pásztorok csendben és alázatosan beállnak ebbe a szolgálatba, ott a sor elején, továbbadni ezt a megtartó, segítő erőt: a gyermek Jézus a Megtartó, Aki mindenkinek az öröme. A nagy bankót ők váltották fel először aprópénzre. Öbennük gyűrűzött tovább a szeretet isteni áradása, amely minden népek öröme lesz, de először nekik jelentett örömet és ők erről vallanak ott, ahová küldettek.

A meghallott ige cselekvésre indít. Éppen ez tanúskodik az Ige hatalmáról. Isten azt akarja, hogy megértsük azt, ami történt. Karácsony eseménye folytatódik: az emberben is felébred a vágy és a készség: lássuk meg, amit az Úr tudtunkra adott! Isten embereket mozgat meg. Nem nélkülünk csinálja a történelmet. Karácsony hiába lett volna, ha az ember mozdulatlan marad. A szeretet első mozdulata mindig a háttérben maradó csendes segítős: sikerélményhez vezetni a félénk, önbi-zalom nélküli embert. Karácsony hiába lenne, ha az embert nem örvendeztetné és nem mozgatná. *Amit az Úr tudtunkra adott*, az nem értelmi ismeret, közömbös esemény, a legteljesebben minket érintő esemény. Isten éppen így, az ember örömein keresztül mutatja meg, hogy az emberért történt, ami történt. Ezért szólít fel egy ének: Légy örömdomdó, béke követ. Hirdesd a Szabadító elközelgetett!

Ne botrányozzunk meg a jelek egyszerűségén! Ezek csak jelek. Ezek nagyobb valóságot takarnak, jelentenek, azt, amit az angyalok mondtak, amit az Úr tudtunkra adott: *van Megtartónk!* Mit félték ti kicsinyhitűek? Viharos tengeren vagy az élet bármely viharában! Erőtlenül, kicsiny egészségben, kicsi képességben, törtetőik között van-e esélyünk? Van! Nem önmagában, a Megtartó által. Isten maga tartja meg életben és üdvösségre a Tőle eltévelyedett embert. Pásztor ad neki, aki az élet ösvényére vezet. Aki Krisztussal, a Megtartóval találkozni akar, csak itt találja meg a bölcsőben, vagy töviskoronásan a Kereszten. A prédikációban, keresztyvben, kenyérben és borban. Nem a hatalomban, földi dicsőségben. Nem az uralkodásban, hanem a mindenkinek kész szolgálatban. Itt nincs impozáns egyházszerkezet, szertartás. Egyszerű közösség, a ketten-hárman, akik imádkoznak, beszélgetnek az Isten dolgairól. És ott van köztük Jézus Krisztus. Aki mégis Megváltó.

Éppen ezért itt van Jézus Krisztus első gyülekezete és a mindenkori gyülekezete, amelynek megtaláljuk a jellemzőit: az igehirdetést, a hitet és a hit gyümölcseit.

A gyülekezetet Isten hozta össze. Nem magyarázható, csak sejthető, hogy miért ezeket. A jászolbölcsőhöz ezek illenek, az alázatos szolgálk, akik meveset tartanak magukról, de hűségesen végzik munkájukat. Isten ma is ilyen emberekből gyűjti össze népét: a gyülekezetet, akik tisztéségesen és becsületesen végzik munkájukat.

Elmondják, amit tudnak. Szülők, nagyszülők, lelkészek, testvérek, szavahihető emberek, akik szívük és nyelvük egyszerűségével, de az igazat mondják el arról, amit tudnak, amit Isten tudtukra adott az élet Vele való összefüggéseiből, a megmentett bűnös örömeiből.

A hitet követi az engedelmisség. Visszatérnek a nyájhoz. Eszükbe se jut ottmaradni tétlenül és csak szemlélni az isteni titkot. Nem akarnak letelepedni, mint később a tanítványok a megdicsőülős hegyén. Dolgozni akarnak. Az élet drága ajándéka Istennek, amelyért ilyen nagyot cselekedett. Az embernek is mindent meg kell tennie, hogy védje,

örizze és gazdagítsa. Ma is csodálkozunk, hogy az ima nyomán megnyugvás, békesség születik. Testvéri beszélgetés nyomán valami új, ami új örömet, új bizonyosságot ébreszt a szívben. Az áldott kalács ízét. Az életet megtartó, továbbadó erőt. A kalács-osztó kéz örömet akar szerezni. Ereje a megtapasztalt szeretet öröme, társkeresése a megajándékozottság túlárado gazdagsága. Hogy minden embernek öröme lehessen.

Mindaz, ami az evangéliumi eseményben történik, csak a külső keretek. A keretek változnak, de a mederben folyó élet törvényszerűségei ma is iránymutatóak a karácsonyi esemény mozgásba hoz, egymáshoz visz, új tartalommal tölt meg. Bizonyosságot ébreszt, hogy Isten ígéretei Jézusban és Jézus által valósulnak meg.

Kovács Pál

KARÁCSONY UTÁNI VASÁRNAP

Másoké is, nemcsak a mienk!

Lk 2,33—40

1. Osztolni nehéz. Még akkor is, ha nem egetverő értékről van szó. Az önzés nem értéket mérlegel, hanem egyszerűen az egészet akarja.

Mária és József csodálkozó megrendülésének is az a magyarázata, hogy még mindig nem dolgozták fel a már hallott, Simeon szavaiból pedig ismét elevenükbe vágó üzenetet: a gyermek nemcsak a tietek! Pedig azt gondolhatták, hogy fontosan ettől a naptól csak az övék. Együtt hárman: olyan családiagnak tűnt. Még a kultikus cselekedet is ebben a gondolatban és kívánságban erősítette őket. József most lefizette a galambok képében a jelképes váltságdíjat és így az elsőszülött fiú „laikus” maradt. Nem mozdíthatja ki a családi körből még a szent jeruzsálemi rituálé, az Istenszolgálat megmásíthatatlan rendje sem. Helyette is, sok-sok népebeli elsőszülött helyett is, már a Lévi törzsének ivadékai látták el a szent szolgálatot. Magánember lesz. Az övék! Nagyon érthető és nagyon emberi óhajta ez. Se csodálkozni való, se megítélni való nincsen rajta. Csak az vehetne Máriára és Józsefre követ emiatt, aki még sohasem ölelte legalább kimondatlan gondolatában és titkolt vágyában ugyanilyen óhaj-tással a gyermekét. Sokszor kell addig az Úristennek szólni, meg tenni is, amíg az ember letesz az önző birtoklás vágyáról.

2. Máriát és Józsefet Simeon szaván keresztül tanítgatta az Isten arra, hogy *a Gyermek nagyobb annál, hogy csak az övék legyen*. Simeonnak még a mozdulata is beszédes: ahogy az édesanya karjáról átkerül az idegenére, úgy jelzi Isten szándékát: egész népe, sőt, a „népek”, az egész emberiség számára szánta. Elhangzik a minden kegyes önzést felrobbantó, a „sokakra” vonatkozó prófécia, hogy majd Nagycsütörtök éjjele, a csodálatos Krisztus- és testvérközösség asztala felől visszhangozze a beteljesülés valóságaként: „... Sokakért, bűnök bocsánatára!” Keresztységünk nem lenne egyéb a birtokolni akaró önzés egy fajtájánál, ha Krisztust magunknak akarnánk kisajátítani!

3. Mária és József egy árva lelket sem láttak a „sokak”-ból. Később Mária átélt olyan tolongást Jézus körül, hogy még ő sem fért hozzá, de ez nem volt azonos a mellette maradás hűségével. De hát Őt nem a „sokak” kívánsága csikarta ki Istentől, hanem Isten ajándékozó kedve és akarata helyezte a világba, hogy legyen sokaké és sokakért. Nem a „so-

kak" kívánságát elégitette ki, hanem sokan azért kívánták meg a vilá-
gosságot és Isten irgalmát, mert Benne eddig nem is sejtett, se nem látott
módon villant fel. És ettől kezdve a „sokak” életét, sorsát, jelenét és jö-
vőjét az határozza meg, hogy idegent látnak-e benne, vagy olyat, aki
értük van. Mégse azt méricskéljük, hogy az emberiség Krisztushoz von-
zódása arányban áll-e Krisztus vonzásával. Annak örülünk inkább, hogy
Isten énta a szándékát, hogy Jézus Krisztus a „sokak”-é legyen, se meg
nem bánta, se vissza nem vonta.

4. Ha pedig ez Isten megmásíthatatlan akarata, akkor gyülekezete
sem figyelheti szenttelen szemlélőként, ki botlik el benne, vagy ki egyé-
nesedik fel újra és kezd újra irgalma erejével és fényénél. Máriát sem
arra biztatja Simeon, hogy majd csak figyelje, kivel mit történik Jézus
körüli. Ő maga is részese lesz mindennek. Szenvedő részese. „Mater dolo-
rosa”, nemcsak a kereszt alatt a Fia szenvedése láttán, hanem a kereszt
felé vivő úton is. A szülőanyának át kellett esni a Fiában való hit szü-
letésének a vajúdásán is. Azon, hogy az fáj-e Máriának, hogy nemcsak
az övé, vagy annak örvend, hogy az övé is. „Veszítse el saját Fiát benne
és találjon rá Megváltó Istenére.” (Túrmezei Erzsébet)

A reformátor joggal látta Máriában, a „mater dolorosa”-ban az egy-
ház jelképét. Szenvedése nem a mártíriumot jelenti, vagy Krisztus ügye
sikertelenségének a siratgatását, hanem annak az önzésünkkel való harc-
nak a tisztességgel és elszántsággal való megvívását, hogy szeme a saját
üdvösség Krisztusán ott lássa a „sokak” Krisztusának az egész emberi-
ségre sugárzó „szelíd világosság”-át. És meghalljuk-e, ahogyan Krisztus
egymás sorsának vállalására nőgat: „Íme, a te anyád, íme a te fiad”,
hogy egymás mellé lépésünkben, Krisztushitünkben fakadó készségünk-
ben köztünk és bennünk tehessen lépéseket a „sokak” felé?

5. „Magán-Krisztus” hiedelme csak szűkülést, féltést, az elvesztés
aggóalmát szülheti. A „sokak” Krisztusa? Akihez bennünket is a sze-
mélyes hit melege fűz, azért, mert belebotlottunk bűneink miatt, de nem
hagyott bennünket a földön, hanem ezerszer felsegített már és „to-
vább”-ot engedett, önfeléd dicséretet tud kicsalni az emberből. Olyan,
mint Annáé lehetett. A hangja ugyan öregség rozsdájától mart lehetett,
de mit számít az: mégis olyan volt, mint a zsoldár végén a „Gloria Patri”:
nem kér, nem kíván, nem követel, nem panaszkodik, csak dicsóít és
köszön. Ebbe a dicséretbe sokak-é belefónódik: hogy mindez egykor bele-
torkollják a Jelenések könyve víziója „megszámlálhatatlan sokaság”-ának
mindent betöltő ujjongásába, azért, hogy másokéi is, nemcsak a miénk!

Fehér Károly

KARÁCSONY UTÁNI VASÁRNAP

Lk 2,33—40

Kiben hiszünk?

Erdemes időnként feltenni a fenti kérdést, bármennyire furcsának
tűnhet is. A válasz egyszerűnek és könnyűnek látszik: Jézus Krisztus-
ban. Igen, de *melyik* Jézus Krisztusban? A kérdést így országos püspök-
elnökünkötől hallottam két ízben, két nagy gyülekezet előtt: melyik Jé-
zust prédikáljuk? Hátborzongatóan éles a kérdés, ha elgondolkozunk

rajta. Több Jézus is lenne? Tudjuk, hogy nem így van, de egyházunk, gyülekezeteink hitét és életét döntő módon határozza meg: mit mondunk róla, mit látunk és vallunk benne középpontinak?

A mai vasárnapgal karácsony ünnepe után vagyunk. Ez a furcsa és nehéz igeszékiek szinte kizökkent és kiemel minket a „karácsonyi hangulatból”. „Mária és Erzsébet találkozása, a némán mutogató Zakariás, Mária a bepólyált gyermekkel, pásztorok a mezőn, a jászolban fekvő gyermek, istenfélő család a templomban: nagyon idillikusnak látszó történetek sorozata, amely akkor éri el csúcspontját, amikor a fél lábbal sírban álló Simeon karjára veszi a kisgyermeket. Ezt az idillikus értelmezést azonban éppen ezen a ponton teszi lehetetlenné Simeon szava, amelyben megszólal az evangélium keményen reális hangja” (Pröhle K.: Lukács ev.). Furcsa, kemény, áldó szavak ezek Talán helyesebb, ha áldás helyett próféciára gondolunk. Simeon a Lélektől indítatva profétát elmondja: *ki az, aki megszületett?* És ez az ige indíton minket is ilyen irányban elgondolkozásra, önvizsgálatra — nemcsak a karácsonyi nagy ünnep után, hanem az esztendő utolsó vasárnapi istentisztelete alkalmán is. Summázzuk: ki az, akiről egész évben hallottunk, ki az, aki megszületett, akit követni akarunk? Igazán és jól hiszünk-e Jézusban? Egyszerűen: kibin hiszünk?

Igénk éppen erre felel. A prófécia arról szól:

1. *Aki emberré lett.*

Minden evangélista erre a kérdésre keresi és fogalmazza válaszát: kicsoda Jézus Krisztus? Ezt kérdezték Izrael vezetői, ezt a tanítványok is sokszor: ki ez? Az egyháztörténet folyamán, hitvallási harcokban, vagy különböző korokban teológusok és az egyház népe ugyanezre a kérdésre igyekeznek választ adni. Hogyan fonódott össze Jézusban az „isteni” és az „emberi”? Kár, hogy sokszor a „hogyanon” volt a hangsúly, pedig a *döntő kérdés: miért?* Miért lett Jézus emberré? Miért lett csecsemővé, vagy azzá, akiről így lehet írni: „a kisgyermek pedig növekedett és erősödött”? Mert Isten nem valami titokzatos, „misztikus”, hanem nagyon is egyszerű, *emberi* utat jelölt ki megváltásunkra! Jézus emberi útját, aki testvérünké lett. Ez pedig nem kevesebbet jelent, mint azt, hogy vállalta emberségünket, sőt vállalta az emberiséget. „Nem angyalokra van gondja” — írja a Zsidókhöz írt levél szerzője. Mi igazán „nem vagyunk angyalok”. De Jézus éppen az embervilág megsegítésére jött, *az emberiséget akarja boldoggá tenni*, üdvözíteni. Ez a nagy evangélium, ebből élhetünk és boldogan vallhatjuk: hiszünk abban a Jézusban, aki emberré lett értünk! De igénk a gondolkozásban tovább is vezet minket. Arról a Jézusról szól:

2. *Aki szolgává lett.*

Kétségtelen, hogy Izrael várta Isten küldöttjét. Nem kevesen voltak, „akik Jeruzsálemben a váltságot várták” (38. b.). Simeon profétái szavai azonban már előre megmutatják Izrael „reménye” és a megvalósulás közötti különbséget, sőt törést. A jekívánó Izrael szerint a jel az erő és hatalom megnyilvánulása lett volna. Ezt várták Jézustól is. Szerintük Jézusnak erővel, hatalommal, uralomra töréssel kellett volna fellépnie. Iyen „jelet” azonban nem kaptak. Jézus másféle jelt mutatott. Élete a szeretet, bocsánat, a *szolgálat jele* volt. Így lett „ellentmondásnak kitett jellé” (34. c.) is. Mert Jézus nem azért jött, hogy uralkodjon az embere-

ken, hanem azért, hogy szolgáljon nekik. Szolgálat volt egész élete, igen, szolgálat, sokszor emberi értelmünknek botránkoztató módon is. Szolgálat volt minden szava, cselekedete és a legnagyobb szolgálat a kereszti vállalása. Minden mást elutasított, mint kísértést, ami nem szolgálat volt! Amikor mi a diakóniai teológiáról vagy a szolgálat teológiájáról szólunk ma, akkor valljuk, hogy ez Jézus művének, az evangélium középpontjának, szívének felismerése. Csak az közeledik jól Jézushoz, az tudja megérteni igazán, aki felismerte és vallja: *abban a Jézusban hiszek, aki szolgává lett.* Csak így lesz életünk és egyházunk megújítója, üdvözítője. Ezt a Jézust kell prédikálnunk, ebben a Jézusban hihetünk. De még tovább is kell lépnünk. Mert a prófécia arról is szól:

3. Aki döntés elé állít.

Simeon szavai arról is szólnak, hogy nem lehet töretlen úton, simán hitre jutni. Elkerülhetetlen a döntés. Izraelben is voltak, akik ellene, és voltak, akik mellette döntöttek. Ezt a döntést egyetlen kor egyháza sem kerülheti ki. Végeredményben minden igehirdetés ez elé a döntés elé állít bennünket. Ma is.

Döntenünk kell, hogy az emberré lett és szolgáló Jézust elfogadjuk-e, vagy pedig nem. De vigyázat: ezen múlik elestünk vagy talpraállásunk. Ilyen értelemben lett Jézus „becses kővé” (Ézs. 8,14. 28,16.). Hitünk mindig csak ennek a belső döntésnek, sokszor krízisnek gyümölcse, eredménye.

Ugyanakkor azonban nem elég „elfogadni” Jézust! Döntenünk kell abban a tekintetben is: Jézus útján akarunk-e járni, vagy nem? És ebben a tekintetben ma is „sok szív gondolatai nyilvánvalókká lesznek” (35. v.). Jézus leleplezi szívünk indulatait. Szívünket, amely uralomra, dicsőségre vágyik, vagy önző és kerüli a szolgálatot. A kérdés: járjuk-e az igaz emberi utat, a szolgálat útját, amelyen Jézus járt? „Jézus megjelenése mélyen belevág az ember életébe. Élére állítja a kérdést, hogy az ember nélkül akarjuk-e szeretni Istent, vagy Istennel akarjuk-e szeretni az embert? Ezen fordul meg, hogy részesei leszünk-e annak az üdvösségnek, amelyet Jézus hozott a földre” (Pröhle K.). Vegyük már észre, hogy az embertelen keresztyénség Jézussal találja szemben magát. Mert Jézus mellett dönteni csak úgy lehet, ha vele az ember mellett is döntünk és mindent megteszünk az embertársainkért. S ha ezt látjuk, akkor társadalmunk építésének segítése hazánkban, vagy a chilei nép ügyében felémelt szavunk nem a „napi politika behozása az igehirdetésbe”, hanem hitünk döntésének egyenes következménye és szolgálatunkból természetesen fakadó gyümölcs.

A karácsony utáni vasárnap nemcsak azt mutatta meg: ki az, aki eljött hozzánk és értünk, hanem meg is kérdezte: kiben, melyik Jézusban hiszünk? Mert ez nem mindegy. Ebben döntenünk kell. Az emberré lett és szolgáló Jézus mellett döntve, az ő útját vállalva és tovább járva mondjuk és éljük is hittel: „Tudom, kiben hiszek!”

Keveházi László

Érthető József és Mária csodálkozása azok után, amit a pásztoroktól és Simeontól hallottak gyermekük felől. — Aki hallgatta és meghallotta a karácsonyi evangéliumot nem maradhat közömbös.

Mégis, mennyire kísérti a templomozó embert, az igét gyakran hallgatót egy bizonyos fásultság: hogy lehet egy kétezzer évvel ezelőtt megszületett zsidó gyermekben meglátni Isten minden népre kiterjedő áldását. Amikor olyan sokan és olyan okosan „ellene mondanak” ennek. Amikor valóban az látható, hogy annyi kérdés oldódik meg ember és ember viszonyában — Isten és az egyház „közreműködése” nélkül. Ez a felismerés lehet „éles kard” a mai hívő ember szívében...

Nem szabad elfelejtenünk, hogy Simeon „áldást mondott”, amikor a felnövő Gyermekek kedvezőtlen fogadtatásáról beszélt. Aki pedig ezzel számolva áldást tud mondani, annak hitében még az „istentelen” világ is Isten kezében van.

Jézus Krisztus Izraelben lesz jellé! Nem azt jelenti ez, hogy éppen Isten népének gondolatait teszi nyilvánvalóvá? — A karácsonyt ünneplők vannak megkérdve: miénk-e Anna öröme és bizonyoságtétele. Valóban. *hívők-e a hívők?* Vagy a nem hívők mindig népes és hatalmas tábora miatt akadjon meg hálaadásunk: némuljon el bizonyoságtévő szavunk és bénuljon meg szolgálatra rendelt életünk?

Hihetjük, hogy mai, nagyon megváltozott életkörülményeink között a Simeon és Anna örömeivel hirdetett evangélium Isten igéje utáni szomjúságot és gyülekezetet teremt. (53)

ÓÉV ESTE

2 Tim 4,1—8

Különleges ünnep mifelénk Óév este. Jönnek a megszokott hú templomosok, de jönnek a pár perces hálaadásra — a szilveszterezéshez felöltözve — a ritka vendégek is. Úgy gondolják, itt nincs szó hitbéli kérdésekről, csupán megáll az ember egy percre, egy kis meditálásra a rohanó idő áradatában, és esetleg egy fejbiccentéssel köszönömöt int annak, Aki mindenként felett uralkodik.

Egy szép finn ének tükrözi talán ezt a hangulatot, de egyúttal segít is tovább lépni arra, amerre igénk vezetni akar.

„Uram, oly gyorsan repülnek az évek,
Eszembe jut, hogy por s hamu vagyok.
Magamba szállva megvallom most Néked,
Nagy jószágodra méltatlan vagyok!”

(Leevi Vironmäki)

Múló évek, múltó élet, lezáruló szolgálat, beállott elköltözés idejében írja Pál alapigénk sorait. (Káldy: Bevezetés az Újszövetségbe. 165. o.) A szavaiból ennek ellenére hiányzik az érzelgősség, a csüggedés. Pedig igen érzi a múltó időt, minden gondolata a körül forog.

Pál a múltó perceket Krisztus-közelbe hozza, és eszünkbe juttatja, hogy a múltó évek Krisztus-közelbe visznek bennünket. A múltó éveken nem elmélázni kell, hanem szembenézni a felelősségteljes étellel.

Igy az tud inteni, aki tudja, mi az élet értelme, miért adta Isten életünk lepergő napjait, aki az életét az evangélium szolgálatának szentelte, akit éget, lesz-e kinek átadni a stafétabotot? Folytatódik-e az éhírdetés szolgálata? Aki tisztában van az evangélium értékével, hogy ennek hirdetésén és befogadásán múlik az igaz és az örök élet.

„Légy józan” — int Pál.

Némelyeknek viszkethet a fülük, hogy a saját szájuk íze szerint, önmagukat igazolónan hallják az igét. Másoknak talán tenyerük viszkethet pénzre vagy pofonra. Viszkethet a nyelv pletykára, rágalomra. Viszkethet a talp, hogy kitombolja magát az ember.

A múlt idő józanságra int. A száguldó időben — akárcsak a robogó gépkocsi volánja mellett — meg ne részegedjünk!

A józanság az, ha nem adom át magam saját szívem indulatainak, hanem Istenre figyelő maradok.

„Szolgálatodat teljesen betöltsd.”

Ne csodálkozzunk, ha Pál a maga helyzetében a „teljes”nél a szenvedésre gondol. A teljes szolgálathoz azonban igen sok minden hozzátartozik. Az egy elveszett bárány keresése, a hűség a kevesen épp úgy, mint a bizonyosságtevés a föld végső határáig. A szív békessége és a világ békéje. Az özvegy asszony két fillérje és a társadalmi diakónia. Jézus nyájának a legeltetése és az irgalmas samaritánus szolgálata, ami független attól, hogy idegen, más színű, világnézetű, akivel az élet országútján összetalálkozom.

Kicsoda képes teljesen betölteni ezt a sok dimenziójú, végtelen nehéz szolgálatot? Emberfeletti élet ez! Kegyelem kell ehhez!

Ha Pál ezt ennyire tudja, hogyan mondhatja magáról, hogy „a nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam”? Igaz, ki lehet húzni ezeknek a soroknak a fullánkját egy kis ügyeskedéssel. A harc végére ér az ember egyszer csak, ha közben vannak kudarcai is. Futásunkat elvégezzük, ha közben néha el is eszünk. „A hitet megtartottam”, nem csupán a győztes önfelédtt örömet jelentheti, hanem valami olyant, mint amilyen a Krisztust háromszor megtagadó Péter válasza volt a Feltámadottnak: „te tudod, hogy én szeretlek téged”. A hűségem ha elveszett is, a szeretetem megmaradt.

Ha ezeknek a soroknak ki lehet is húzni a fullánkját, mit kezdünk a folytatással: „végezetül eltételek nekem az igazság koronája”... Vajon ezekben a szavakban nem cseng valami önhitt elbizakodottság? Hogy lehet összeegyeztetni Pál mostani életét kiértékelő üdvbizonyosságát azal a Pállal, aki két bibliai levélben igyekszik meggyőzni bennünket arról, hogy a cselekedeteinkben nem bizakodhatunk, mert az igazság nem a törvény cselekedeteiből, hanem a hit igazságából van?

Hogy is állunk hát az üdv-hittel, vagy az üdv-bizonyossággal?

Egymás mellé szeretnék állítani három megnyilatkozást, ahol a hit bizonyossága hatalmas erővel tör fel. Egy édesapa kiált így: „Hiszek Uram! Légy segítségül az én hitetlenségemnek!” (Mk 9,24.). A másik Pál klasszikus felkiáltása Róm. 7-ből: „Óh, én nyomorult ember! Hálát adok Istennek a mi Urunk Jézus Krisztus által.” A harmadik pedig a mi mostani igénk, „eltételek nekem az igazság koronája...”

Az első, a legfurcsább, ahol az ember azt is mondja, hogy hisz, és azt is, hogy hitetlen. Nem azt mondja; Jézusom, nem vagyok teljesen hitetlen, de hinni sem tudok tökéletesen. Nem fogalmaz óvatosan, túlzásoktól mentesen, csak úgy, ahogy éppen akkor a szívéből és a szájáról fakad. Nagy könnyhullatással azt is kiáltja, hogy hiszek, és azt is, légy segítségemre a hitetlenségemben. A kettő nem kiegyenlíthető. A feszült-

ségek feloldása csak az íróasztal mellett lehet: óvatos fogalmazásba bele-sűrítve a csüggedést is és a reményt. Itt ez úgy tör fel, ahogy azt az Isten munkálja, aki összetör és felemel. A kettő így igaz együtt: a hit is és a hitetlenség is. Egy harmadik, az ellentéteket feloldó már papírszagú, íróasztalszagú, dogmaszagú, más, mint amit az élet produkál.

Ha itt Pál a hit bizonyosságával tekint előre, és várja az igazság koronáját, ez nem az önhitt ember elbizakodottsága, mintha azt hinné, hogy az ő cselekedeteiben minden csak a Szentlélektől való, és ezért megérdemli az üdvösséget. Itt egyszerűen csak arról a csodáról van szó, hogy a Szentlélek nemcsak megaláz, hanem fel is emel; nemcsak össze-törni képes, hanem meg is tud tanítani hittel előre tekinteni. Pál szava itt a halál közelében a kegyelemre kapaszkodó ember Szentlélektől éb-resztett, bátor, bizakodó, kegyelemre építeni tudó, csodálatos hitét tükrözi.

Múlnak az évek. Óév estéjén nemcsak a tegnap terhét, vívódásait kell látnunk. Láthatjuk a holnap feladatait, elkötelezését a szolgálat teljes betöltésére. Abban a harcban, amit mi harcolunk, azon az úton, amit eddig futottunk — amiben a mögöttünk levő huszonöt év is benne van — sok tusakodásunk, Istentől való megaláztatásunk mellett is ott kell lenni a hit bizonyosságának. Bizonyosak legyünk, hogy harcunk nem levegőbe vagdosás, hogy futásunk nem céltalan, hitünk nem alaptalan. A diakóniai teológia útja nemcsak a szocializmusban az egyetlen járható út, hanem az örök élet útja is ugyanakkor. Nem járunk tévösvényen. Döntéseinkben előbbre jutunk. Ama koronát nem vesztettük szem elől, nem cseréltük fel más koronával.

A hit döntéseihöz kell ez a bizonyosság, ez az elszántság. Óvatos teológiai aggodalmak: „bár”, „ámde”, „azonban”, „igen, de” előbbre lépni tudó döntést nem hozhatnak. Nem marad más, csak a kegyelembe kapaszzkodó, előre néző, bátor, bizakodó, Szentlélektől ébresztett hit.

Óév napján talán egy kicsit visszapillantunk egy újabb év terhével a vállunkon. Talán fáj teljesen be nem töltött szolgálatunk is. Ne álljunk meg mégsem megbénultan, kétségbe esve saját nyomorúságunk felett. Pálhoz hasonlóan merjünk építeni a kegyelemre.

Benkő Béla

Laikus kérdések és szempontok 2 Tim 4,1—8-hoz

Nem mindegy mivel és hogyan telik el az életünk. Nemcsak Isten előtt folyik, de számon is kéri minden mozdulatát. Mi mindent megörökítenek ma már a filmező készülékek! Még sem mindent és nem tökéletesen. Vala-hogy így kell nekünk elképzelnünk az életünket Isten előtt, csak készülék nélkül és tökéletesen.

Éppen azért van szükségünk Jézusra, mert azzal, ami Isten emlékezeté-ben van rólunk, nem mehetnék nyugodtan ítélőszéke elé.

Mindenkinek ugyanazt mondja ez az ige, amit régen Pál apostol segít-ségének, Timótheusnak mondott? Talán inkább azt mondja sokaknak: hallgasd az igét. Vagy talán ez sem elég, hanem aszerint kell élni. Csele-kedni kell Isten akaratát.

Mit kell érteni az alkalmas és alkalmatlan időn? Ki és hogyan álla-pítja meg ezt?

Mit jelent az egészséges tudomány? A biblia ismeretét? A keresztyén hittan ismeretét, vagy valami mást? — Bizonyára azt az evangéliumot je-lenti, amit Pál apostol hirdetett. Ezt biztosan akkor régen is kevesen hall-

gatták szívesen és vették komolyan. Annyi minden más volt és van a világon, ami egészen leköti az emberek figyelmét.

A mese szavánál mire gondoljunk igénknek? Azt, ami nem igaz, vagy mindazt, ami más, mint az ige?

A józanság biztosan nemcsak a szeszes italtó való tartózkodásra vonatkozik. Egyébtől is meg lehet „részegetni”. Ki az igazán józan?

Sok szó esik a szolgálatról. Ki szolgál? Mindenki, aki dolgozik valamit, vagy aki jól csinálja azt, amit csinálnia kell?

Pál apostol nem túl magabiztosan beszél a múltjáról? Nem valószínű, mert Jézustól várja a „koronát” és másokat is belefoglal az üdvösségbe. (7)

HIBAIGAZÍTÁS

Folyóiratunk 1974. augusztusi száma 452. lapja első bekezdésének 4—6. sora helyesen: *Egyházmegyénkben munkálkodó Lázár András és Lovrek Károly egyházügyi tanácsos uraknak...*

Egyháztörténeti évfordulók

Budapesti zsinat — negyven évvel ezelőtt

Négy történelmi évtized vonult el egyházunk felett azóta, hogy Luther születésének emlékünnepe, 1934. november 10-én ünnepélyes keretek között megnyílt a mai országhatárok között élő magyar evangélikusság első budapesti zsinata. Egyházunk e törvényhozó és legfőbb intézkedő szerve három éven át tartotta üléseit a Deák téri Evangélikus Gimnázium dísztermében.

Vessünk most rövid pillantást arra, hogy melyek voltak egyházunk egető kérdései az előttünk élő nemzedékben.

NÉGY ALAPVETŐ KÉRDÉS TÁRGYALÁSÁRA került sor a zsinaton. Az első a *paritás kérdése* volt. **Raffay Sándor** bányakerületi püspök az egyetemes egyház vezetésében nagyobb jelentőséget akart biztosítani a lelkészi elemnek, mert régóta probléma volt, hogy — főként az egyházmegyei és egyházkerületi gyűléseken — a tanári és tanítói elemek voltak túlsúlyban, akik az egyházi jogakadémia, tanítóképzők, gimnáziumok és népiskolák vezetőségét képviselték — de még nehezebb kérdést jelentett az egyetemes irányuló szerepének ellensúlyozása is. Ezért mondta ki végül is a zsinat a paritás elvét, amely szerint a lelki élet egyetemes és egységes irányítását ezentúl a hivatalára nézve legidősebb püspök végezhetette.

A másik fontos zsinati csomópont a *reverzális ügye* volt. Kimondta a zsinat, hogy az az egyháztag, aki az egyház kárára reverzalist adott, „semmiféle egyházi tisztséget nem viselhet”, s fizetett tisztviselő is csak az lehetett, akinek evangélikus vagy református volt a házastársa és gyermekeit evangélikus vallásban nevelte. Egyes zsinati tagok ebben a lelkiismereti szabadság megsértését látták, míg mások helyeselték az egyházi hűség szigorú megkövetelését.

A harmadik zsinati csomópont az *egyházkerületek arányosításának a kérdése* volt. A trianoni rendezés óta ugyanis mind a dunántúli, mind a tiszakerületi határaink erősen módosultak, s a két egyházkerület számbeli és területi lepadása már akkor felvetette az összehozás gondolatát. Hosszabb vita után úgy döntött a zsinat, hogy az egyházkerületi határok módosítása az egyetemes közgyűlés, míg azok megszüntetésének vagy új egyházkerületek létesítésének a joga a zsinat hatáskörébe tartozik.

A negyedik alapkérdés a *lelkészi becsületszék* kérdése volt. Ennek gondolata először az 1934-es békéscsabai lelkészkonferencián vetődött fel. **Raffay Sándor** és **Kapi Béla** püspökök közös javaslatára — mint minden elfogadott törvénycikknél, úgy itt is háromszori olvasás után — az a határozat született, hogy „A Magyarhoni Ev. Lelkészek Egyesülete (MELE) a kari becsületnek, szellemnek és hivatásnak ápolása, erősítése, fenntartása és védelmezése céljából kari becsületszéket szervez, amely az egyesület tagjainak a kari szellembe és lelkészi hivatásba ütköző cselekedeteit bírálat tárgyává teheti, és a rendelkezésére álló eszközökkel (tanács, intés) közreműködhetik abban, hogy tagjait bírói fegyelmi eljárás nélkül a kari becsület, a kari szellem és a lelkészi hivatás megtartására bírja, végső esetben pedig, ha az Egyesület eljárása eredménytelen maradna, tagjai közül kizárhatja”.

Dr. Fabiny Tibor